

“ Sheel, Sharir, Adhyayan ”
Aundh Shikshan Mandal, Aundh

Raja Shripatrao
Bhagawantrao
Mahavidyalaya, Aundh.
(Satara)

Experiential Learning

B.A. GEOGRAPHY

Aundh Shilshan Mandal, Aundh's
RAJA SHRIPATRAO BHAGAWANTRAO MAHAVIDYALAYA,
AUNDH

Accredited by NAAC

Department of Geography

LABORATORY CERTIFICATE

This is to Certify that Shri. / Kurni. / Smt. Gosavi Pemuka
Rangiri

has satisfactorily carried out the required ~~Practical work~~ / Field work / Excursion
tour / Village survey / Projected work prescribed by

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

for the B.A. Part - III course in Geography and this Journal / Report represents his
/ her bonafide work in the year 2015-2016

Exam Seat No. 13

Date - 4/03/2016

Professor in charge

Head

Department of Geography

Raja Shripatrao Bhagawantrao Mahavidyalaya,

Aundh Dist. Satara

* अनुक्रमणिका *

अ.क्र.	प्रकरणाचे नाव	वेला / वार्ड.
--------	---------------	---------------

१]	पुस्तकालय. १.१ आठवडी बाजाराची संकल्पना १.२ उद्देश. १.३ अभ्यास पद्धती.	
----	--	--

२]	२.१ अंगीठा आवणी जमिनीचे. २.२ इतिहासिक पारदर्शिता. २.३ अंगीठाची समष्टी स्थिति	
----	--	--

३]	अंगीठा येथील आठवडी बाजारा, समष्टी येवारा ग्रुप विक्रयमाल दरपत्रक	
----	--	--

४]	आठवडी बाजाराचे उद्देश्ये. तेल संकल्प, ४.१ आठवडी बाजाराचे कार्यदे, ४.२ आठवडी बाजारातील. समष्टी ४.३ सुवायोजना.	
----	---	--

५]	निष्कर्ष.	
----	-----------	--

५. प्रगतिदर्श :

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर अंतर्गत B.A. शाखा तीन वा युगोल वास्तु विभागाच्या क्रम्यास क्रमातील संशोधन प्रकल्प हा महत्त्वाचा विषय आहे. या अख्यमाला अख्यमाल ही सीजे वार्षिक मिरांच्या वार्षिक अंश उजवडी ज्ञानमार्गे व्यापिक अर्थशास्त्रातील महत्त्व हा अख्यमाल प्रकल्प घन 2011-12 या साली वार्षिक कालात पूर्ण केला.

हा अख्यमाल पूर्ण करण्यास सहा दिवस व्यक्तीने व्यवहार केले त्यामध्ये महाविद्यालयाचे प्राचार्य युगोलवास्तु विभागाचे प्रमुख प्राध्यापक श्री वरकडे जेडी तेलच या तेलच एन.सी. यांनी वेळोवेळी व्यवहार केले याबद्दल यांचे आभार ज्ञानमार्गे माहितीसाठी या. वि. ए. एम. यांनी माहितीसाठी केले याबद्दल ही त्यांची कृती आहे. या शिवाय अंश उजवडी वार्षिक अख्यमाल यांनी वेळोवेळी व्यवहार केले यांचे ही आभारी व कृती आहेत.

मह. फ. गोसावी उजवडी रमेश.
अधी.

* औद्योगिक कक्षा आभाषडा *

* प्रकरण - १ *

१.१ प्रस्तावना.

विकासच्या दृष्टीने अर्थव्यवस्थेला आर्थिक महत्त्व आहे. अर्थव्यवस्था जर मजबूत व बळकट असेल तर देशाचा राज्याचा किंवा त्या स्थानाच्या विकास अधिक प्रमाणात व जलद रितीने होतो. त्या दृष्टीने उत्तम आर्थिक व्यवसाय विकसित केले जातात. त्याच्या व्यवसायाच्या साध्यमानून आर्थिक उत्पन्न वाढवता येते. त्या दृष्टीने स्थानिक पातळीवर तरतूद देणे पातळीवर लक्षात घेऊन व्यवसाय विकसित केले जातात. त्या व्यवसायातून लोकांना पैसा मिळू लागते. पर्यायाने लोकांच्या विकास झाले यांची फायदी होण्यास मदत होते. मात्र या प्रवाही व्यवसाय या देशाचा किंवा स्थानाचा ही विकास होत असतो. व ते स्थान किंवा देश आर्थिक दृष्ट्या मजबूत किंवा बळकट होते.

आर्थिक विकासाच्या दृष्टीने अर्थव्यवस्थेमध्ये आठवडी बाजार हा महत्त्वाचा टप्पा मानला जातो. आठवडी बाजारात रक्कम विवरणाने मोठ्या प्रमाणात घेवई विक्री व खप-विक्रय हेचून पैसांची उलाढाल होते. आठवडी बाजारात आलेले वेगवेगळे व्यापारी दुकानदार यांच्यामुळे स्थानिक ग्रामपंचायतीला आर्थिक अर्थिक फायदा होतो. शासनसमक्षे येतकरी त्यांचा साल घेऊन यांना विवाह दुकाने व हॉटेल घडले जाते यातून ग्रामपंचायत कर आकारते ग्रामपंचायतीने कर हे एक महत्त्वाचे मिळकतीचे आयत बनते. कर रूपाने मिळणारा पैसा गावच्या विकासाच्या दृष्टीने महत्त्वाचा असतो. या पैसातून ग्रामपंचायत ग्रामविकासाची कामे करते जेव्हा दृष्टीकोनातून आठवडी बाजार अर्थव्यवस्थेच्या एक महत्त्वाचा टप्पा मानला जातो. आठवडी बाजाराचा उपचार केला.

1.2 आठवडी बाजाराची संकल्पना.

कोणताही वसमज गाव किंवा अल्प प्रत्येक गावतील व्यंजम पूर्ण असत नाही. सौभाग्यिक व आर्थिक तणावतीमुळे ही स्थिती निर्माण होते. त्यामुळे एका वसमजक दुरभ्या वसमजाल एका गावात दुरभ्या गावावर वा वाहाकर अवलंबून रावे लागते. तसेच पूर्वी जीवनाचा प्रत्येक गोष्टी उसा मध्ये मिळत नसत. अशा जीवनाचा अर्थ एक वसमूच्या पुनितेसाठी आठवडी बाजाराची कल्पना पुढे आली. अस्तित्वात राहणे अर्थ संपादन व खेड्या प्रमाणात होते. विवाह, शाळेची असे अचवडी बाजार फार मेळणा रिकामी झाले लोकांने अधिक अधिक रिकामी प्रसू लावले. यामुळे अशा प्रकारे आठवडी बाजारात स्थित्यात आली.

ग्रामीण व शहरी भागात तेथील लोकांच्या दैनंदिन जिव्हाण्यासाठी लागणाऱ्या वस्तू तेथील स्थानिक लोकांना उपलब्ध होतात. यामध्ये भाजीपाला, दूध, सांडी, फळे, शह्य, मीठ, किराणा माल सारके. द्यादी मालाच्या आकारात होते. स्थानिक लोक हा माल खरेदी करून आपल्या गावात आणतात. परंतु काय माल आठवड्यातून एकदा दरवर्षी प्रमाणात आणी आपण देणत उपलब्ध होते. या दिवशी निरनिवाच्या भागातील व्यापारी एकत्र येऊन आपल्या मालाची विक्री करताना व आठवडी याम लागणाऱ्या वस्तू खरेदी करताना. यालाच आठवडी बाजार असे म्हणतात. [Weekly Market] हे आठवडी बाजार प्रत्येक लहान मोठ्या गावात व मोठ्या ग्रामीण भागात भरतात. ग्रामीण आठवडी बाजार सौभाग्यिक व ग्रामीण भागातील लोक माल खरेदी विक्रीसाठी येतात. आणी ग्रामीण भागातील आठवडी बाजारात जाल-पारच्या लहान खेड्यातील लोक माल खरेदीसाठी येतात.

अशा पद्धतीने अखंडी वाजारात वस्तूचा माली
यामुळे एका दिवसात मोठ्या प्रमाणात मालाची उंची विक्री होते.
याचा परिणाम स्थानिक अर्थव्यवस्थेवर होणून अर्थव्यवस्थेचा विकास
ही वाच मिळते त्यामुळे अर्थव्यवस्थेचा मजबूतीचा परिणाम
आणण्या विनाभाव होतो. या दृष्टीकोनातून अशा [समाज] या
वावाच्या अखंडी वाजाराचा उपयोग केला.

१.३ उद्देश.

- १] आरवडी वाजाबाणे व्यापिक उपलब्धतेतील महत्त्व जाणून घेणे.
- २] शैक्षणिक आरवडी वाजाबाणे व्यक्त स्थिती अभ्यासणे.
- ३] कौशल्येतील आरवडी वाजाबाणे अभ्यास करणे.
- ४] शैक्षणिक ~~आरवडी~~ वाजाबाणे वनमत्स्यावर उपाय योजना करणे.

1.4 अभ्यास पद्धती. [Methodology]

- ① प्रसूतना अंतरात प्राथमिक उगाढा द्विपम सांख्यिकीय अंशवलेला अहे.
- ② अंतरात वेगला प्रथम मेली देका का विकेप दरीचरी नुगे कलत व विरल्लिगादवसे प्राथमिक सांख्यिकी उगाढा करवणत उाहली.
- ③ उपलब्ध ठरलेकी सांख्यिकीय पीढ्य बसैकाला काला या सांख्यिकीये विकेपका केले.

* प्रकल्प - 2 *

-: औंध गावाची भूदृश्य :-

2.1 प्राकृतिक स्थाना.

महाराष्ट्र राज्यातील पंजाब जिल्ह्याच्या पूर्वेला पंजाब प्रांतापासून 481km अंतरावर औंध हे जुने ऐतिहासिक पुराण उद्योग क्षेत्र आहे. औंधचा उच्चवृत्तीय विस्तार $11^{\circ} 33'$ मिनिटे 20 सेकंड उत्तर व $74^{\circ} 33'$ मिनिटे 20 सेकंड पूर्व रेखांक आहे. या प्रदेशातील वादळ पाणी उंची 853 मी उच्चवृत्त येते. औंधच्या पूर्वेला गोसाव्याची वाडी, जम्बेवत घाटी, दक्षिणेस कराडवाडी व पश्चिमेस तंद पाट्टीसोबत नांदेरी, अणालवाडी या जिल्हा उत्तरेस जम्बेवत व उच्चवृत्त वळ या गावांच्या सिमा लागतात. औंधच्या उत्तरे व पश्चिमे साठ्यास मध्येच डोंगररांगेच्या उपवाद्या उच्चवृत्त येतात. या गावाच्या उत्तरेस वाडी, वस्ती, ल्हान मीठी वारे, असल्याने आतवडी बळार मोठ्या प्रमाणात झाली जातात. औंधचे स्वामीत विविध प्रकारचे सावळे येते. त्यामुळे येथे उत्तरेस वाडीस जिल्हा तः सावळे येते.

उदा. पिके, दावणा, जिवाण्ड.

औद्योगिक यंत्रणा आठवडी बाजारामध्ये
येणारा क्रय-विक्रय माल

१) शेतकरी वर्गाकडून येणारा क्रय-विक्रय माल

टेबल नं. १

धानीपाला	कडधान्य
गंभी	ज्वारी
बटाटा	वाजली
गेडी, जवण, रोधी	डाडू
लड्डूवा	सुटा
कांदा	डरमरा
फलंदा, कोबी	विविध प्रकारच्या मेषा
कोथींबी	सुईमुगाई.
जेवणे, गिरी मिल्की	

2] व्यापारी वर्गकडून येणाऱ्या सध्या-विक्रय
माल.

टेबल - 2

①	कापड
②	सरसला पदार्थ
③	किराणा माल
④	तंबाखू पुला
⑤	चपल दुकाने
⑥	सेवा-सिवाई दुकाने

3) हॉटेलस मद्युल कय - विक्रय माल.

टेबल - 3

1)	कलिन माली
2)	नारन लोचनी माली
3)	कलन वडा
4)	सुप्रीमाली
5)	विबहा
6)	जालगाण जेठविहार
7)	चंड पेठे इलाही.

4) इतर कय - विक्रय माल

टेबल - 4

1)	संसारोपयोगी माली - कुडी
2)	सुनपी सेजली
3)	सुन. सुनपी रसिके सुनपले
4)	सुन. सुनपुल्लुट जेगजवले सुनपिच
5)	सुन. सुनपुल्लुट सुनपिच

क्रय-विक्रय मालाची प्रतिक्िलो तलेच
पेडी नुसम किंमत.

[ज्या दिवशी उगवडी बाजारस मेट दिली त्या दिवसाची
किंमती
शेतकरी वर्गाकडून येणारा क्रय-विक्रय मूल्य

	भाजीपाला	सरासरी किंमत
1]	बटाटा	10 रु. किलो
2]	लसूण	50 रु. किलो
3]	कांदी	10 रु. किलो
4]	वांगी	40 रु. किलो
5]	गुठार	60 रु. किलो
6]	कोबी	20 रु. किलो
7]	वटणा तुंगला	40 रु. किलो
8]	मिर्ची	10 रु. पेडी
9]	दिली मिर्ची	40 रु. किलो
10]	कोर्णवीर	5 रु. पेडी
11]	मोडी	60 रु. किलो
12]	टोमॅटो	10 रु. किलो.

संदर्भ -

प्राथमिक माहिती

	हालत	प्रति 100 कि. ली. किंमत
17	ज्वारी	
23	गहू	1950
31	बाजरी	1200
43	हरणा	2900
53	दिलवा मूग	4000
43	एनेयावीन	2150
83	फिकटा मूग	3100

सर्व - प्राथमिक स्तरिणी

हॉटेलस वापरक.

सगळा चारा	5 रु.
स्पीराल चारा	7 रु.
बाजरी	10 रु.
सिल्वर	20 रु.
पुरी बाजरी	20 रु.
वडापार	6 रु.
पावभाजी	20 रु.
डुवली	35 रु.
मेव	10 रु.
जेण्डरी	20 रु.

किराणा माल दरपत्रक

किराणा माल	किंमत प्रति किलो.
तांदुळ	34 रु. किलो
कोरवाणो	62 रु. किलो
खोबरे	60 रु.
मीठ	30 रु. किलो
अम्लक फळाची डाळ	60 रु. प्रति
होडी तेल	
साधारण तेल	60 रु.
रवा	96 रु.
मैदा	20 रु.
हयशा डाळ	40 रु.
शाबूरा तांदुळ	80 रु.
गुळ	80 रु.
सावरा	प्रमाणानुसार

व्यापारी दुकानदारांकडून तसेच व्रीतकापांकडून खिलसा
व्यक्ती घेत असलेली वस्तुली.

- ① किराणा माल दुकानदार
- ② राजीव लाल विक्री.
- ③ मया सिवई विक्री.
- ④ लक्ष्मण डोंडले
- ⑤ अरुणी दुकान
- ⑥ चंयल दुकान.

प्रकरण - ४

४.१ आठवडी बाजारांचे महत्त्व व फायदे.

आठवडी बाजार हा ग्रामीण अर्थव्यवस्थेतील महत्त्वाचा दुवा असून स्थानिक अर्थव्यवस्था आठवडी बाजारांचे महत्त्व घट्टील पुरावे सादर करतो.

- ① आठवडी बाजारात ग्रामीण लोकांना मालाची देवघेव करता येते.
- ② आठवडी बाजारांमध्ये उत्पादकांच्या मालाला ज्यादा किंमत मिळून उत्पादकात प्रोत्साहन मिळते.
- ③ शेजक्यांचे उत्पन्न वाढल्याने यांची कुपवाफरी वाढून उत्तर उपयुक्त मालाची साठणी वाढते.
- ④ आठवडी बाजारात विरीकतास जेतकी जाणवता जेतसून विकृत जिव्हाणुवश्यक वस्तू विकता येऊ शकतो.
- ⑤ साधारणतः झुल्लेया ग्रामीण लोकांना आठवडी बाजाराचा आधार उगडे. जेतकी माल विकृत झालेला पैसा जेततीत घुर्च करू शकतात. जेततीत सुधारणा करून पुन्हा उत्पादन वाढील साधना मिळते.
- ⑥ आठवडी बाजाराचा लिलास होतो. घातूव हा लिलास ग्रामपंचायती मूर्कित होतो. घातूव ग्रामपंचायतीला पैसा मिळतो. या पैसाचा उपयोग ग्राम सुधारण्यकरात होतो. जी जेतकी लिलासत बाजार स घेत ती जेतकी आठवडी बाजारात प्रथेक विक्रेणाकडून. जेतकीचा दुकालदावाकडून यांचा दुर्ग दुर्गाम पैसा वसूल करते. या प्रकारे बाजार घेतायाच हे

मिळकाणीचे साधन बनते.

- ① खेड्यात लढात मोठी हॉटेल्स उभारतात. आठवडी बाजारात उभारल्या असलेल्या आसपासच्या गावातील येतात लोक-यष्टा व फराळाचे पदार्थ विकत घेतात. यामुळे हॉटेल्स चालकारांना व्यापारीकरी पैसा मिळते.

आठवडी बाजाराचे इतर फायदे

- ① आठवडी बाजारात आसपासच्या गावातील लोक येतात. मिष्ट व अजिंक्या भेटी घेतात. हा आसपासचा भाग असतो.

- ② आठवडी बाजारात निरनिराळ्या जाती ह्यांची लोक विक्री झाल्य़ येतात. चांग्या व भ्यामिकलीण्या इत्यादींशी परिचय होतो. यामुळेच अठवडीकामा निर्माण होते. अशा प्रकारे आपल्यामुळे इतरांना निर्मित होतं सधन होते.

4.2 आठवडी बाजब समस्या व उपाय.

→ समस्या :-

- ① वास्तूक कोडी
- ② वेतक व्यवसायियोजनाच्या अभाव.
- ③ कामदार व्यवस्थित मात्वाची सुविधा किंवा विभागाची नाही.
- ④ बाजब वेतक समस्या व्हाव्याने समस्या उत्पन्न होय. विशेषतः मेल्या अडथळ्या प्राप्त होते.
- ⑤ मात्वाची सुविधा नसल्याने विभागाचे वेतक
- ⑥ जागरी वेतक अडथळ्या व्हाव्याने जागरी जागरी जागरी अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.
- ⑦ गोंधळ अडथळ्या व्हाव्याने जागरी जागरी अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.
- ⑧ उत्पादकीय जागरी अडथळ्या व्हाव्याने जागरी जागरी अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.
- ⑨ बदली, पुढेका अडथळ्या अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.
- ⑩ बाजब वेतक अडथळ्या व्हाव्याने जागरी जागरी अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.
- ⑪ गोंधळ अडथळ्या व्हाव्याने जागरी जागरी अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.
- ⑫ निधीजमाचा अडथळ्या अडथळ्या व्हाव्याने जागरी जागरी अडथळ्या प्रमाणात वेतक जाते.

-1 उपाय :-

- ① निधोवन करत वेळक व्यक्ती वडुयल्ले आवयक आटे.
- ② बाजार केंद्रावरी फळा व वगैरेंच जागा असले आवयक आटे.
- ③ दुकानांची विक्रीवारी किंवा वृत्तवारी कर्यातू चाली.
- ④ बाजारांत काय विक्रीवारी व्यडिचाली वापराच्या पाड्याची सोपे असले आवयक आटे.
- ⑤ निचारा हा असले असले आवयक आटे.
- ⑥ वाहतूक वगैरेंच असले आवयक आटे.
- ⑦ पुस्तकाल जाका हातले आवयक आटे.

=: निष्कर्ष :=

वाजाबाज्या अर्थव्यवस्थेमध्ये अतिशय महत्त्व आहे. त्या दृष्टीने अगोचर येथील वाजाबाज्या उद्योगात वेळा असता मोठ्या प्रमाणात वाजाबाज्या विवशी मालाची वस्तु-विक्रेय होते. यामुळे मोठ्या प्रमाणात पैशाची उलाहाळ झालेली दिसून येते. यावरून आताही वाजाबाज्या अर्थव्यवस्थेतील महत्त्व दिसून येते. ज्यात गाडवडी वाजाबाज्या विकास होत जाणे आवश्यक असून अगोचर वाजाबाज्या अर्थव्यवस्थेला हातभार लागिलेला दिसून येतो. अगोचर येथील अर्थव्यवस्थेला नक्कीच हातभार लागलेला दिसून येतो.

येथील अगोचर वाजाबाज्या उद्योगात उत्तरीकत अगोचर येथील वाजाबाज्या वाढ होत जाईल तेव्हा अर्थव्यवस्थेला हातभार लागून अगोचर वाजाबाज्या विकास वाढ होत जाईल.

Dr. S. S.

भूगोल शास्त्र विभाग

अभ्यास विषय.

अभ्यास सहेल अहवाल

सन् 2011-2012

—: सहेल - मार्ग :—

औंध ते गोवा

• अभ्यासक. •

• भूगोल शास्त्र विभाग.

प्र. गोसावी पुस्तक ट्रेडर

• माणदिरिक •

प्रा. शिंदे. एस्. एम्.

• सहकार्य •

• भूगोल शास्त्र पुस्तक

प्रा. गणेश + प्रा. बळकडे जे.डी

प्रा. तेलोरे एम्.डी

* म्हणनिर्देश *

शिवानी विद्यार्थीनाच्या अभ्यास क्रमाधुनस वी.ए. भागा तीस. कुलाकर्त्यास विभागाच्या वेळ क. ८ सुटचे औद्योगिक वर्षीत आतर्गी औद्योगिक वस्तुन गोळा या विद्यार्थी डोली डोली ही वस्तुन पुर्त डोल्यात अनेक जाकिंती घासले कॅलेंडर पासणे व कुलाकर्त्या विभागा समुख वाकडे वस्तु यांनी घासारी परवसगी दिली. त्यामुळे यांचे उगाडी उगाडी आहेत. त्यांचे कुलाकर्त्या विभागाचे प्र. एम. एम. सिंडी व प्र. एम. सी. क्लोर यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन करून शिथिल सादती मिळवून दिली. या वस्तुन यांचे उगाडी उगाडी आहेत.

त्यांचे जग मधुन आरबी वस्तुनीया प्रवात केला. त्या यादीचे यालक सरुनक यांचे ही उगाडी आहेत. त्यांचे यालक पाषठाकारते आई-वडील यांनी उगाडी वस्तुनीया विभागात आर्थिक मदत व परवातगी दिली या वस्तुन आरबी यांचे उगाडी व क्लोर आहेत.

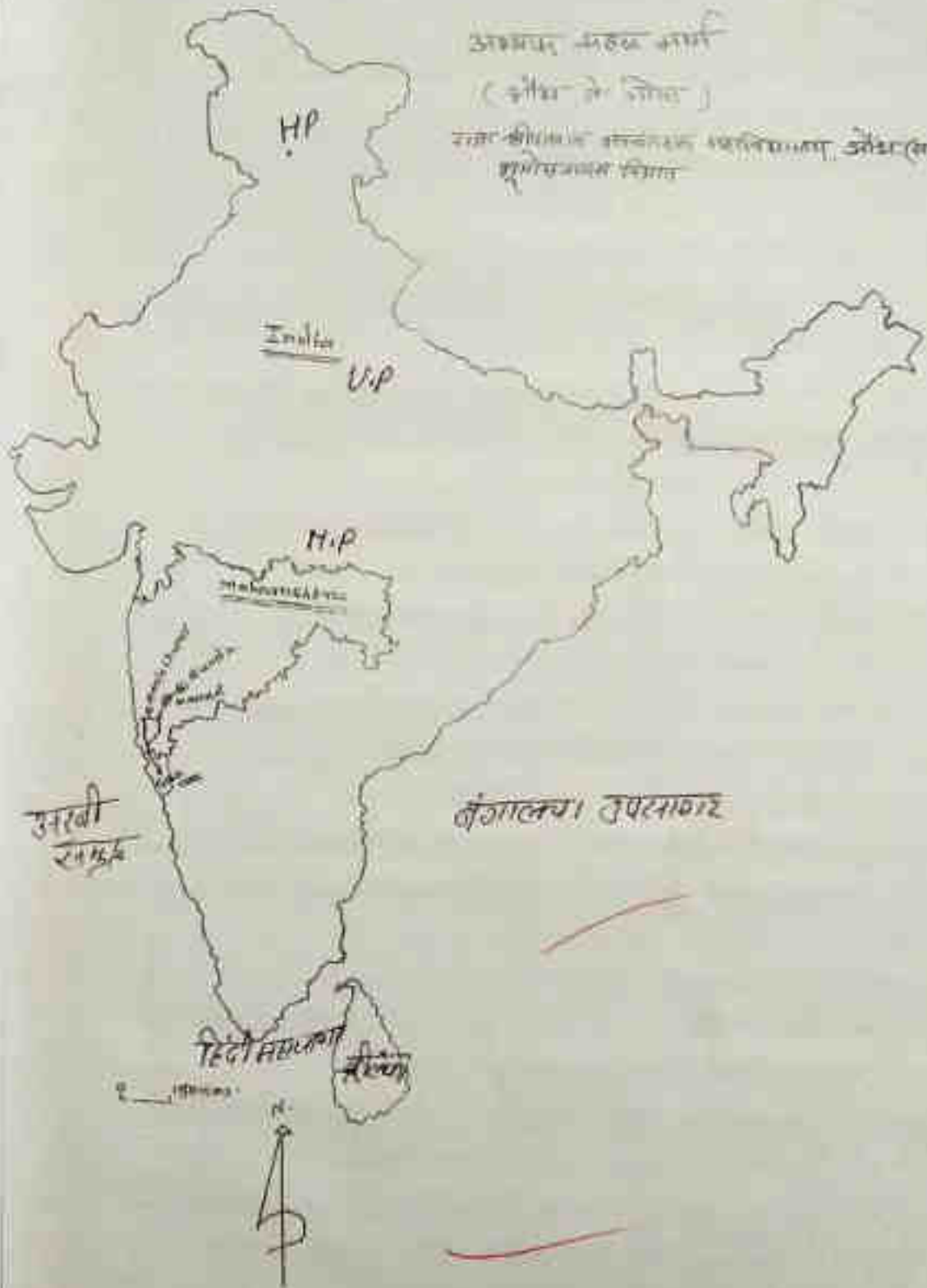
प्र. गोसावी उज्वला रमेश
यांची.

Pravali

असम की नक्शा

(दोहर के जोड़)

समूह-सिद्धांत के अनुसार असम, ओडिशा, गुजरात के सिद्धांत

* प्रस्तावना *

भूगोल अध्यासातील सहलीचे महत्त्व

20 व्या शतकात भूगोल शास्त्राचा विकास प्रगीतच जगातील सर्व देशांत झाला. त्याचा विकास जगाचे विविध भागांत झालेला दिसतो. त्याच्या उदरगत्यास प्रोत्साहन देण्यात अनेक देशांनी यशस्वी झाली. त्यामध्ये आग्नी भूगोल व प्राकृतिक भूगोल या दोन शाखांचा विकास झाला. या विविध शाखांमार्फत निरनिराळी व मोठ्या प्रमाणात अभ्यास केला जातो.

भूगोल शास्त्राचा अभ्यास करत असताना नैसर्गिक व मानवीक पर्यावरणातील विविध घटक प्रत्यक्षपणे विचारात घेतून जैतून प्रत्यक्षातून शोधून नये. त्याचा अभ्यास केला तर तो अधिक परिणामकारक ठरतो. हे विद्यार्थी जगातून भूगोल शास्त्राचा अभ्यास करताना अभ्यासक्रमांमध्ये अभ्यास करताना अंतर्भाव केला जातो.

विद्यार्थी विद्यार्थ्यांमध्ये कोणत्याही प्रकारचा बदल आणण्याचा प्रयत्न करून देत असतो. त्यामध्ये चार विविध प्रकारचे भूगोलशास्त्राचा अभ्यास करताना विद्यार्थ्यांना अभ्यास करताना यशस्वी यशाचा प्रभावून देऊ शकते आणि अशा प्रकारचा बदलूनचा अभ्यास करून घेतून भूगोली अभ्यास वाढलीतून वाढू शकते.

"Geography is the study of differences between people their customs money of activities which change from region to region."

मुंबईला वास्तव्याचा या काळीकृतम मुंबईलाचा
उत्सव फेब्रुवारीला वसंतलाखावे दुसरे वास्तव जाहीर म्हणून पुणे.
पासून हॅंडल विद्याल विद्याल चारगाख्या मुंबईला वास्तव्या
ही जगाच्या प्रविष्ट प्रसार काळीकृतम मुंबईला वास्तव्या
उत्सवलात भर हातली आहे. अर्थिकाच्या काळीकृतम टोबासद्वे
नदी अर्थीकृतम सोसिम पर्वत वीवागतम सोसिम चारगाख्या सोसिम
दुसरे हाचाचिवाच्या व नोदणीचा आणारे मुंबईला वास्तव्या
उत्सवलात करणे सहावाच उत्सव.

निराशा व मातव यांचे जाते आणून आहे. मातव
आ जीवन परिस्थितीचा अनुभवाचे उत्सव जाते. तेव्हा मातवला
निराशाचिवा हाचदका परिस्थितीचा उत्सवलात सहावाच उत्सव मुंबईला
या उत्सवलात केवळ पुस्तकाच्या व्यवाथाचे करणे येतो. उत्सवला
तर निरिच्छातून केलेला उत्सव व विविध परागतता उत्सवला
व विविध काळीकृतम तपव केलेला ते स्थान आर्थीक परिणामकाळ
होते. निरिच्छाच्या व्यवाथात जाऊन निरिच्छाचिवा (सर्वकाळ
जवळून पुढेचे लागतात. समाजची विवलात पर्यवहारील
हाटकांचा परिणाम होतो या उत्सव हाटकांचा उत्सवलात आहे
यातून मातव जीवन उत्सवलात वारते. वरते उत्सवलात याचे स्थान
पुस्तक निरिच्छा करून सहावाच्या उत्सवलात कायम वारते.
निराशा व मातव जीवन वसावा व यांची उत्सव करणे उत्सवलात
वसंतलाचे लियोनाचे केले जाते. याचा पुस्तक उत्सवलात उत्सवला
आपलात दुर्मिक उत्सव पुस्तकात पर्यवहारील निरिच्छा-पर्यवहारील
नील विविध हाटकांचा उत्सवलात येतो व त्या हाटकांची आत्ताच्या
मातवी जीवनच्या व्यवाथाच पुस्तकात उत्सवलात उत्सवलात

मुंबईला विवलाच्या पेपर क. ८ सहावा उत्सव
उत्सवलात म्हणाला उत्सवलात २०११-२०१२ या विवलाच्या
कलावृष्टीत या वसावातून प्रसार निरिच्छात हाटकांची उत्सवलात
परतला. गोयाचिवा प्रजेक हाटकांची पुस्तक उत्सवलात केलेला
निरिच्छाच्या आणारे विविध हाटकांची वसावा उत्सवलात
काळीकृतम पुढील आवावा तपार केला.

॥ ब्रह्म उद्दिष्ट्ये ॥

या वैश्विक ब्रह्म आपोजना मार्गित आत्मची खालील प्रमुख उद्दिष्ट्ये होती.

१] निरमर्त्या विविधतेचे दर्शन होणे.

२] निरमर्त्या विविधतेद्वारा ब्रह्मना जाणाऱ्या आत्मची जीवनाचा अभ्यास करणे.

३] मानवच्या आर्थिक व व्यावसायिक परिस्थितीवर भौतिक प्रभाव करणे पडला आढे हे पाहणे.

४] वेगवेगळ्या पर्यंत ज्ञानांची वैशिष्ट्ये पाहणे व त्या आधारे भौतिक अहवाल तपास करणे.

॥ प्रवास मार्ग १० ॥

आम्ही वाटलीवाडी डोंग, कवाड, वाडवा, जोशीकर
मालेकर - नानिज, स्वामीवाडी व गोवा व परत आल्या - असे
आमचा प्रवास केला. आमचा प्रवास केलामुळे निवसगिच्या व्याजिह्या
आम्हाला अनेक छोटक पहावयास मिळाले. छोटकमधून प्रवास
कवाडला निवसगिचे लिमोवा केलेला मुदच्या परावयास मिळल्या
उंच वरिड इतडी आणित्यातून जाणाऱ्या मार्ग व त्याकरिता जाणारी
आमची गाडी रॉया वेडाका अजुभव पहावयास मिळते. आम्हा
छाट जोलांडन सुर्वई - गोवा इतक्याच वेळावर काही अंतरावर
आम्ही किती यावर आपले अफेठायकता अस्मित्य दिवातून उभे
आम्हीले हीण व वलय जेथु आपल्या स्वागतप्रगरी वाज्ज आम्ही
आम्ही वाटले. वरिड आम्हा अस्मित्यकरिता अरथाव वेगाने छोटकवारी
आम्ही गाडी आम्ही निवसगिचे प्रमाणात सजाला मोठ्यारी
मोठक हवा खुप कडक आम्ही वरिड जाले. आम्ही कितीपरती
च्या पदेजातिल या गोवा आम्हाचे अस्मित्य पदेजातिल खुपच
याकरिता टाकिले. आम्हा या निवसगिचे दिवातून परत आम्ही
आमच्या वाटल्या दिवातून परतलो.

वेळी उरलेल्यात. जुलै-वर्षात वा काळात गरम पाऊस पडतो. उर्वरता, हवामानात विशेषतः फसक जाणवत नाही. उष्णता ही मध्ये से माहिल्यात जाणवते जास्त तापमान 36.0°C ते 36.5°C असते. आर्द्रता वाढते कमीत कमी तापमान 26.0°C ते 27.0°C पर्यंत असते. या काळात वैश्विक आर्द्रता वार्षिक तापमानात फसक आढळत नाही. गेल्याचा पुर्वेचा असणाऱ्या डोंगराळ प्रदेशात आर्द्रता उंचीच्या ठिकाणी पावसाचे प्रमाण सुपट आहे. येथे जवळ जवळ 830-630 सेमी. उतका पाऊस पडतो.

पुर्वेतील गेल्याचे हवामान आल्परदायक असल्याने पुर्वेक हे गेल्याकडे आकर्षित जातात. यामध्ये फॉरेस्टलोक येतात. मनमोहक हवामान व निरनगळ्या जमीन पावले गेल्या हे ठिकाणे नसलेला संवसार जसे आहे.

३) वनस्पती.

विविध छंदकातील बदलाच्या संदर्भात असणारी कृताः ला नैसर्गिक वनस्पतीच्या संदर्भातील बदल हा आर्द्रता महत्त्वाचा असणारा आहे. वनस्पतीची वाढ व वितरण हे प्राकृतिक प्राकृतिक वनस्पती व हवामान या छंदकात अवलंबून असते. या प्रयोगात वास्तविकी वेळ जास्त पाऊस पडतो तेथे असलेली वनस्पती उच्च ताप. आर्द्रता या ठिकाणी भेटी दिल्या त्या-या ठिकाणी विविध प्रकारच्या वनस्पती आढळल्या. उंची-गेल्या या आर्द्रता वनस्पतीच्या बदला संदर्भात असणारी कृताः आर्द्रता शिबिरा आढळत आली. उंची, कबाड भाग पुर्वेचा छंदका येत आहे. येथे पावसाचे प्रमाण कमी आहे. त्यामुळे येथे आढळणारी वनस्पती पालझी व काटेरी असल्या अवरुपाची आहे. वाढत्या तापमानात आपले अतिरिक्त टिकवून वाढण्यासाठी निरनगळे दिलेली ती एक महान देवगीची आहे. येथे जिव, सांबा, बाभूळ असे बारी यारसच्या वनस्पती हे आढळतात. मात्र पुर्वेमध्ये नसलेले नावे त्यातून वनस्पती मध्ये बदल होतो. आढळता. अस्थायीच्या पाश्चिमे बाजूने छंदका कोकण विभागा

रामध्ये समावृत्तवाडीचा उल्लेख केला जातो. येथे पडणाऱ्या पावसाचे प्रमाण जास्त आहे. तसेच पडणाऱ्या पावसाचा कालमधील हा जास्त आहे. यामुळे या विकृती व्यवाहारीक प्रकारच्या वनस्पती आढळतात. मात्र शोष्यातीव्र वनस्पतीमध्ये विविधता अधिक आढळते. या भागाने जवळ जवळचा, अरक, शिंघर, तेलामांड, जाल्सीन जास्त आकार [शु-प्रवेश] नैसर्गिक वनस्पती सध्या आहे. गोवाच्या दक्षिण भागाच्या ६५ टक्के क्षेत्रावर जवळ उडलेली आहेत. या जंगलात विविध वृक्ष आढळतात. गरमूड उडतात तसेच एकदिवसपत्राळ अधिक साहजे. वनस्पतींची वाढ अधिक प्रमाणात होते. या विकृती फुलस, शिंघर, राग उरकार-च्या वनस्पती आढळतात. गोव्यामध्ये जास्तीत जास्त नारळची व सुपारीची झाडे आढळतात. काही जंगलांच्या लक्षातही उमिळ वाळू मिळाली असते. अशा जमिनीमध्ये जास्तीत जास्त वडीलवाडी आवश्यक असताने धूळ आढळतात. ही जंगलाची वडी गोवाच्या सौंदर्यात अधिकच भर टाकतात. यांची उंची अचक्याला आवश्यक. घनव्यासाची गाल्सी आहेत कि काय.

"Good is the enemy" हे सर्व पर्यायांना समतुल्यतेने विवेकपूर्ण अधिक वाच्य विधानात. अस्वाकडीत असलेली हिती. गाव वनस्पती व समुद्र जाणारा जैद (सुगा) असा आणि अस्वाकडीत वाहारी वास्तू अस्वाकडीत अधिक भर टाकतात.

५] जमिन / मृदा

जमिनीमध्ये ही सध्या प्रमाणात उच्चिलता उडल्या येते. सौंदर्य या पतरी भागातील जमिन काळी व तांबूस प्रमाणात आढळते. या जमिनीवर कमी पावसावर येतात पिक घेताली प्रमाण परांत कशाड-कोल्हपुर या गावामध्ये गोव्या प्रमाणात हाताची काळी जमिन आढळते. या जमिनीतील सौंदर्य इजाचे प्रमाण अधिक असते. अशा भागाने उरगाचे पिक सध्या प्रमाणात घेतले जाते. तसेच पावसाचे प्रमाण उगाईक असते. अशा भागाने अरक पिक सध्या प्रमाणात घेतले जाते. तसेच पावसाचे प्रमाण ही

अधिक असल्यामुळे तोंड्यांचे पिक मोठ्या प्रमाणात घेतले जाणे मात्र वसुधाची पर्वत ओलांडून पलिकडे वेव्हार सारून खडल झालेला अडकता. या प्रवाहात पावसाचे प्रमाण अधिक असल्याने येथील जमिंत लाल रंगाची बेताड असून उष्णते तसेच वसुधादेण्या दुर्बल भागात विओपात रत्नागिरी खडू-दुर्गे भागात जांभी सुदा अडकते.

गोष्पातील जमिनीच्या वरीलून उष्णतेत कातळा जंवाल वसुधाची वसुधास्य गोष्पातील प्राकृतिक अचूकता व हवामानाचा परिणाम येथील सुंदर झालेला आहे. गोष्पा-कडील दुर्गेच्या प्रदेशात आणि अधिक पावसाचा प्रदेशात लॅटायट (जांभी सुदा) प्रकारची जमिण आढळते. या जांभीच्या उष्ण किताबालगत वाळू सिमेंट असतात, यामध्ये जाळ तोंड्या व झाडीपणा मोठ्या प्रमाणात पिकविला जातो.

३) वेती व्यवसाय.

कोणत्याही ठिकाळची वेती ही प्राकृतिक अचूकता असल्यामुळे असते. तसेच हवामान व सुदा या घटकांचाही परिणाम पिकांच्यावरती होत असतो. त्यामुळे वेदल्या प्राकृतिक अचूकता व वेतीमध्ये खडल झालेला अडकता. असेच तसेच पावसासमोरील कमी पडल्या असल्यामुळे येथे कडकट्या मोठ्या प्रमाणात घेतली जातात. मात्र येथील वेतीचा व्यवसाय हा मोठ्या प्रमाणात विक्रीत झाला नाही. येथील वेती उपसाय पूर्णपणे पावसावर अवलंबून असतो. मात्र या भागातील जवळ जवळ ६० ते ६५ टक्के लोक वेती व्यवसायात उतरलेले आहेत. तर कोल्हापूर, कास, फुलगा, या भागाच्या भागात गाळ्याची रसिक जमिण आढळते. तसेच येथे पावसाचे प्रमाण जास्त असल्यामुळे येथे उलू तोंड्या घाल्याची पिक मोठ्या प्रमाणात घेतली जातात. येथील वेतीचाही पिक हा मोठ्या प्रमाणात झालेला अडकता. मात्र वसुधादेण्या पश्चिमकडच्या वसुधा पडणाऱ्या पावसाचे प्रमाण जास्त असल्याने वेतीचा विकास अधिक प्रमाणात झालेला नाही.

9] खनिज संपत्ती.

खनिज संपत्ती महावापूत कमी प्रमाणात आढळते. खनिज संपत्तीचा खाणीत महावापूती प्रवाती उदरगोळाकार केंद्रात. त्यामुळे येथे खनिज संपत्ती बाबत मात्र जास्त उल्लेख केला जातो.

गोळा 70 वर्षात गोळातील खाणाकार उदरगोळा सोबत प्रमाणात गती मिळवली आहे. गोळ्यामध्ये लोहयुनिटाचे उत्पादन / उत्खनन सोबत प्रमाणात होते. गोळातील जमिनीमध्ये मुळातच खनिजांचे प्रमाण जास्त आहे. या लोह युनिटाचे दंड खाणीमध्ये एकत्र केले जातात. व याद्वारे याची दुकणी काढली असून देवाता निर्यात केली जाते. राष्ट्रांतक वरिष्ठ लोक या खाणाकार उदरगोळ्यामध्ये उत्पादित आहेत.

10] उद्योगधंदे.

उद्योगधंद्यांच्या विकासासाठी अनेक धरकांची उपलब्धता असणे लागते. तेल उद्योगांच्या विकास सोबत प्रमाणात होते. महावापूतीचा पारिष्क बंधन स्वतःचे कोल्हापूर, कपड रंगाळी या भागांमध्ये खाण उद्योगांच्या विकास उदरगोळा आहे. दुकणीच्या उत्पादित प्रदिया असल्याने उदरगोळे विका सोबत प्रमाणात घेतले जाते. यामुळे खाणर काढणे या विकासांमध्ये अडथळतात. गिवाय लहान माले उद्योग ही या भागात उदरगोळा येतात. उद्योग परिवारामध्ये माले काढणेची उद्योग भासते. या भागात लहान लहान स्वरूपाचे उद्योग सुरू आहेत.

गोळातील उद्योगधंद्यांच्या वावरीत उद्योग कलास गोळातील अनेक लहान सोबत रान्यांनी विविध प्रकारचे उद्योगधंदे सुरू केले आहेत. ते खालील प्रमाणे.

- 1] Small Industries service Institute.
- 2] Maharashtra State Financial Corporation

- 3] Director of Industries Corporation
- 4] National Small Industries Corporation

या कंपनी वरील अध्याय सौव्योक्तिक कारखाने सध्या जवळ जवळ 26400 लक्षात मोठे कारखाने व 5500 लक्षे जवळ, अशा उद्योगांच्या संख्यापद्धत म्हणून 10000 लक्षात आकार उपलब्ध असलेला आहे. नोंदणीकृत सहाय्या उद्योगांच्या प्रकल्प पूर्वीत प्रमाण -

सहकारी संकेत केमिकल्स लिमिटेड हा नोंदणीकृत महत्त्वाचा हा कारखाना United State Steel Corporation या संस्थानाने 1953 मध्ये आरम्भाने जगात पहिले या कारखान्याचे म्हणून संपन्न 33840 लक्ष टन शुद्ध इस्पात हा कारखाना जिणे नमूदच्या सहाय्या उद्योग कारखान्याचे अत्याधुनिकीकरणाने केले. केवळ याच कारखाना एक लाख टन आहे असे प्रकल्पी कामे विकासात केली जातात. येथून घुसियाच नुसलेही या कारखान्यात जातात. हा उद्योग नोंदणीकृत आर्थिक विकासाने परे घालण्यात आहे.

11] मासेमारी

जोखणाला 120 किमी लांबीचा व 250 किमी रुंदीचा लासला आहे. या वरील किंवावपट्टी व 250 किमी रुंदीचा नद्या व कालवे पासून मासेमारी हा उपलब्ध राहिला. या ठिकाणी पारंपारिक पद्धतीने मारे मासे केली जाते. या उपलब्धामध्ये 300 लक्षे इतके आहेत. या ठिकाणी मोठ्या प्रमाणात मासेमारीचा उद्योग राहिलो. म्हणून जोखणाला उपलब्धामध्ये या उद्योगाचा विकास द्या आहे.

१२] पर्यटन व्यवसाय.

देशात हा व्यवसाय गोंयासहो सैलया प्रमाणात विकसित झाला आहे. अनेक लयलस्य निरतर्ग परितर मुक्तार्थी अन्मुदकितारा वार्ति अन्मात्रिक जीवन यामुळे बसार्थिकच पर्यटक गोंयाकडे आकर्षित होतात. गोंयासहो १९७१-७२ यावर्षी २९.००० पर्यटकांली सैली दिल्यावर हेच प्रमाण १९८४ मध्ये ५७००० पर्यटक लसलस्यार्थी गोंव आहे. लोक प्रकाशरी हॉल्ल्या, लॉजिंग व वॉडीडा यार्था अर्देसुळे गोंयातील पर्यटन उद्योगा- न्ग सैलया प्रमाणात विकसित होत आहे. अर्थार्थिक अन्वल्पाच्या वस्तुंची विक्री पर्यटक केंद्राच्या ठिकाणी सैलया प्रमाणात होते. गोंयातील जास्ततर जायत लोक हे प्रक्रियात्मक रुग्णोग धर्वात्मक गुरांनेले अन्वल्पात.

उदा. सैलया प्रमाणात वार्थी वार्थी वस्तु. हलसात व कलांकुरार्थी वस्तु उ. प्रकारचे उद्योगार्थी प्रक्रियात्मक व्यवसाय अन्वल्पात गल्लत.

अत्यंत प्राचीन आणि खिल्लो बसविलेले नटलेले आहे. येथील खिल्लोवाच वनवाई व पर्वत मोठी डोक्याचे पारणे फेडते. गुरुदेवाच्या दिवसाच्या या मंदीरात स्वयंपूर्ण शिक्कीण आहे. या मंदीराच्या पायथ्यापासून वाव नदी वाहते. या नदीच्या इगाम २०० फूट उंचीच्या खाली कोयसळणाऱ्या शिखर एवढी उंची होती. पर्वतक या एवढ्याखाली उभो उभो राजा लुटताना या एवढ्याच्या आकडेवांमध्ये व सालेवर वरील शक्ति मध्ये मध्ये येथे पर्वतकाची उंची दिवसे दिवस वाढत आहे. या पर्वत क्षेत्राच्या पिकार महाबाहु पर्वत विकार महाभंडव (M.T.D.C.) करित आहे.

* गोव्यातील प्रेक्षणीय स्थळे *

नैसर्गिक रीत्या आकर्षित असलेले गोवा हे एक छोटिले राज्य आहे. आकर्षित आसुद्धकित्या व उंच उंच झाडे यांमध्ये गोव्याच्या खोदणीमध्ये सुप मोठी फुल पडते.

भारतातील पारंपारिक संस्कृतीचा वाला उपगारे राज्य आहे. गोव्याला लॅटिनची जनता नटपुन आणवले जसे. गोव्यामध्ये विविध प्रकारची वीथल व प्रेक्षणीय स्थळे आहेत. ती पुढीलप्रमाणे -

१ पणजी.

पणजी हे वाख गोवा राज्याची राजधानी असून ते आसुद्धकित्यावर बसलेले एक खंडित वाहर आहे. राजधानीचे वाख असल्यामुळे पणजीच्या सर्व कार्यालये याविकाठी दुसऱ्या व तिसऱ्या इमारतीमध्ये दिमाघात उभी आहेत. यापरी दुष्ट्या या वाखला आर्थिक मूल्य प्राप्त झाले आहे. स्वयंसा व वातता. तसेच खंडित वस्त. आकर्षित वाहर वाट नाराच्या आवलीत उरलेले उदलमासाच्या फुलांनी बहरलेले पणजी हे एक भारतातील खंडित वाहर

माचले जाते. आसगातील प्रमुख आठवांचा जोडगारे वने पठारा पाहून गेले आहेत.

२) मडगांव.

मडगांव हे एक औद्योगिक व्यापारी दुर्ग्या महत्वाचे गाव आहे. रेल्वे अखंडकाळी या आस्थापनेमुळे जास्त विकास झाला आहे. अखंडकिनाऱ्यापासून फक्त १५ मी. उंचीवर असलेले शहर असून वनेचा आठवापासून उत्पन्न होते. येथील दुमारीवाळू लाल वंगणी सुपे असल्यामुळे इंधन अर्थिकाय आणून दिले व मोठे वाढते. औद्योगिक अर्थिक मंदी व आर्थिक महाविद्यलय याच ठिकाणी आहे. हे शहर औद्योगिक मंदीच्या दिवसातच य प्रस्थापित झाले आहे. याच याच ठिकाणी क्रिकेटचे मोठे मैदान खुला येथे आहे.

३) व्हापवा.

औद्योगिक अर्थी उलेल व्हापवा हे व्यापाराचे वाठाररूपता असलेले महत्वाचे केंद्र आहे. येथे वर नुसतारी मोठा व्यापारचा वाठार असतो. यारीवाप स्थानिकीकृत झाले हे तेथेच वाजवीजलेले असते. जालीय पत्रिका उपाख्या घडो-वसारी घात करून व्हापवा साक्रेटला वेर देतात. अन्व प्रकाश्या आठवांचा उपादन म्हणून त्या ठिकाणी विक्री केली जाते. तथ्यांच्या तांचे अपाकल देवाळ या ठिकाणी घाले जाते. वल्लमोह्याची वडंवर आई वल्लमोह्याची वडं व अपाट वने गामुळे या वाठाराचे व्योम अर्थिकाय झाले.

४) वास्को-द-गामा.

हे औद्योगिक ठोकेचे महत्वाचे रेल्वे स्थानक आहे. पोर्तुगीज वलाची वास्को-द-गामा याने पहिल्याने.

चाच भारतीय सुमीव पाऊल टाकले, म्हणून या गाला-
ला चाबका-दे-गामा असो म्हटले जाते. हे वाक्य पंजाबी-
पायुन ३० किमी जागे मडगांव पायुन ३६ किमी. अंतरावर
आहे. अनेक प्राण-चर्च, मंदिर, अनेक उंच उंच इमारती व फेद
असो वसो येथे आहेत.

5) कोलवा बीच.

हा बीच मडगांव पायुन ५ किमी पूर्वेलावर
असून अनेक वससांनी वसव आहेत. यांनी आपले आलेले
टिकवून उभा असलेला हा बीच अधिकारिय, मजला आनीव
देवून जातो. या ठिकाणी वास्तूकलाप्यार सोपरी रंगाची
सोपरी वाळू फसवली आहे. हजारो पर्वटकांची येथे बरी
होते. मंत्रालया आठिका फुडेंच असो कोलवा बीच मानला
जातो. भारतातील उत्तम वास्तूकालय नदरे तर फोरन-वाख्या
पर्वटकांच्या मजला श्रुत पाडणारा हा बीच आहे.

6) कलिगुड बीच.

मंत्रालिक वसोव्यासुठे गोव्यातील हा बीच अधिक
प्रसिद्ध आहे. हा बीच वास्तूकला-पायुन ७ किमी अंतरावर
आहे. पंजाबी वास्तू पायुन १५ किमी अंतरावर आहे. या बीचला
गोव्याची खाणी उल्लेख असो संबोधले जाते. अनेक होली
पर्वटकांचे येथे अख्यावर वास्तूकाल स्नान करतात.

7) सेंट फ्रान्सीस डेरियास चर्च.

गोव्यातील हे प्रमुख व आतिशय महत्वाचे चर्च
आहे. अवाढ्य सुसज्ज आणि सुसोवताली असणारा बुर्गीस
असाही यासुठे हे चर्च पर्वटका लोकांना एकदम मनसोदक करून
आकर्षित करते. या चर्चमध्ये येथे ख्रिस्ताची मुर्ती असून त्या

या ठिकाणाच्या आतील रेबीज बांधकामाला ओढ्याचे पाणी दिल्यामुळे अधिकच फळून दिले. या ठिकाणी रॉट-बरीज किंवा धर्मवृक्षाची डेड वॉडी जातले करून वेवस्थान आली जाते. या वॉडीला जवळ जवळ ३५० रंगापुरीची ही डेड वॉडी स्थानस्थानीत आहे. मात्र दुर्दैव पाहणे कि डेड वॉडी जवळून पाहता येत नाही. परंतु तिचे दर्शन मात्र लोकांना मिळते हे विशेष आहे. या जाग्याची रव ३० रंगोली सिरवड्याची घुंजा घेवी जाते. खिष्मस दिनी पर्यटकांना पाहण्यासाठी ही वॉडी चाली घेतली जाते.

४) डोना / दोन पावला बीच.

डोना पावला बीचवर वगैरेकाळी स्तूपीत पाहण्यासाठी हजारो पर्यटकांची गर्दी होते. बोव्यातर्फे स्तूपीकाळी प्रमुख आकर्षण असणाऱ्या हा बीच आहे. स्थानस्थानाची वेळी स्तूपी वाळूपात बुडतांना जे दृश्य पाहण्यास मिळते ते मनाला मोहणी टाकणारे आहे. स्थानस्थानाची वेळी असे वाहते कि वस्तूतरेने हा लाल रंगाचा आकृष्ट परिधान केला आहे. या ठिकाणी स्तूपीचा पाणी लाल बुद असे दिले. असा हा पर्यटकांचा मन उल्लासित करणारा बीच आहे.

५) अंजुना बीच.

गोवा हे संपूर्ण राज्य निरतरी रंगोवर्गाचे उदबलेले आहे. गोवाचे संपूर्ण पाहण्यास न. वनस्थाचा वाटा असतो महत्वाचा आहे. अंजुना उदय पाहण्यासाठी पर्यटक आकर्षित जातात. त्यांचा जवळ काडी, लवलेली आहे. लोकांची आहे तर तिथी पाहतांना सुख आनंद मिळतो.

10] मिमराबैच.

ओल्यातील हा महाराष्ट्राची पहिल्यापहिली भारतीय तेलीच परकीय पर्यटकांची वाढीव उमते. फारसी वल्का जवळच प्रभात प्रसवारा हा गीच आतिशय अर्धवट असून असे यथील इगाळलेले वातावरण पाहतांना असे वाणेची प्रकाशातील दृश सुधीच्या अगिनेरी प्रकाश किरणांना फाडून मिळवून करिता आहेत. असा हा रूढ प्रकाशाचे वेवाचा पर्यटकांना मेल मोहित करून देतो.

11] आग्वाद किल्ला.

ओल्याच्या पारतीच्या अगिनेच्या वरें पाहारी प्राणपणाल याच अक्षा वेली ते ओल्यातला वल्कले प्रविष्ट किल्ला म्हणजे आग्वाद किल्ला. या किल्ल्याच यां जालें चैला कातारीता. पुढे किल्ल्याच्या पायथ्याची मुख्य पाण्याचा साठू व्यापडला पोर्तुगीज मीषत आग्वा म्हणजे पला म्हणून पाठा पुर्वत करणाऱ्या या किल्ल्याला आग्वाद किल्ला ह्याने नाम दिले हा किल्ला १६६३ मध्ये पोर्तुगीजांनी बांधला. गोडवी जमीना म्हालांनी जाललेला या किल्ल्याचे देव कुंडल, १७७५. इंग्लिश सैन्य कडेला मोठे लढाई आहे. या किल्ल्याची खालची बाजू लुड्या उमते. दरवर्षी ३५ मुक्ता कोठी दिसायची असून जोकर जयलक्ष्य हाच करीत उगाळवली असता.

12] राष्ट्रीय आग्वा संशोधन संस्था, पंजाबी.

भारतला सुमारे १००० किलोमीटर लांबीचा आग्वाकिनाचा लासला उमते. भारतीय आग्वाी ६६६६ मध्ये १२५० लक्षावधी वेडे आहेत. एकरा पूर्वड प्रमाणे उपलब्ध असणाऱ्या आग्वाी अर्धवट्या आपण मुख्य प्रमाणात वापर करता. आग्वाचे सातता आग्वा किल्ला व आग्वा किल्ला

या वेळी तेव्हाच्या जगात काव्यासाठी राष्ट्रीय व्याखार संशोधन
संस्था (नेशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ ओरल लॅंग्वेज - NIO)
स्थापना करण्यात आली.

पुणेला व जून 20 देशांचा मदती व सानेवारी
१९६६ मध्ये भारत सरकारने या संस्थेची स्थापना होवा राज्या-
तील पंजाबी बंधू करण्यात आली. ज्यात या संस्थेत ६००
वैज्ञानिक व्याखार संशोधनाच्या पिढीत प्रत्येक काम करीत
आहेत भारताच्या विज्ञान व औद्योगिक संशोधन संघटनेच्या
एक भाग असून त्यात एन्.आय.ए.चे मुख्यालय पंजाबी बंधू
असून उपकार मंडळ कोची व विज्ञानापर्यटन येथे आहेत.

* संस्थेची उद्दिष्टे. *

- 1) आद्यप्राचीन तेलुगूभाषा वीर्य होणे.
- 2) व्याखार क्षेत्राचा विकास करणे.
- 3) आद्यप्राचीन जैविक आद्यप्राचीन वीर्य होणे त्यात
उद्योग करणे.
- 4) आद्यप्राचीन वीर्यवाचक उपग्रह जैवव्युत्पत्ती विकसित
- 5) आद्यप्राचीन लक्ष्यवाचक वीर्यवाचक करणे.
- 6) आद्यप्राचीन पुढील वीर्यवाचक वृत्त करणे.
- 7) किडो व वीर्य घर्षण विकास आद्यप्राचीन त्यात करणे.

* सैन्थेटी कामगिरी *

व्यापारी अंगीकारासाठी व्यापार कलम १९६३.
व्यापार संपन्न १९६७ या वेळ लक्षा N.I.O ने विकत घेतल्या असलेल्या
पारितोष्य जागरणी ही अंगीकार लक्षा या अंगीकाराची
उदाहरणान्त असली आहे. या सैन्थेटी प्रयोगाचा सर्व योद्धी
युक्त उद्योग आहे. उद्योगाधिक अंगीकार इंटरनेट व राष्ट्रीय
उपकरणांचा उगार येथे अंगीकार केले जाते. अंगीकार केलेला
कार्यका अडवा प्रतील प्रमाण-

१) या अंगीकाराचे महाराष्ट्रात अर्धी वेळपर असलेले
सुविजे मिळविण्यासाठी हका आरताल प्राप्त झाले आहेत.

२) येथे व्यापारी अंगीकारातून जैफररायने उद्योगात
वेतान यथा अंगीकार उद्योगाला व आपणा राव वाचा
उपयोग झाले.

३) भारत सरकारच्या तेल अर्धी जैफररायने तय्यु मिळवता
ही व्यापारी अंगीकाराचा अंगीकार करून तेलतय्युक पेट्रियलाईन
हकाणे. नवीन तेल विहीने अंगीकारातून मदत करणे व्यापारी
कसे सैन्थेटी करते.

४) या सैन्थेटी कोळसातून नवीन अर्धी अंगीकार
अंगीकार राव रावण प्रमाणाने उद्योग करवण्यासाठी ती मदत
करते.

५) भारतातील व भारता वहेरील श्रीलंका सौंदर्य,
केरिया, केरिया वेट इ. देशातील आरताला येथे
प्राशिक्षण केले जाते.

वेतन पावला वीचनाने उद्योगाचा या अंगीकारातून केलेला
अर्धी वेत दिसावले आरताला व्यापारशास्त्र या अंगीकाराचे विक्री
माहिती मिळाली.

* गोव्यातील रम्य निष्कांचे बहारदार
वर्णन. *

साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
गड्या लारज सुखाचे
कड्याकपारी सुखाती
घट फुटीत कड्याचे
साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
उगव्या फळाची बाळ
फुली फळाचे पाडर
फुली फुलीचे चव्या
साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
उदकाच्यात बला वारा
पावसात दारा फुटी
गोव्या चांदीचा रंजना
साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
येते चांदी साक्ष्या
गोव्याच्या लोपतांती
येते सुखात साक्ष्या
साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
चाफा पाजावीत फुली
साक्ष्या साक्ष्या गोव्यात
सात हातपावसात वेले
साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
गड्या लारजिरे सात
वारी साक्ष्या साक्ष्या
येते केवल्याचा हात
साक्ष्या गोव्याच्या फुलीत
लाल माली लिखेवाणी
येते उगव्या चावीत
गड्या वेदांची उगवी.

Seen

(Shinde Sanjay Maruti)

8/1

राजा श्रीपतराव भगवंतराव महाविद्यालय

औंध (सातारा)

भूगोलशास्त्र विभाग

औंध(सातारा) पर्यटन केंद्राचा अभ्यास

सादरीकरण

शिवाजी विद्यापीठ,

कोल्हापूर

सन २०१६-१७

मार्गदर्शक : प्रा. शिंदे एस्. एम्.

(भूगोलशास्त्र विभाग)

Aundh Shikshan Mandal's

Raja Shripatrao Bhagawantrao Mahavidyalaya,

Aundh. (Satara)

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

CERTIFICATE

Date:

This is to certify that

shri/kum/smt..... *Glori Vilram Vasant*

.....has

satisfactorily carried out the required practical work/ village survey/

Excursion-Tour prescribed by the

Shivaji University, Kolhapur

For the B.A. part III (special) Course in Geography and that this
journal/Report represents his/her bonafide work in year 2016-17

Exam Seat No.

Teacher in Charge

[Signature]
15/5/2017

Examined
[Signature]
Sant

Head

Department of Geography,
R.S.B. Mahavidyalaya,
Aundh (Satara)

[Signature]

ऋणनिर्देश

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अंतर्गत बी. ए. भाग ३ या भूगोलशास्त्र अभ्यासकमातील पेपर क्रमांक -१४ अंतर्गत संशोधन प्रकल्प अहवाल सादर करताना मला अतिशय आनंद होत आहे. या अभ्यास विषयाला अनुसरून मी व माझ्या सहकारी विद्यार्थ्यांच्या समवेत औध पर्यटन केंद्राचा अभ्यास या शिर्षकाखाली सन २०१६-१७ शैक्षणिक वर्षात पूर्ण केला.

हा अभ्यास पूर्ण करण्यास मला अनेक व्यक्तींचे सहकार्य मिळाले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. बामणे, विभागप्रमुख प्रा. जे. डी. बरकडे सर, प्रा. एस्. एम्. शिंदे, प्रा. डॉ. एन. व्ही. तेलोरे, प्रा. यु. पी. पोतेकर, प्रा. एस. आर. मुल्ला, प्रा. टी. ए. सावंत, यांनी मार्गदर्शन व सहकार्य केल्याबद्दल सर्व शिक्षकवृंद व विद्यार्थी यांचा मी आभारी आहे.

स्थळ :

तारीख :

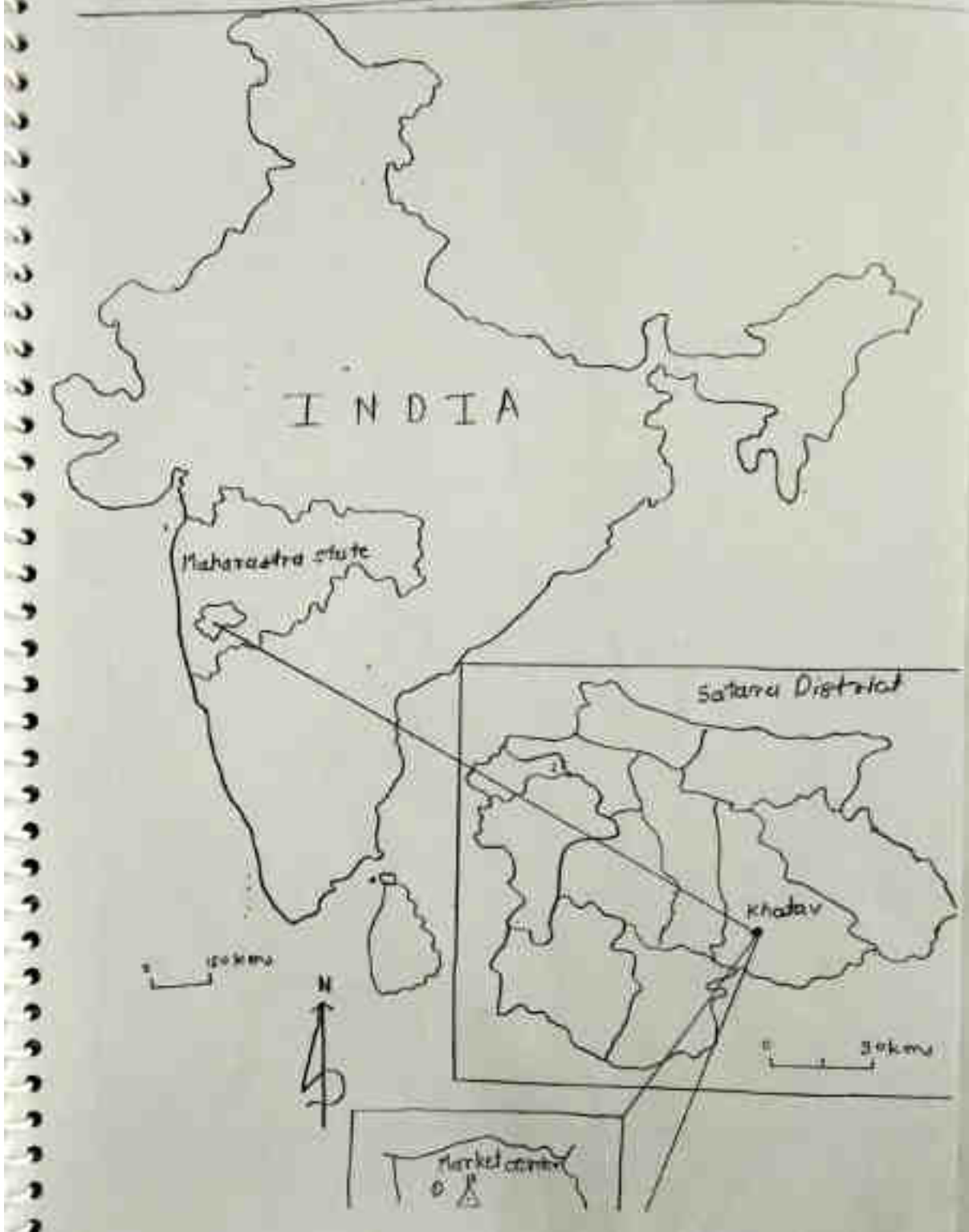
सही :

नाव :

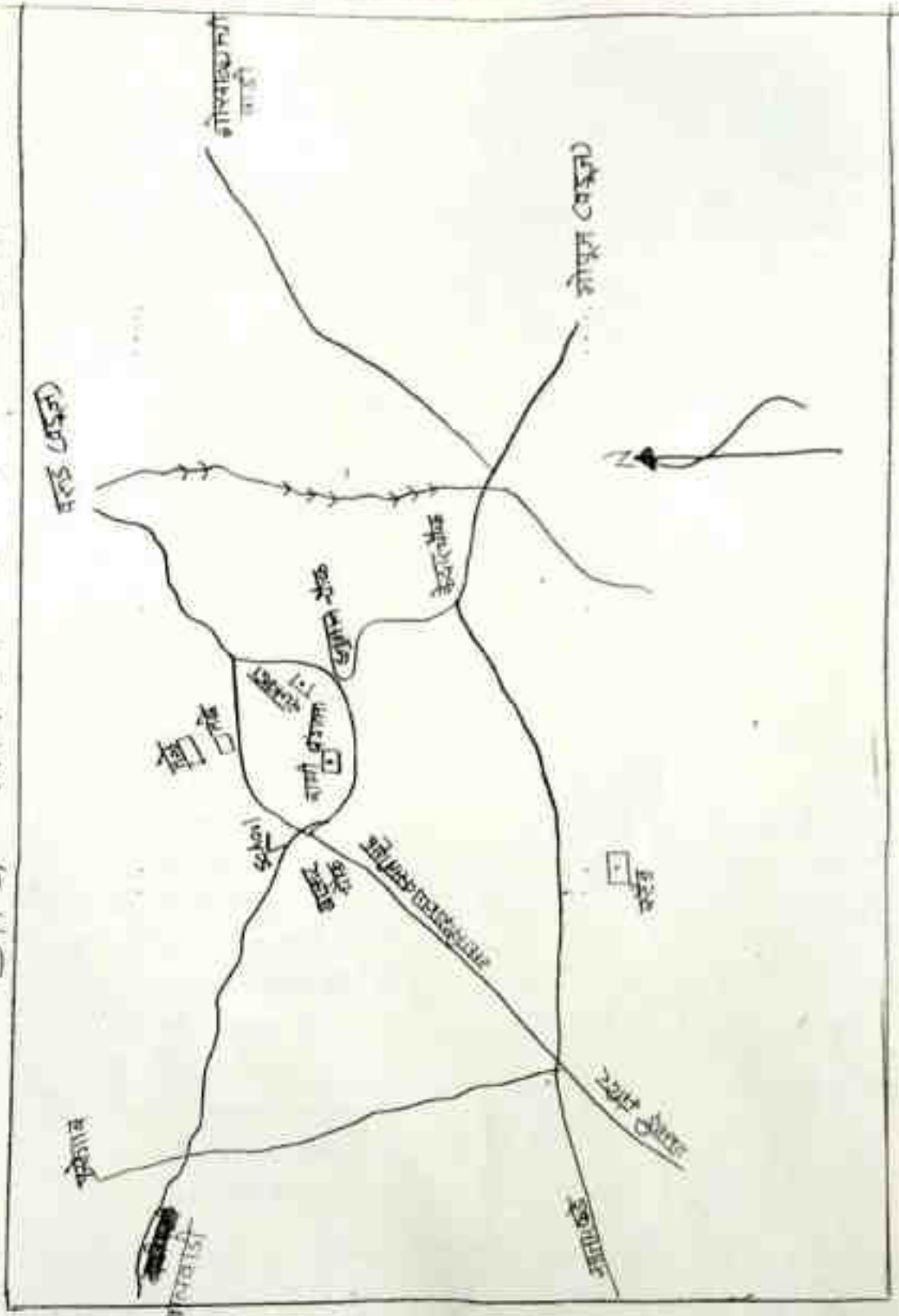
रोल नंबर :

वर्ग बी. ए. भाग ३

भूगोल (२०१६-१७)

ऑडि - 211 वचा कचा आशुवस

अनुक्रमणिका

अ.न.	प्रकल्पनाचे नाव	पान. नं.	सही
1	औंध गावाची निवड आणि भौगोलिक माहिती 1.1 प्रस्तावना 1.2 औंध गावाची निवड 1.3 औंध गावाची भौगोलिक माहिती 1.4 उद्देश 1.5 अन्वयन पद्धती		
2	औंध गावाचा पर्यटनत्मक विकास 2.1 ऐतिहासिक पार्श्वभूमी 2.2 धार्मिक पार्श्वभूमी 2.3 सांस्कृतिक पार्श्वभूमी		
3	औंध मधील पर्यटकांची आकर्षण ठिकाणे 3.1 मुळपोह देव श्री चमार्तु देवी 3.2 श्री अंबाचार्तु मंदिर 3.3 राजवाडा 3.4 राम मंदिर 3.5 श्री राम मंदिर 3.6 मागाळे व पद्माळे जळे 3.7 दिव्याळ - केदारेश्वर मंदिर 3.8 दुसरे आकर्षण ठिकाणे 3.9 पवन टूर्स प्रकल्प		
4	औंध धार्मिक पर्यटन स्थळांच्या समस्या 4.1 औंध पर्यटनस्थळांच्या समस्या 4.2 समस्या उत्पन्न योजना		

प्रकरण १

1.1 प्रस्तावना -

भटकंती हा मानवी मानाचा अवकाश संकेत आहे. या भटकंतीलाच आधुनिक युगातमध्य पर्यटन असे म्हणतात. मनोरंजन आनंद धीज हा पर्यटनाचा मुळ हेतु आहे. पर्यटनामुळे मानवाच्या मानसिक आतड्यांचा विकास होतो. यामुळे सामाजिक संघर्षाची जोपासता येते. पर्यटनामुळे आधुनिक सामाजिक आर्थिक व सांस्कृतिक टिकाण-चेवण येण्यास मदत होते. युवौपरतुय मानवाला विनम्याची आवड आहे. पूर्वी वाहतुचीची साधने मर्यादित होती त्यामुळे पर्यटनास मर्यादा होत्या वाहतुकीच्या साधनास मर्यादा प्रथमाला बाध ठराली आहे. आज सुनय अन्वयवकासक हजामत संद हवेची ठिकाणे अन्वयवकास्ये राष्ट्रीय उद्याने ऐतिहासिक ठिकाणे धार्मिक ठिकाणे यांना पर्यटनाच्या दृष्टीने धीती देत येत आहेत. जय भारतीय लोक अशा ठिकाणांस धेटी देकुन पर्यटनाचा आनंद लुटतात.

भारत देश हा विविधतेने नटलेला आहे. उदा. पंढरपुर लुटनपुर कोल्हापुर आदी धार्मिक स्थळ आहेत. महाराष्ट्रातील सातारा जिल्हातील खटाव तालुक्यातील औंध हे महत्वाचे धार्मिक स्थळ असुन यातल नैसर्गिक पर्यटन स्थळांची वैशिष्ट्ये लागले आहे. या गावाला धार्मिक पर्यटनस्थळांच्या दर्जा प्राप्त ठराला असल्या तरी या पर्यटन स्थळांच्या धेटी देण-या पर्यटकांची संख्या लक्षाल घेतली तर येथे पर्यटनस्थळांच्या विकास कारणासाठी मोठा जाव दिसुन येते.

1.2 औंध गावाची निवड -

औंध हे ऐतिहासिक गाव पर्यटनांच्या दृष्टीने प्रसिद्ध आहे. महाराष्ट्रात कर्नाटक राज्यातुन येथे पर्यटक येतात. श्री. यमाई देवी हे येथील कुलदैवत आहे. धार्मिक दृष्ट्या हे गाव महत्त्व डॉन संवेन घुमानेले आहे. स्वातंत्र्यापुर्वी औंध हो संस्थान होते. येथील जुना राजवाडा श्री यमाई देवीचे मंदिर श्री. भारतीय समुचित संतालय नागळे, पदयाळे, हे तळे उंच दिपलांभ या यस्तु पर्यटनांच्या अन्वयवकास्ये करतात.

औंध येथे आढळवटी बाजार पोलिस स्टेशन, शारारकिय व खाजगी द्यागवाने, तसेध शैक्षणिक सुविधा इ. सोयीमुळे हे गाव महत्वाचे घाटने शिवाय या गावात शेंती व्यवसाया बरोबरच, पशुपालन, रंगकाम, खाजगी व सरकारी नोकरी करणारे लोक आहेत. त्या अनुशंगाने औंध या पर्यटन केंद्राचा अभ्यास करण्यासाठी सातारा जिल्हातील या ऐतिहासिक गावाची निवड केली.

1.3 औंध गावाची भौगोलिक माहिती -

महाराष्ट्र राज्यातील सातारा जिल्हाच्या पूर्वेला सातार पासून 40 लांबीवर औंध हे जुने संस्थान आहे. औंधचा अक्षवृत्तीय विस्तार 17,33,20 उत्तर 74,33,20 पूर्व रेखावृत्त आहे. समुद्र सपाटीपासून या गावाची उंची 800 मीटर आढळून येते. औंधच्या पूर्वेला गोसाव्याची वाढी आग्नेय खरशिंमे दक्षिणेस बरानडेवाडी व येळीव तर पश्चिमेस नांदोशी खवालवाडी , बाबरोबरच उभरेस जायगांव व ईशान्येस वरुड या गावाच्या सिमा लागतात. औंधच्या उत्तर व पश्चिम भागात महादेव डोंगर रांगाच्या उपशाखा आढळून येतात.

दख्खनच्या पठारावर पश्चिम घाटाच्या पूर्वेस औंध सपाट माथ्याचे पठार आहे. येथील जपान कोरडवाहू असून येथील पिकांमध्ये विविधता आढळून येते. येथील शेती पूर्णपणे मान्सुनवर अवलंबून आहे. औंध मधून नांदणी नदीचा उगम होतो. मात्र या ठिकाणी पंढीचे पान अतिशय अरुंद असून यामध्ये कोणतीही भुमी स्वरुपे आढळत नाही नांदणी नदी ही ऐरळा नदीची एक उपनदी आहे.

औंधचे हवामान विषम स्वरुपाचे आढळून येते. यामुळे येथे सर्वच विविधता आढळून येते. उदा. पीके , व्यवसाय, निवारा

1.4 उद्देश -

- 1 औषध पर्यटन स्थळांविषयी माहिती उपलब्ध करणे
- 2 औषध पर्यटनाच्या दृष्टीने औषधच्या सध्या स्थितीचा अभ्यास करणे.
- 3 औषध पर्यटन स्थळांच्या समस्या व उपायांविषयी माहिती मिळवणे.

1.5 अभ्यासपद्धती -

- 1 प्रस्तुत अभ्यास प्राथमिक माहितीवर आधारलेला आहे.
- 2 माहिती संकलनासाठी मूलाखत, प्रश्नावली इ. पद्धतीचा अवलंब केला आहे.
- 3 इतर आवश्यक माहिती घेण्यासाठी (क्षेत्रीय नकाशे) व इतर अनुराधिक पुस्तके वाचून मिळवली.
- 4 उपलब्ध माहितीवर योग्य संकरण करून या माहितीचे विश्लेषण करणे.

प्रकरण 2

औंध पर्यटनात्मक विकास

2.1 ऐतिहासिक पार्श्वभूमी

2.2 धार्मिक पार्श्वभूमी

2.3 सांस्कृतिक पार्श्वभूमी

2.1 ऐतिहासिक पार्श्वभूमी -

औंध या गावास सुप मोठा ऐतिहासिक वासा लाभला आहे. एका अभ्यासकेनुसार किंवा कथेनुसार औंध येथे पूर्वी घनदाट अरण्य होते. त्यात औंधसुर नावाचा राक्षस राहत होता. या राक्षसाच्या नावावरून या गावास औंध नाव पडले.

न्यायप्रेमी, व्यायामप्रेमी, कलाप्रेमी, शिक्षणप्रेमी, पुरोगामी, असे मुलखावेगळे औंध संस्थान गांधीवादी घटनेचा प्रयोग भारतात प्रथम औंध संस्थानात 23 नोव्हेंबर 1938 चा सुरु झाला हा राज्य व्यवस्थेचा प्रयोग औंध एसमी ग्रेट म्हणुन प्रसिद्ध आहे. 21 जानेवारी 1939 रोजी ग्राम स्वराज्य शासन पद्धती निर्माण करणारी नवीन राज्यघटना आमलात आणली पंडीत नेहरु, विजयालक्ष्मी पंडीत यांनी औंध व श्री यमाई तसेच श्री निवास विद्यालयास भेट दिली. प्रती सरकारचा जन्म म्हणजे औंध संस्थानांनी तयार केलेली ग्रामस्वराजाची कल्पना होय.

1942 च्या भारत छोडो, क्रांती लढ्यात औंध संस्थानचा सहभाग होता. औंधच्या शरीर संवर्धनासाठी 'सुवर्णमस्कार' हा व्यायाम प्रकार सुप्रसिद्ध आहे. बाशिवाय औंध येथे 1940 पासून शिवानंद स्वामीच्या स्मृतीप्रत्यर्थ संगीत महोत्सव सुरु केला आहे. हा महोत्सव औंध संगीत महोत्सव औंध संगीत महोत्सव या नावाने दरवर्षी औंध मध्ये होतो.

निरपृथ्य पद्धतीने नाव लौकिक मिळायलेले औंधचे बाळासाहेब प्रतप्रतिनिधी सन 1835 मध्ये इंदुर येथील 21 व्या अखील भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष होते. स्वयंम रोजगार आणि औद्योगिक

औंधचा

शाही हत्ती

श्री यमाई मुळपीठ

श्री यमाई मुळपीठ

करण्याचा पाया लाभलेल्या औंध नगरीतून किल्लोस्कर, ओगले या उद्योग समूहाची पायाधरणी झाली. स्वातंत्र्य, समता, वंधुता हाच पाया असणा-या औंध संस्थानात ख-या अर्थाने स्वयं राज्य होते. म्हणजे लोकशाहीचा पाया औंध संस्थानानुच पातला गेला. या ऐतिहासिक वारसा बरोबरच औंध पेशील पुराण समृद्धि संग्रहालय, व भव्य ग्रंथालय इतिहासाची ओळख करून देते आज येथील हे. चस्तुसंग्रहालय हिरव्यागार चगराईने नटलेले दिसते.

2.2 धार्मिक पार्श्वभूमी -

औंध या गावास धार्मिक दृष्ट्या देखील महत्वाचे स्थान आहे. येथील धार्मिक हेतुनेच भारतीय संस्कृती दिसुन येते. प्राचीन काळापासुन वेगवेगळे सण, उत्सव, साजरे केले जातात. राभोजतालच्या पठाराच सपाट मैदानात असलेले मुळपौठ वामीनी श्री. यमाईदेवी महाराष्ट्रातीलच नव्हे तर कर्नाटक राज्यातील मुद्दा भाक्तीच्या आकर्षणाचे व शब्देचे स्थान आहे. देवळाच्या गाभा-यात देवीचे स्वयंभु स्थान असुन देवीचे दगडात कोरलेली मुर्ती आहे. एकजिक धार्मिक दृष्टीने भरभरून घेतलेली औंधनगरीचे प्रतिवर्षी शक्तिभरी पोर्णिमेलत देवीची मोठी यात्रा भरते. याशिवाय नवरात्र उत्सव मोठया प्रमाणात पार पाडला जातो. या धार्मिक मोठी बरोबरच दत्त जयंती, महाशिवरात्री, राम नवमी, हे उत्सव मोठया धार्मिक भावनेने पार पाडले जातात शिवाय औंध मध्ये अनेक प्राचीन मदिरे असल्याने औंधचा धार्मिक वारसा मोठा आहे.

2.3 सांस्कृतीक पार्श्वभूमी

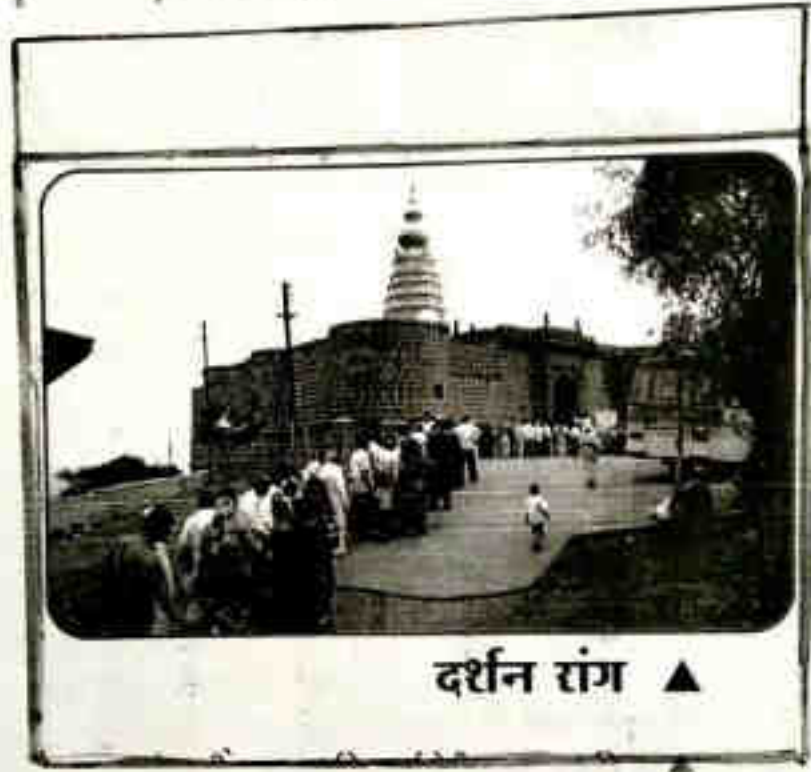
ऐतिहासिक व धार्मिक वारसा बरोबरच येथे सांस्कृतीक वारसा खुप मोठा आहे. प्रती वर्षी भरवली जाणारी यात्रा, नवरात्र उत्सव, याशिवाय औंध संगीत महोत्सव या सारखे सांस्कृतीक वारसा जपणारे कार्यक्रम येथे होत असल्याने औंधचा सांस्कृतीक वारसा जपणारे कार्यक्रम येथे होत. असल्याने औंधचा सांस्कृतीक वारसा देखील खुप मोठा आहे.

औंधच्या राजाच्या

राजवाडा

श्री यमाई देवी मुठपीठ

(दर्शन रांग)

प्रकरण ३

औषध मधील पर्यटकांची आकर्षण ठिकाणे

३.१ मुळपीठ देवी श्री यमाई मंदिर

औषध पर्यटन स्थळाच्या आकर्षण ठिकाणामध्ये मुळपीठ देवी श्री यमाई मंदिर एक वैशिष्ट्यपूर्ण असलेले आढळते. श्री यमाई देवी ही जनेक महाराष्ट्र कर्नाटक लोकांमध्ये कुलदैवत आहे. शिवाय आकर्षणाचे व श्रद्धेचे ठिकाण आहे. देवळाच्या मुख्य बाभा-पात देवीचे स्वयंमस्थान असून त्याच्या पाठिमागे देवीचे दगडात कोरलेली मूर्ती आहे. या देवीची प्रभावळ चांदीची आहे. या देवळाच्या गाभारा चाणक्य वाड्यातील आहे. इ.स.८०० ते ९०० काळातील असल्या, या मंदिराच्या चारही बाजूंनी दगडी तट बांधलेला आहे. या तटामध्ये पुजा-यांच्या निवासस्थळी तीन खोल्या आहेत. या तटाला उत्तरेला व दक्षिणेला परिसद्दार आहे. व पहाऱेकरी कम्बनी आहेत. प्रांगणात एक दिपमाळ व नंदीची मूर्ती आहे. मंदिराकडे येण्यासाठी पायथ्यापासून मंदिरापर्यंत जवळ जवळ ४३८ पाय-या आहेत. मंदिरापर्यंत येण्यासाठी डांबरी पक्कर रस्ता असलेला दिसून येतो यमाई देवी ही साडेतीन पिठापैकी एक पीठ आहे.

३.२ श्री अंबाबाई मंदिर

औषध गावची शान वाढवणारी आणि भक्तांची श्रद्धास्थान असणारी श्री अंबाबाई जगदंबा मंदिर अत्यंत प्रेक्षणीय आहे. येथील देवीची मुर्ती सोन्याची असून तीच्या अंबावरील दामिने पर्यटकांचे खास आकर्षण आहे. मंदिरापुढील सभामंडप अत्यंत प्रसस्त असून या सभामंडपात श्री बाळासाहेब यांनी स्वतःजनेक पुराणातील प्रसंग चित्रित केले जेथे पर्यटकांचे व भक्तांचे ते एक मुख्य आकर्षण आहे. सभामंडपाच्या बाहेर लखवेतर्थात होणारी उंचठव एक दिपमाळ उभी आहे. अंबाबाई मंदिर १८८२ ते १९०१ या काळात श्री श्रीमंत परशुराम पंतप्रतिनीधी यांनी १४००० रुपये खर्च करून बांधले इ.स. १९०१ या काळात श्री श्रीमंत परशुराम पंतप्रतिनीधी मध्ये मंदिरापुढील सभामंडप बांधण्यास प्रारंभ केला त्याच्या मृत्युनंतर श्रीमंत बाळासाहेब महाराजांनी सन १९१० मध्ये ६५००० रुपये खर्च करून सभामंडपाचे कामकारण पूर्ण केले.

३.३ राजवाडा

औषधच्या राजाचा राजवाडा अजूनही दिमाखात उभा असलेला जाणवतास दिसून येतो हा राजवाडा अंबाबाई मंदिराच्या दक्षिणेस बाजूस असून पर्यटकांचे खास आकर्षण असलेला दिसून येतो

श्री यमाई देवी

औष संस्थानची जोडख अजून जगात सांगणारा हा खडा उत्कृत प्रेरणित आहे. या राजवाड्याच्या अग्नेय कराड देवीचे मंदिर आहे. येथील अजंठा हॉल अजून ही इतिहासाची साक्ष देतो.

३.४ दत्त मंदिर

मूळपीठ होंगराच्या पायथ्यात रस्त्याच्या डाव्या बाजूला श्रीमंत परमहंस श्री निवानंद महाराज यांच्या स्मरणार्थ अनंत मनोहर जोशी बुवा यांनी शके १८६२ इ.स. १९४० मध्ये हे दत्त मंदिर बांधले.

३.५ श्री राम मंदिर

औष येथील पंचवटी येथे श्रीमंत श्री निवास महाराजांची समाधी आहे हि समाधी गावस-वाघे शिथ्यास्थान आहे. या समाधीच्या दक्षिण बाजूला श्रीरामाचे मंदिर आहे. हे मंदिर श्री निवास महाराजांनी स्वखर्चाने बांधले आहे.

३.६ नागाळे व पद्मनाळे तळे

औषच्या उत्तरेला पद्मनाळे व नागाळे ही दोन महत्त्वाची तळी आहेत हि तळी फार पुरातन काळातील असून या तळ्यातून नंदपीनदीचा उगम हातो शके १०००,११०० मध्ये दिव्यांची येथील श्रीमंत जैन व्यापारी यांनी बांधली आहेत.

नागाळे तळे यमाई भक्तांचे खास अकरावेण आहे. करण या तळ्यामध्ये आंघोळ केल्याने त्वचा रोग नष्ट होतो असे म्हणतात. या तळ्याच्या दक्षिण घाटावर दक्षिणमुखी मास्ती मंदिर आहे या मंदिराच्या समोरच मोकळा देवीचे मंदिर आहे.

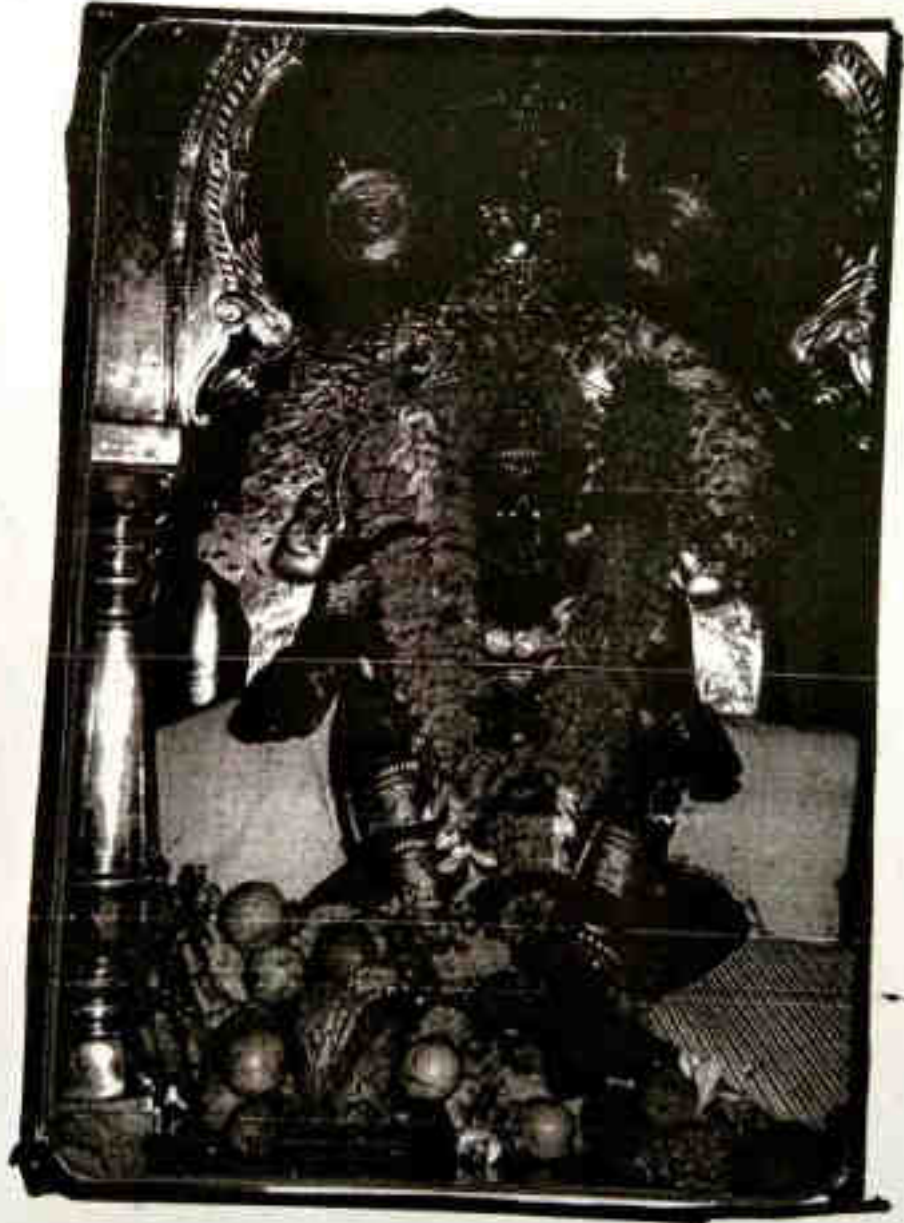
३.७ दिपमाळ

महाराष्ट्रातील सर्वात उंच दिपमाळ म्हणून यमाई अंबाबाई मंदिराच्या समोरील दिपमाळेचा उल्लेख केला जातो. यमाई देवीच्या यात्रेवेळी हि दिपमाळ पेटविली जाते.

३.८ केदारेश्वर मंदिर

गावाच्या बाहेरच्या बाजूला म्हणजेच उत्तरेच्या दिशेला केदारेश्वर मंदिर असून या ठिकाण महाशिवरात्र हा उत्सव मोठ्या प्रमाणात साजरा केला जातो. अनेक शिवभक्त या ठिकाणी हजर होवून मोठ्या भक्तीभावाने शिवाचे दर्शन घेतात.

श्री अंबाबाई देवी

पुराण शिवकालीन तळे

महाराष्ट्रातील सवति

उंच दीपमाळ

श्री भवानी चित्र - पुराणवस्तू

म्यूझियम

▲ श्री भवानी चित्र संग्रहालय

(संग्रहालय)

३.५ इतर आकर्षण ठिकाणे

१. जामेश्वर मंदिर
२. विठ्ठल रुक्मीणी मंदिर
३. विष्णू-लक्ष्मी मंदिर
४. हरिहरेश्वर मंदिर
५. राधा कृष्ण मंदिर

३.१० पवन उर्जा प्रकल्प

औंध या गावाच्या सौंदर्यात भर म्हणून औंध येथील पवनचक्क्यांचा उल्लेख केला जातो. सन २००७-०८ २००८-०९ या ९-१० वर्षांमध्ये जवळ जवळ १५० च्या वर येथील मावशीच्या डोंगर, जोतीबा व गोसाव्याचीवाडी डोंगरावर पवनचक्क्या उभारल्या आहेत. त्यामूळे हे सौंदर्य देखील येथील पर्यटनाचे एक आकर्षण ठरले आहे.

प्रकरण ४

औधे धार्मिक पर्यटन स्थळांच्या समस्या

औधे वा धार्मिक पर्यटन स्थळांच्या अभ्यास केला असता येथे पर्यटनाचा अधिक अधिक विकास होत असला तरी येथे अनेक समस्या जाळवून येतात.

१. वाहतूक साधनांची कमतरता आहे शिवाय पध्दत्या रस्त्यांची वैरसोप /कमतरता आहे.
२. राहण्याची सोयीची खोटीगिची कमतरता आहे.
३. येथे पर्यटकांना मार्गदर्शन करणा-या गाईडची सुविधा नाही.
४. पाणी पुरवठा कमी प्रमाणात उपलब्ध आहे.
५. मूळपीठ मंदिराजवळ स्वच्छता गृहाची कमतरता आहे.
६. ग्राहकांना आकर्षण करणारी अशी दुकाने येथे नाहीत.
७. भोजन गृहांची मोठ्या प्रमाणात वैरसोप आहे.
८. पर्यटकांना करमणूकीची साधने कमी आहेत.
९. मूळपीठ टोंगर चढून वरती जाणे कठीण पर्यटकांना अवघड असते तेव्हा रोप वे ची कमतरता आहे.
१०. पर्यटकांच्या अधिक आकर्षणासाठी येथे बाग बगिचा शिवाय पोहण्याचा तत्काल असणे खोटीग असणे आवश्यक आहे.

समस्यावरील उपाय योजना

१. पर्यटना विषयी माहिती

या परिसरातील लोकांना पर्यटना विषयी माहिती देणे आवश्यक आहे. पर्यटनांच्या माध्यमातून आपला विकास कसा पडतो याची लोकांना माहिती दिली तर पर्यटनाला चालना मिळू शकेल.

२. पध्दत्या रस्त्यांची सुविधा

येथे मुख्य समस्या म्हणजे पध्दत्या रस्त्यांची कमतरता होय. या साठी येथे पध्दत्या रस्ते आवश्यक आहेत. सातारा, वडवळ, कराड, विटा या शहरांपासून औधे पर्यटन ठिकाणापर्यंत वाहतूक सुविधा अधिक चांगली असली तर पर्यटनाचा विकास अधिक चढू शकेल.

३. निवास सुविधांची उपलब्धता

औधे येथे निवासाच्या सुविधा उपलब्ध नाहीत येथे निवासाच्या चांगल्या प्रकारच्या घरांची

निघासाची / लॉजीमची सुविधा निर्माण केल्या तर भाविक / पर्यटक अशा ठिकाणाला मोठ्या संख्येने भेटी देतील

४. उपहार गृहे

येथे कायम स्वरूपाचे स्वस्त व उच्च उपहार गृहे असणे आवश्यक आहे.

५. वाहतुक व्यवस्था

मूळपीठ देवी व संग्रहालय या ठिकाणी जाण्यासाठी एस.टी. च्या सुविधा उपलब्ध नाहीत त्यामुळे मुख्य रस्त्यापासून १ ते २ कि.मी. स्वतःच्या किंवा खाजगी वाहणाने तसेच पायी जावे लागते. जर येथे जाण्यासाठी वाहतुकीची सुविधा उपलब्ध करून दिली तर पर्यटनाला अधिक चालना मिळेल.

६. माईडच्या सुविधा पुरविणे

पर्यटन विक्रसाच्या दृष्टीने या ठिकाणी माहिती असणे आवश्यक आहे. अशी माहिती देण्यासाठी या प्रदेशाची ऐतिहासिक प्राकृतिक माहिती देणा-या माईडच्या सुविधा उपलब्ध करून दिल्या तर पर्यटन व्यवसायाला चालना मिळण्यास मदत होईल.

७. अधिक प्रमाणात वृक्ष लागवड व वृक्ष संगोपन संवर्धन केल्यास पर्यटकांना आकर्षण करून घेण्यास महत्त्वाचा भटक ठरू शकेल.

अशा विविध योजना येथे राबविल्यास औषध पर्यटन स्वरूपाचा मोठा विकास होण्यास मदत होईल. येथील लोकरांना अनेक लहान मोठे व्यवसाय करता येतील व रोजगार ही मिळेल त्यामुळे येथील लोकरांना आर्थिक विकास होवून दर्जा उंचावला जाईल.

Seem
[Signature]

प्रश्नावली

१. पर्यटकाचे नाव _____
शिक्षण _____
पत्ता _____
व्यवसाय _____

२. पर्यटनास कोणत्या वाहनांनी जाता

अ. सरकारी ब. खाजगी क. स्वतःच्या मालकीच्या

३. औषध धार्मिक पर्यटन स्थळी आवडलेली ठिकाणे

४. धार्मिक पर्यटन स्थळी कोणत्या गैरसोयी जादळल्या?

५. धार्मिक पर्यटनाचा विकास होण्यासाठी कोणत्या सोईची आवश्यकता आहे?

६. औषध धार्मिक पर्यटन स्थळाविषयी आपले मत?

निष्कर्ष

औद्योगिक या धार्मिक पर्यटन स्थळांचा अभ्यास केला असता येथे येणा-या पर्यटकांच्या संख्येच्या आधारावर पर्यटकांची /पर्यटनाचा अधिक अधिक विकास होत आहे. येथील मुळपीठ यमाई मंदिर अंबाबाई मंदिर व वस्तुचित्र संग्रहालय यामुळे येथे पर्यटक मोठ्या संख्येने येत आहेत शैक्षणिक सहली सृष्ट मोठ्या प्रमाणात येथे येत आहे क्रांती महत्त्वाचा गैरसोईची पूर्तता केल्यास औद्योगिक पर्यटन स्थळाचा अधिक विकास होण्यास मदत होईल व येथील लोकांना रोजगार उपलब्ध होवून जार्थिक दृष्ट्या विकसित होण्यास मदत होईल.

मुळपीठ वासीनी श्री यमाई देवी व श्री भवानी वस्तु चित्र संग्रहालय यांचा विस्तार व विकास हेच या धार्मिक ठिकाणाच्या पर्यटन विकासाचे माध्यम / मुख्य आधार होय.

San
PR
10/11/2017

राजा श्रीपतराव भगवंतराव महाविद्यालय

औंध (सातारा)

भूगोलशास्त्र विभाग

शैक्षणिक सहल वृत्तांत

सादरीकरण

शिवाजी विद्यापीठ,

कोल्हापूर

सन २०१६-१७

मार्गदर्शक : प्रा. शिंदे एस्. एम्.

(भूगोलशास्त्र विभाग)

Aundh Shikshan Mandal's

Raja Shripatrao Bhagawantrao Mahavidyalaya,

Aundh. (Satara)

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

CERTIFICATE

Date: 10/3/2017

This is to certify that

shri/kum/smt. *Bhosale Rahul Raju*

.....has

satisfactorily carried out the required ~~practical work/ village survey/~~

Excursion Tour prescribed by the

Shivaji University, Kolhapur

For the B.A. part III (special) Course in Geography and that this journal/Report represents his/her bonafide work in year 2016-17

Exam Seat No. 333622

Teacher in Charge

[Signature]
10/3/2017

Examined
[Signature]
10/3/2017

Head

Department of Geography,
R.S.B. Mahavidyalaya,
Aundh (Satara)

[Signature]

ऋणनिर्देश

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अंतर्गत बी. ए. भाग ३ या भूगोलशास्त्र अभ्यासक्रमातील पेपर क्रमांक -१४ अंतर्गत शैक्षणिक अभ्यास सहलीचा अहवाल सादर करताना मला अतिशय आनंद होत आहे. या शैक्षणिक सहलीस परवानगी दिल्याबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. वामणे व विभाग प्रमुख प्रा. जे. डी. बरकडे यांचे आभार मानणे मी माझे आद्य कर्तव्य समजतो.

सहल नियोजन, प्रवास करवा करवा, तसेच अहवाल लिहिण्याबाबत योग्य सुचना, मार्गदर्शन व सहकार्य केल्याबद्दल विभागप्रमुख प्रा. जे. डी. बरकडे सर, सहल विभागप्रमुख प्रा. एस्. एम्. शिंदे, प्रा. डॉ. एन. व्ही. तेलीरे, प्रा. यु. पी. पोतेकर, प्रा. एस. आर. मुल्ला, प्रा. टी. ए. सावंत, सर्व शिक्षकवृंद व विद्यार्थी यांचा मी आभारी आहे.

स्थळ :

तारीख :

सही : Bhosale. R.R

नाव : भोसले राहुल राजू

रोल नंबर : 101

वर्ग बी. ए. भाग ३

भूगोल (२०१९-१७)

ऋणनिर्देश

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अंतर्गत बी. ए. भाग ३ या भूगोलशास्त्र अभ्यासक्रमातील पेपर क्रमांक -१४ अंतर्गत शैक्षणिक अभ्यास सहलीचा अहवाल सादर करताना मला अतिशय आनंद होत आहे. या शैक्षणिक सहलीस परवानगी दिल्याबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. आर. बामणे व विभाग प्रमुख प्रा. जे. डी. बरकडे यांचे आभार मानणे मी माझे आद्य कर्तव्य समजतो.

सहल नियोजन, प्रवास कसा करावा, तसेच अहवाल लिहिण्याबाबत योग्य सुचना, मार्गदर्शन व सहकार्य केल्याबद्दल विभागप्रमुख प्रा. जे. डी. बरकडे सर, सहल विभागप्रमुख प्रा. एस्. एम्. शिंदे, प्रा. डॉ. एन. व्ही. तेलोरे, प्रा. यु. पी. पोतेकर, प्रा. एस. आर. मुल्ला, प्रा. टी. ए. सावंत, सर्व शिक्षकवृंद व विद्यार्थी यांचा मी आभारी आहे.

स्वच्छ :

तारीख :

सही : Bhosale.R.R

नाव : प्रोफेसरे राहुल राजु

रोल नंबर : 101

वर्ग बी. ए. भाग ३

भूगोल (२०१६-१७)

अनुक्रमणिका

अ.न.	तपशील	पान नंबर
१	प्रस्तावना	१
	शैक्षणिक सहलीची उद्दीष्टे	२
	शैक्षणिक सहलीतील सहभाग	३
	सहलमार्गाचा आराखडा	३
२	सहल मार्गातील प्राकृतिक रचना वैशिष्टे	
	१) प्राकृतिक रचना	४
	२) नदी प्रणाली	४
	३) हवामान	५
	४) मृदा	५
	५) वनस्पती	५
	६) पशुधन	६
	७) कृषी	६
३	पर्यटन स्थळे	
	१) चाफळ	७

	२) कोयना धरण	८
	३) डेरवण	१०
	४) संगमेश्वर	१२
	५) गणपतीपुळे	१२
	६) पावस	१४
	७) मत्सालय	१४
	८) मार्लेश्वर	१५-१६

अनुक्रमांशिका क्रमांक	फोटोचे नाव	पान नंबर
१	घारेश्वर घबघबा - मार्लेश्वर	१
२	ग्रुप फोटो भुगोल विषय विशार्धी	१
३	नेहरू उद्यान - कोयना धरण	१
४	डेरवण	२
५	मत्स संग्रहालय	२
६	गणपतपुळे मंदिर	२

सहल वृत्तांत

प्रस्तावना

पर्यटन ही संज्ञा प्रवास या शब्दाशी संबंधित आहे आणि प्रवास हा शब्द लॅटीन भाषेतील या शब्दापासून आलेला आहे. त्याचा अर्थ वर्तुळ असा आहे. याच शब्दापासून पुढे वर्तुळाकार प्रवास किंवा पॅकेज टुर्स हा शब्दसुद्ध झाला. इ.स. १६४३ मध्ये हा शब्द प्रथम वापरला गेला आणि त्याचा संदर्भ एका ठिकाणाहून दुस-या ठिकाणी जाणे किंवा वर्तुळाकार प्रवास करणे, वर्तुळाकार प्रवास करून निरनिराळी ठिकाणे पाहणे असा होतो.

पर्यटन हा निरनिराळ्या घटकांचा संयुक्त अविष्कार आहे. यामध्ये भौगोलिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, राजकीय, घटकांचा समावेश होतो. अशांत यातील कोणता घटक समावेश होतो. कोणता घटक प्रभावी आहे. हे ठरविणे अवघड आहे.

मानवामध्ये प्रवासाची आवड प्रत्येक कालखंडात दिसून येते. नव्हे प्रवास हा त्याचा स्थायीभाव आहे. प्राचीन काळी मानवाच्या प्रवासाच्या कल्पना आजच्या पेशा वेगळ्या होत्या. इतकेच नव्हे तर आजच्याप्रमाणे पूर्वी प्रवासाचा हेतू केवळ आनंद मिळविणे एवढाच नव्हता. प्राचीन काळातील प्रवासासंबंधी प्रवास वर्णनांचे विविध ठिकाणी संदर्भ उपलब्ध आहेत. उदा. इ.स. च्या तिस-या शतकातील अलेक्झांडर-दि-ग्रेट व ७ व्या शतकातील मार्को पोलो यांचे प्रवासात विविध प्रदेशातील सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृतिक परिस्थिती व ठिकाणाची विस्तृत माहिती देतात.

इकर वंगुता या प्रसिध्द विज्ञानाने आफ्रिका व आशिया, भारत, इंडोनेशिया, चीन या देशानुन प्रवास केल. मार्को पोलो, कॉलंबस, वास्को दी गामा, अलेक्झांडर व्हॉन हवेल्ट मानो वेगवेगळ्या घटकांचो माहिती मिळवली. भूगोलशास्त्रात नैसर्गिक व सांस्कृतीक घटकांचा अभ्यास समाविष्ट होतो.

या घटकांचा अभ्यास करण्यासाठी शैक्षणिक सहलींचे नियोजन केले जाते. याला अनुसरून दक्षिण भारतातील नैसर्गिक व सांस्कृतीक घटकांची माहिती घेता यावी, सहलींचे नियोजन करण्यात आले होते.

शैक्षणिक सहलींची उद्दिष्टे

शिवाजी विद्यापिठाने बी.ए. भाग तीन भूगोल स्पेशल साठी पेपर क्रमांक १४ मध्ये दिलेल्या अभ्यासक्रमानुसार शैक्षणिक सहलींचे नियोजन करण्यात आले. खालील उद्दिष्टांना अनुसरून शैक्षणिक सहलींचे नियोजन करण्यात आले होते.

१. वेगवेगळ्या प्रांतातील वैशिष्ट्यपूर्ण व यथार्थ चित्रण पाहता येते.
२. हवामानातील बदलांचा अभ्यास करणे.
३. पीक प्रकारातील भिन्नता अभ्यासणे.
४. वनस्पतीतील विविधता शोधणे.
५. व्यवसायातील बदलांचा आढावा घेणे.
६. नाषा व बोली भिन्नतेचा अभ्यास करणे.
७. रूढी, परंपरा, वेशभुषांचा अभ्यास करणे.
८. वसाहत प्रकारातील तफावत शोधणे.
९. बाजारपेठेची माहिती घेणे तसेच नगर रचनेचा अभ्यास करणे.
१०. प्राणी विविधतेचा अभ्यास करणे.
११. मृदा प्रकारातील बदल अभ्यासणे.
१२. धर्मिक स्थळांची माहिती घेणे.

१३. आहारातील बदलांचा अभ्यास करणे.

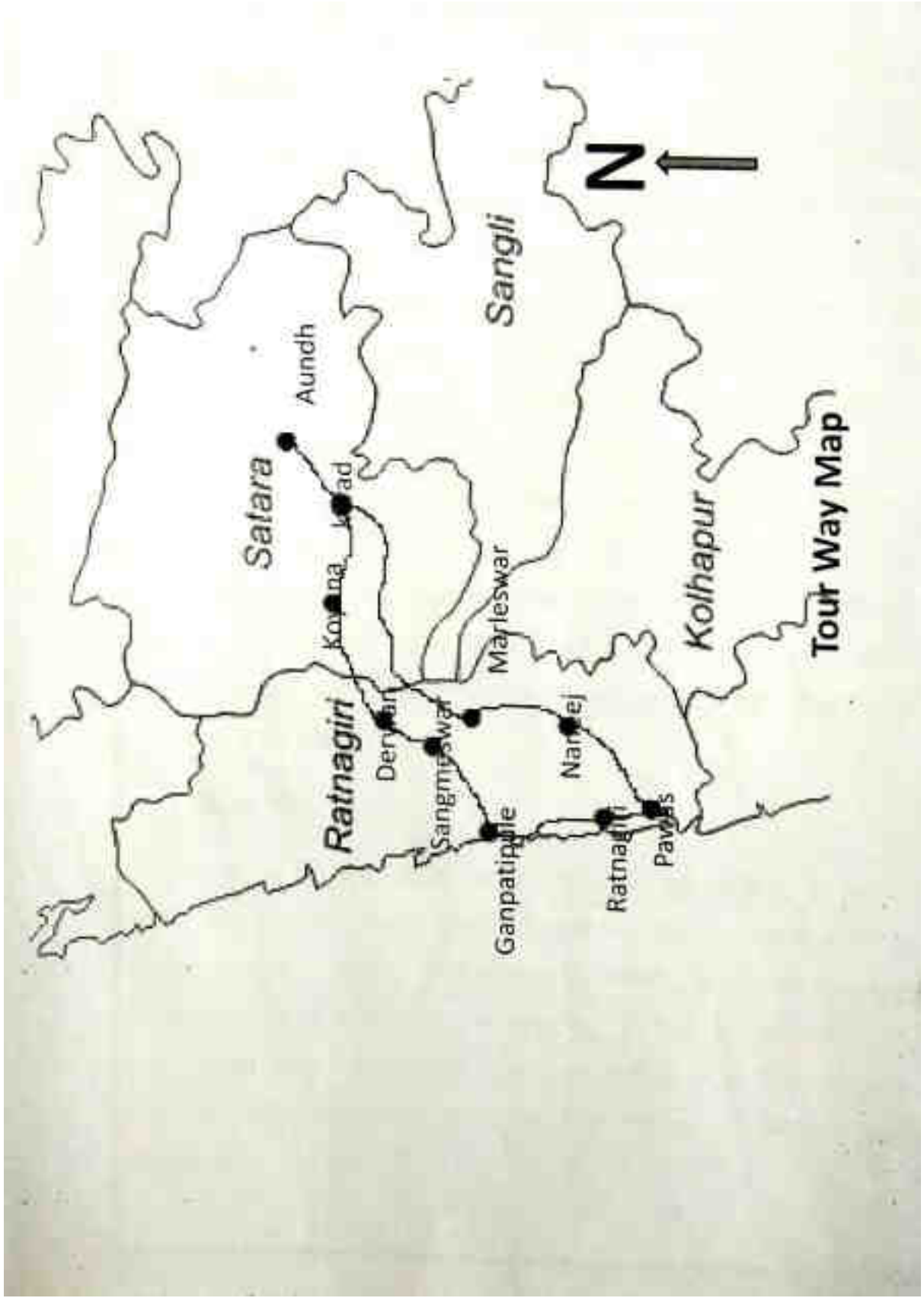
वरील उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी भौगोलिक परिस्थिती केंद्रभूत मानण्यात आली. यानुसार सहल मार्गातील विविध घटकांचा अभ्यास करण्यात आला आहे.

शैक्षणिक सहलीतील सहभाग :

या शैक्षणिक सहलीत एकूण १३ विद्यार्थ्यांचा समावेश होता. आम्ही सर्वजण बी.ए. भाग तीन स्पेशल भूगोल या वर्गातील होतो. शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर बी.ए. भाग तीन भूगोल विषयाच्या अभ्यासक्रमानुसार आम्ही शिक्षण संस्था व आमच्या महाविद्यालयाची परवानगी सदर सहलीस घेण्यात आली होती. सहल मार्गदर्शक म्हणून प्रा. एस. एम. शिंदे आणि प्रा. एस. आर. मुल्ला उपस्थित होते.

सहल मार्गाचा आराखडा :

सदरची सहाल (औंध) — कौमता धरणा — डेरवण — संगमेश्वर — गणपतीपुळे (मुक्काम) — पावस — मत्सालय — मालेश्वर — औंध — असा सहल मार्गाचा आराखडा आखण्यात आला होता.

सहल मार्गातील (प्राकृतीक रचना) वैशिष्ट्ये

१) प्राकृतीक रचना :

महाराष्ट्राच्या पश्चिम भागात दक्षिणोत्तर पसरलेली लांब व चिंचोळी किनारपट्टी आहे. या किनारपट्टीच्या पूर्वेस दक्षिणोत्तर पसरलेला सहयाद्री पर्वत शिंतोसारखा उभा आहे. तर त्याच्या पश्चिमेस अरबी समुद्र पसरलेला आहे. सहयाद्री व अरबी समुद्र यांच्या दरम्यान असलेल्या या लांबट चिंचोळ्या सखल भागाला कोंकण म्हणतात. सहयाद्रीच्या पूर्वेकडील भागास पश्चिम महाराष्ट्र या नावाने ओळखतात. आमची सहल पश्चिम महाराष्ट्रातील सातारा - कोल्हापूर व कोंकण विभागात सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात काढण्यात आली होती. सहयाद्रीचा पश्चिम भाग प्रस्तरभंग होऊन कोंकण किनारपट्टी तयार झाली. पूर्वेकडचा भाग मंद उताराचा तर पश्चिमेकडचा भाग तीव्र उताराचा खडकाळ भाग आहे. अरुंद चिंचोळ्या किनारपट्टीचा हा भाग सखल डोंगराळ आहे. कोंकण किना-यावर अनेक खाड्या आहेत. या भागात पूर्व-पश्चिम वाहिनी नद्यांचा जलविभाजक म्हणून सहयाद्री पर्वत ओळखला जातो.

२) नदीप्रणाली :

सहल मार्गात सहयाद्रीच्या जलविभाजकामुळे पूर्व वाहिनी व पश्चिम वाहिनी नद्या वाहतात. सहल मार्गातील जलप्रणाली समांतर व जलप्रणाली या प्रकारात मोडतात. कोयना, पंचगंगा, काजवी, वाघेटने, हिरण्यकेशी, मुचकुंदी, शुक, गऊ, कर्ली व तेरेखोल या नद्या वाहतात. या नद्यांच्या मुखाजवळ त्यांचा प्रवाह समांतर आहे. पूर्व वाहिनी नद्या कृष्णा नदीच्या प्रमुख उपनद्या आहेत. कृष्णा बंगालच्या उपसागरास जाऊन मिळते. पश्चिम वाहिनी नद्या अरबी समुद्रात जाऊन मिळतात.

३) हवामान :

सहल मार्गात सातारा, कोल्हापूर, सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्हा प्रदेशाचा समावेश होतो. सात माठ्यावर आर्द्र व थंड हवामान आहे. सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात उष्ण, सम व दमट हवामान आहे. किनारपट्टीचे सागरीय सम हवामान आहे. या हवामानावर अरबी समुद्राचा स्पष्ट प्रभाव दिसतो. खारे वारे व मत्तलई वारे यांच्या प्रभावामुळे तापमानात फरक पडतो. सातारा व कोल्हापूर जिल्ह्यात संकमण अवस्थेतील हवामान आहे.

४) मृदा :

जनक खडकावरील निरंतर प्रक्रियांच्या विकासासाठी किंवा उत्कातीच्या परिपाकास मृदा म्हणतात. सहल मार्गातील कृष्णेच्या खो-यात जाड थराची सुपीक काळी मृदा पहावयास मिळते. कोकणात सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात जांभा मृदा आहे. किनारपट्टीवर किना-याची गाळची जमीन आढळते. काही ठिकाणी डोंगर उतारावर ताबुस तपकिरी मृदा आढळते.

५) वनस्पती :

सहल मार्गात सदाहरित व निमसदाहरित प्रकारची अरण्ये आढळतात. कोकणाच्या वनस्पतीची काही वैशिष्ट्ये आहेत. या भागातील सखल प्रदेशात नद्यांच्या खो-यात नारळाच्या आणि पोफळीच्या बागा आहेत. तसेच विल्व, उंडी, मुचकुंद, भोपा, तिबर, माराडी, येकळी, निर्गुडी, टाकळी, आषा, फणस, काजु, बांबू अशा अनेक प्रकारची वनस्पतींनी युक्त हा प्रदेश आहे.

६) पशुधन :

या परिसरात खन्य प्राणी व पाळीव प्राणी दुर्लभ पडतात. कोल्हापूर जिल्ह्यात राधानगरी माव्यांसाठी प्रसिध्द आहे. कोकणात अनेक ठिकाणी खन्य व पाळीवमास प्राणी पहावयास मिळतात.

७) कृषी :

सातारा व कोल्हापूर जिल्ह्यात आधुनिक शेती केली जाते. तर सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात भात शेतीचे प्रमाण जास्त दिसून आले. अलिफट्टे या जिल्ह्यात डोंगर उतारावर काजू व आंबा फळांच्या मोठमोठ्या बागा विकसित झाल्या आहेत. किनारपट्टीलागत नारळांच्या बागा पहावयास मिळतात. डोंगर उतारावर पाय-पा पाय-पाची शेती केली जाते. हिवाळ्यात शेतीमध्ये खनस्पतींची पाने तोडून ठेवतात व कृसून ते सेद्रीय खताची निर्माती करतात. अंब्याच्या बागांना अनन्यसाधारण असे महत्व प्राप्त झाले आहे.

पर्यटन स्थळे

२) चाफळ - श्री रामर्षीचा चाफळ :

पुणे - बंगलूर: आभागांकर धारा-यावामून पुढे ४० कि.मी अंतरावर उदका गाव आहे. तेथून १० कि.मी अंतरावर चाफळ आहे. औरंगाबाद जिल्ह्यात जांब गावी जन्मलेल्या नारायण ठोंसर या मुक्ताने सगुर्त आसुष्य रामउपासनेन ख्याती केली. ते रामदास या नावाने ओळखले जाऊ लागले. रामदास स्वामींनी तिरंगादेवतरणी ३० ते ३२ वर्षे चाफळ व परिसरातच राहणा केली. त्यांनी १६४८ मध्ये चाफळला श्रीराम मंदीराची स्थापना केली. माठ मदीच्या दक्षिण तीरावर देवळाची जाग स्थानी निवडली.

चाफळ येथील राम मुर्ती रामदास स्वामींचा अंतापुर येथील हातात मिळाली. सुमारे ६० से.मी उंचीची शक्तिशाली राक्षसात घडवलेली ही देखणी मुर्ती आहे. अर्ध विकसीत कमळ धारण केलेली आहे. हाथ्या - उजव्या हाताचा २५ से.मी उंचीच्या टोन मुर्ती आहेत. उभा-प्रत्युषेच्या या मुर्तीचाच सीता व लक्ष्मण मणगात. मुर्तीच्या खाली घरेलूच्या रथाचा सातवीडे जोडलेले आहेत.

चाफळचा राव जन्मोत्सव आजही रामदास स्वामींनी घालून दिल्याप्रमाणे सांभरांगीत घालतो. तो आषाढीन पावसाळाजोग आहे. ११ डिसेंबर १९६७ रोजी श्रीचमनगरला झालेल्या भूकंपाच्या हाद-याने मंदीराची मोठी हानी झाली. लागलीच साताराचे जिल्हाधिकारी यांनी यात सुधारणा केली आहे. मूळ मंदिराचे काळे दगड खाली लालमन पाषाणासाठी वापरले आहे. खाल व तुळ्यासाठी राखी रंगचा दगड खर्ची येथून आणला आहे.

शिखराचा दगड पौरखट्टाहून तर भिती आणि फरशीसाठी मकराना खालीवून

संगमरातर आणलेला आहे.

नव्या मंदिराच्या खांब्यावर दशावतार, सप्तमातृका, गणेश, जयविजय, चंडप्रचंड, स्त्रीगण, अष्टदिक्पाल, नवग्रह, अष्टविद्याधर, आदि मुर्ती कोरलेल्या आहेत. मंदिराचे सहाही दरवाजे जुन्या मंदिराच्या सागवणी लाकडातूनच नव्याने निर्माण केले आहेत. श्री राम, सीतामाता, हनुमान, व रामदास स्वामी यांच्याही नव्या मुर्ती मंदिराच्या गाथा-यात बसविल्या आहेत.

मंदिराच्या परिसरातच समर्थ स्थापित दास मारुती, वीर मारुती आहेत. मंदिराच्या परिसरातच घ्यान गुफा आहे. समर्थाने सज्जनगडावर महानिर्वाण झाल्यावर त्याच्या अस्थी कलशात भरून ती कलश चाफळच्या राममंदिर परिसरातच दगडी वृंदावन बांधून त्यात ठेवल्या होता. याशिवाय श्रीसमर्थ सभागृह २० मी. X ३० मी अशा आकाराचे बांधले आहे. मूळ पितळी सिंहासन व प्रभावळ ओता पंचभातूच्या समर्थ मुर्तीसाठी वापरण्यात आली आहे. मंदिरभोवती झाडे लाकण्यात आली आहेत.

२) कोयना धरण :

दक्षिण पठारावरील अवर्षणग्रस्त प्रदेशाला दिलासा मिळवून तसेच सिंचन प्रकल्पांची निर्मिती खावी यासाठी ब्रिटीश शासन काळात पाहणी करण्यात आली होती. १९४५ मध्ये मुंबई राज्याच्या ग्रिड डिपार्टमेंटने कोयनेचे सर्वेक्षण काम सुरु केले. मुंबई सरकारने १६ जानेवारी १९५४ रोजी तात्कालिन मुख्यमंत्री मोरारजी देसाई यांच्या हस्ते यशवंतराव चव्हाणांच्या उपस्थितीत धरणाच्या बांधकामास सुरवात केली.

पाटण तालुक्यातील देशमुखवाडी गावाजवळ धरणाच्या भिंतीचे काम १६ जानेवारी १९५४ मध्ये सुरु होऊन ते १९६२ मध्ये पूर्णत्वास गेले. धरणाची पायापासूनची उंची १०३.०२ मीटर व लांबी ८०७.७२ मीटर आहे. १९६२ साली धरणाच्या जलाशयाचे शिवाजी सागर असे नामकरण झाले.

कोयना प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश वीज निर्मिती हा आहे, तर जलसिंचन हा दुसरा उद्देश आहे. उताराचा फायदा घेऊन पाणी खाली उतरवून वीजनिर्मितीचा साहसी प्रयोग करण्यात आला आहे.

➤ पोफळी विद्युतगृह टप्पा १ व २ :

कोयना धरणाचे पाणी पोफळीच्या विद्युतगृहात नेण्यासाठी नवजा येथे अभिग्रहण मनोरा उभारण्यात आला आहे. पाण्यात आत प्रवेश करण्यासाठी दोन बोगदे बांधण्यात आले आहेत. यामधून पाणी अधिजल भुयारात नेण्यात आले. त्यानंतर पाणी उल्लोळ विहिरीत येते. येथून दाब वाहक वाहिन्याद्वारे विद्युतगृहातील टर्बाइन्सवर सोडून वीज निर्मिती केली जाते. येथे एक मधून २८० मे. वॉट व टप्पा दोन मधून ३२० मे. वॉट वीज निर्माण होते.

➤ कोळेवाडी विद्युतगृह टप्पा ३ :

पोफळी विद्युतगृहांतून बाहेर पडणारे पाणी धरणाच्या जलाशयात सोडण्यात येते. या धरणाच्या खाली भूगर्भात दुस-या विद्युतगृहाची उभारणी करण्यात आली आहे. या तीस-या टप्प्यात ३२० मे. वॉट वीज निर्मिती होते.

➤ कोयना धरण पायथा विद्युतगृह :

कोयना व कृष्णा धरणाच्या उभारणीत जलसिंचन हा एक उद्देश होता. सिंचनासाठी पाणी देताना देखील वीज निर्मिती व्हावी या हेतूने धरणाच्या खालील बाजूस ४० मे. वॉट क्षमतेचे वीजगृह बांधण्यात आले आहे. येथे १९६० मे. वॉट वीज निर्मिती होते.

पोलादी होतील.

४) संगमेश्वर (रत्नागिरी जिल्हातील गरम पाण्याची कुंडे):

निसर्गातील वैविध्य आणि वैविध्य या गोष्टींचे आकर्षण सर्वांनाच असते. नेहमीपेक्षा काही वेगळे असले की ते आपण जाऊन पाहणे असे घडते. गरम पाण्याचे उमाळे किंवा कुंड हे एक निसर्ग नवल याच प्रकारचे, अमेरिकेतील ओरिड फॅशियुल साखी गरम पाण्याची ठिकाण जागृतीक प्रसिध्दीच वलय बाळगतात. तर बर्डीनारायण किंवा समुनांची येथील गरम पाण्याची कुंडे भारतीय स्तरावर प्रसिध्द आहेत. रत्नागिरी जिल्ह्यातील गरम पाण्याची कुंडे स्थानिक पातळीवरही प्रसिध्द नाहीत. खर तर महासाग्रे पातळीवर गरी प्रसिध्दी मिळवणाला हवी. गंधकयुक्त गरम पाण्याने स्नान करणे आरोग्यदायक ठितावह असते. कोकणात येणारा पर्यटक गरम पाण्याच्या कुंडाना पाहण्यासाठी आकर्षित होतात. चर्मरोग बरे करण्यासाठी गरम पाण्याच्या कुंडातील गंधकयुक्त पाण्याचे स्नान उपयुक्त ठरते. कोयनानगर — पोफळी विपळ्यामार्गे गणपतीपुळे मार्गावरील गरम पाण्याचा कुंड आग्नी पाहिसा. या रत्नाच्या कडेलाच हे गरम पाण्याचे कुंड असून त्यामध्ये ४०° से. ते ४४° से. पाण्याचे तापमान असते. रत्नागिरी जिल्ह्यात अशा ठिकाणी भूपृष्ठाच्या वरच्या थरातच गंधकाचे प्रमाण असल्याने वा भूगर्भातून उष्ण पाण्याचे फवारे बरे येत असतात.

५) श्री क्षेत्र गणपतीपुळे :

रत्नागिरी जिल्ह्यात समुद्रकिनारी असलेले हे एक श्री क्षेत्र गणपतीचे प्रसिध्द स्थान आहे. रत्नागिरीपासून ४८ कि. मी. तर विपळ्यापासून १२० कि. मी. अंतरावर गणपतीपुळे या गावाच्या उत्तरेस खाडी व खाडी पलिकडे मार्गुंड केराव भुताचे गाव आहे. दक्षिणेस भंडारपुळे गाव आहे. पूर्वेस नदी व नदी पलिकडे निवेडी गाव आहे. पश्चिमेला अरबी समुद्र आहे.

पुळ्याचे परिसरातच केवड्याचे दाट वन होते. कासार जातीच्या माणसांची इथे वस्ती होती. त्यांच्या विनंतीसहून भिडे आढनवाच्या उडी गावाच्या माणसास येथे येऊन वास्तव्य करणाऱ्या व गावची खाती संभाळण्याची बुद्धी झाली. या गणेश भक्ताने कडकडीत उपास करून देवाची प्रार्थना केली. तेव्हा आरपुळ्याहून पुळ्यास मी आला आहे. अनुष्ठानपूर्वक माझी पूजा—अर्चा कर म्हणजे तुझे भले होईल. कोंकणकाईच्या वनात शोध घेता त्यांना मंगलमूर्तीचे स्थान आढळले तेच हा गणपती होय. येथे सागराची उत्तम पुळण होती म्हणून पुळ्याचा गणपती पुळ्यास आला असे म्हणू लागले व या ठिकाणी गणपतीपुळे असे म्हणू लागले.

गणेश मंदिरासमोरचा नदादिप श्रीमंत नानासाहेब पेशवे यांनी व दुसरा बाजीरावचा भाऊ चिमणाजी अप्पा यांनी नगरखान्याची व्यवस्था केली आहे. देवळाभोवतालची डोंगरी फरसबंदी प्रदक्षिणा वाट म्हणजे पाखाडी गोविंदपंत बुटले यांनी तयार केली. तर माधवराव पेशवे यांची पत्नी रमाबाई यांनी दगडी धर्मशाळा बांधली.

या मंदिराच्या रचनेची वैशिष्ट्ये म्हणजे दरवर्षी २ ते ८ फेब्रुवारी आणि २ ते ८ नोव्हेंबर या दिवसात सूर्यास्ताच्या तेळी भावळत्या सूर्याची किरणे घेत श्री मूर्तीवर पडतात. येथेच पाह—या शुभ पसरलेल्या त्या स्वच्छ नितळ समुद्र चौपाटीमुळे ते एक उत्कृष्ट पर्यटन स्थळ म्हणून उदयास आले आहे. श्री गणेशाचे दर्शन घेतल्यानंतर भाविक रूपेरी वाळूच्या लाबलपक खडक विरहीत किना—यावर स्नानाचा आनंद घेतात. परंतु हा समुद्र किनारा खूप खोल आहे. गणपतीपुळे या ठिकाणास मोठी नैसर्गिक देणगी लाभलेली आहे. गणपतीपुळे येथे चौपाटीवर चहापान, भेळपुरी, देवपुजा, खेळणी, कलामुसरीची दुकाने आहेत.

इमारतीत आहे. सर्व सौंदर्य सुविधायुक्त मत्स्य संग्रहालय आहे. यामध्ये माराच्या विविध प्रकारच्या प्रजाती फिश टँक मध्ये संग्रहित केलेल्या आहेत. ते विविध रंगामध्ये, रूपांमध्ये आकर्षितरित्या ठेवलेले आहेत. अनेक दुर्मिळ प्रजातीचे मासे याठिकाणी पहावयास मिळतात. अनेक संशोधक व सागरी अभ्यासक येथे येवून अभ्यास करतात.

येथे sea horse fish, Lion fish, Trigger fish, Sea turtles, Eels, Sea cucumbers, Star Fish, Lobster, Sea Snakes etc. या प्रजाती पहावयास मिळतात.

८) मार्लेश्वर :

महाराष्ट्र राज्यातील रत्नागिरी जिल्ह्यात संगमेश्वर नावाचा छोटासा तालूका आहे. त्याच तालुक्यात देवसुख या गावापासून १६ कि.मी. अंतरावर मार्लेश्वर हे शिवाचे प्रसिध्द ठिकाण आहे. हे शिस्थान डोंगरावरील गुहेत आहे. या गुहेत ^{शेष} शिवपिंडी आहेत. त्यातील एक मल्लिकार्जुन तर दुसरी मार्लेश्वर या नावाने ओळखल्या जातात. असे सांगण्यात येते की हे दोघे भाऊ असून मल्लिकार्जुन हा मोठा भाऊ आहे. जेव्हा हे स्थान निर्माण झाले तेव्हा येथे पार्वती नव्हती म्हणून या देवस्थानची अशी पध्दत आहे की येथे दर मकर संकतीला शिव - पार्वती लग्न लावले जाते. मार्लेश्वर हा वर दर साखर्या या गावाची भवानी मंदीर गिरीजादेवी ही वधू संपजून लग्न लावले जाते. हा लग्न सोहळा लिंगायत पध्दतीने लावला जातो. येथील शिवपिंडी स्वयंभू आहेत.

गावापासून दूर असलेल्या छोट्याश्या गुहेत असलेले हे ठिकाण निसर्गरम्य व हिरेव्यागार बनवण्याने नटलेले आहे. या स्थानाचे एक आकर्षण म्हणजे येथे वाहणारा धबधबा. सुमारे २०० फूट उंचीवरून पडणारा हा धबधबा धरेश्वर या नावाने ओळखला जातो. सह्याद्री कड्यावरून हा

Aundh Shikshan Mandal, Aundh's

**RAJA SHRIPATRAO BHAGAWANTRAO MAHAVIDYALAYA,
AUNDH**

Accredited by NAAC

Department of Geography

LABORATORY CERTIFICATE

This is to Certify that ~~Shri. K. S. S.~~ Bhasole Viki
Vilas

has satisfactorily carried out the required Practical work / Field work / Excursion
tour / Village survey / Projected work presented by

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

for the B.A. Part - III course in Geography and this ~~annual~~ Report represents his
/ her bonafide work in the year 2017 - 2018

Exam Seat No. 68 ✓

Date:-

Prof. In charge

Department of Geography

Raja Shripatrao Bhagawantrao Mahavidyalaya,

Aundh Dist. Satara

M.A. I

औद्योगिक शिक्षण मंडळ, औरंगचे

राजा श्रीपतराव भगवंतराव महाविद्यालय,

औद्योगिक (सातारा)

पदव्युत्तर भूगोलशास्त्र विभाग

पेपर नं - १४

प्रकल्प अहवाल (सन २०१७-१८)

"मौजे करंडेवाडी गावातील

पीक संरचनेचा अभ्यास"

आभ्यासक - कु. गोखले विकी विनास

मार्गदर्शक - प्रा. शिंदे. एन.एम.

(एम.ए.बी.एड.)

प्रा. जगदाळे. ए.बी.

(एम.ए.)

सन - २०१७-१८

अनुक्रमिका

अ.क्र.	प्रकरणेचे नाव	पेज	शेरा	सही
1	प्रास्ताविक			
1.1	प्रकल्पक्षेत्रस्थान / स्थान		}	सही
1.2	प्रकल्पाचा उद्देश			
1.3	माहिती संकलन			
1.4	प्रकल्प आश्वासन पत्रद्वारा			
2	आश्वासनाची प्राकृतिक वास्तव्ये		}	सही
2.1	प्राकृतिक स्थान			
2.2	हवामान			
2.3	तापमान			
2.4	पतन			
2.5	सूर्य			
2.6	आर्द्रता			
2.7	सूदा			
2.8	जलप्रवाह			
2.9	वतस्पती			
2.10	दुष्काळ परिस्थिती			
3	लोकसंख्येची स्थान व विकासात्मक स्थान		}	सही
3.1	कुटुंब			
3.2	लोकसंख्येचे जवलाबाबतचे वरील स्थान			
3.3	शैक्षणिक माहिती			
3.4	वास्तव्य सुविधा			
3.5	शेतीविषयक माहिती			
3.6	जलसंधारण सुविधा			
3.7	विक्रम स्थान			
3.8	पंचपात्र			
3.9	शेतकरी सुविधा			
3.10	भारतीय सुविधा			

क्र.सं.	प्रकरणचे नाव	इश	सही
५	आणखी क्षेत्रातील समस्या व उपाय	}	सही
५१	समाज		
५२	उपाय		
५३			
६१	निष्कर्ष	}	सही
६२	समाधान		
६३	संदर्भ ग्रंथ सुची		

प्रास्ताविक

भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये शेतीला अत्यंत महत्त्व आहे. शेतीला अर्थव्यवस्थेचा कणा म्हणले जाते. प्रत्येक व्यक्तीसाठी किंवा व्यक्तीला जगतयासाठी अन्नाने गरज लागते. हे अन्नाने गरज शेतीतूनच भागवली जाते. भारतातील २०% लोकसंख्या उपरिनिर्वाहसाठी शेतीवर अवलंबून आहे. शूद्रात्मक विषयांमध्ये आपण ज्याच्या प्रदेशाची प्राकृतिक स्थला अन्वेषण. यामध्ये पर्वत, पठारे, मैदाने यांचा समावेश होतो. यामध्ये भौगोलिक भागा महत्त्वाचा आहे. काही हा भाग खूपच असतो. यामध्ये या भागावर मानवी वस्ती तसेच शेती केली जाते. या शेतीमध्ये वेगवेगळी पिके घेतली जातात. या पिकांच्या संस्थानेत रोगांश बदल व हा बदल का करावा लागतो याचा सावधगरी अभ्यास करवासाठी आम्ही पिक संस्थानेचा चिकित्सक अभ्यास हा प्रकल्प आम्हाला निवडला आहे.

- * शूद्रात्मक - शूद्रात्मक म्हणजे पृथ्वीचे वर्णन द्या.
- * मानवाच्या आर्थिक, सामाजिक व राजकीय क्रियांचे अभ्यास करणारे शास्त्र म्हणजे शूद्रात्मक द्या.
- * पृथ्वीवर आणि मानवी जीवन यांचा अद्वैत संबंध स्पष्ट करणारे शास्त्र म्हणजे शूद्रात्मकशास्त्र द्या.

The study of the physical features of the earth and its atmosphere and of human activity as it affects and is affected by these including and distribution of population and resources and political and economic activities.

श्रीवाजी विद्यापिठ कोल्हापूर पेपर क्रमांक 14 मध्ये प्रकल्प हा विषय समाविष्ट असून यासाठी आम्ही भौगोलिक कर्नाटवाडी येथे प्रत्यक्ष जाऊन भौगोलिक पिक संस्थानेचा अभ्यास केला आहे.

भारत हा कृषीप्रधान देश आहे. देशाची अर्थव्यवस्था हि शेतीशी निगडित आहे. हे आपण वर पाहिले आहे. वाढत्या लोकसंख्येची अन्नाची गरज भागवण्यासाठी मोठी जबाबदारी शेतीची आहे. त्यामुळे शेती हा व्यवसाय पारंपारिक पध्दतीने न करता आधुनिक तंत्राच्या वापर करून केली तर त्याच शेतीतून अपेक्षेपेक्षा जास्त उत्पादन मिळेल यासाठी कृषी क्षेत्रात संशोधन अभ्यास होणे गरजेचे आहे. सदर विषयासंबंधित संशोधनात्मक अभ्यास करण्याचे आम्ही ठरवले आणि खटाव तालुक्यातील भोजे कराडेवाडी हे गाव अभ्यासासाठी आम्ही निवडले.

भारत देशातील 29 राज्यांपैकी महाराष्ट्र हे आम्चे राज्य, या राज्यातील 36 जिल्हे त्यापैकी सातारा जिल्ह्यातील खटाव तालुक्यातील कराडेवाडी हे आम्च्या संशोधन प्रकल्पासाठी निवडलेले क्षेत्र आहे.

कॉलेजिटी आवात कलातुं सुवातुं

~~कॉलेज~~

कलातुं सुवातुं
कॉलेज

कलातुं सुवातुं

कलातुं सुवातुं

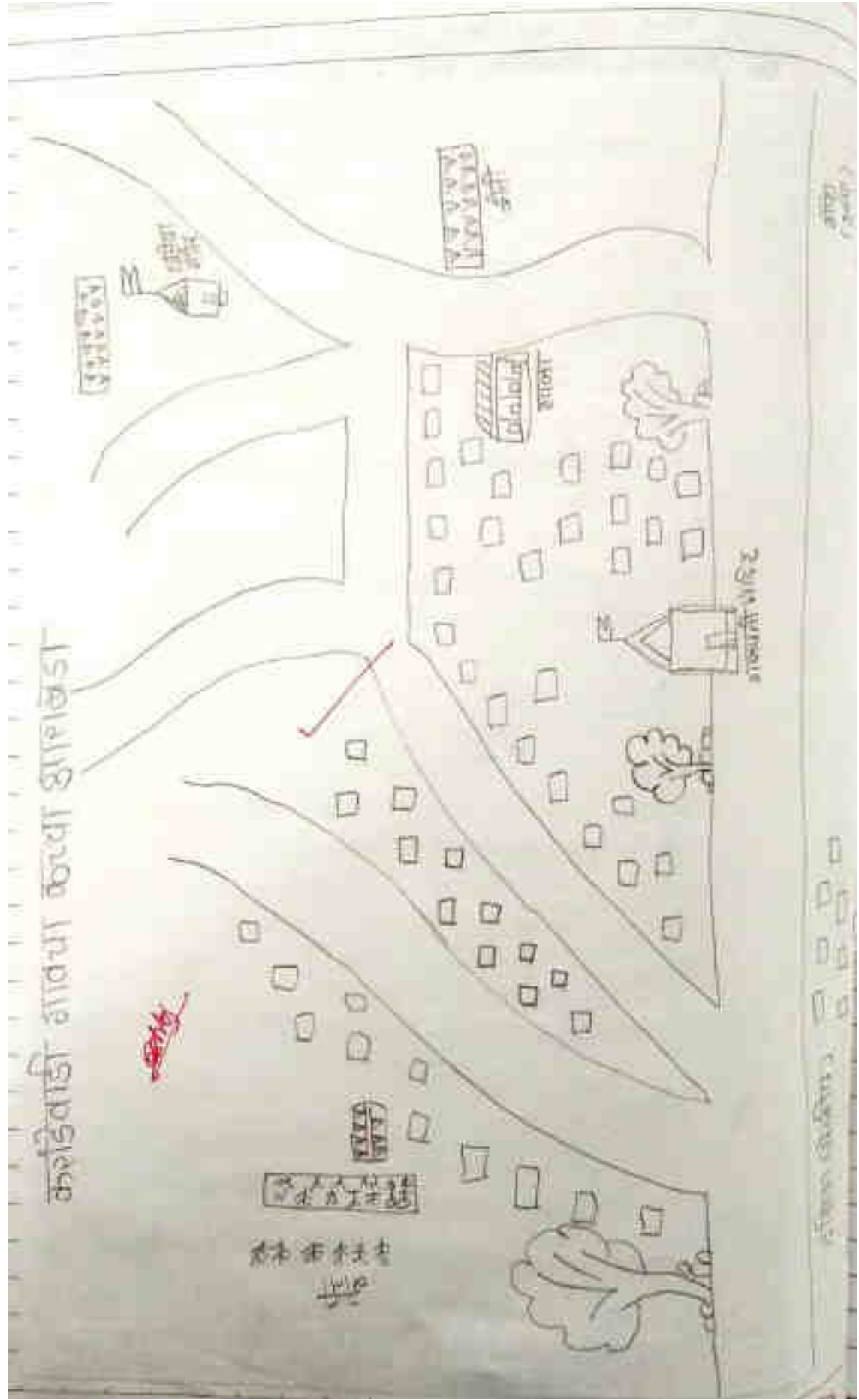
कलातुं सुवातुं

कलातुं सुवातुं

कलातुं सुवातुं

कलातुं सुवातुं

कलातुं सुवातुं

1.1 प्रकल्पक्षेत्र / स्थान

सदर प्रकल्पासाठी आम्ही भारतीय गणराज्यातील महाराष्ट्रातील सातारा जिल्ह्यातील खटाव तालुक्यातील मौजे "करडेवाडी" हे गाव निवडले आहे. हे गाव आमच्या कॉलेजपासून 2.5 किमी अंतरावर असून मौजेच्या दक्षिणेस वसलेले आहे. मौजे करडेवाडी गावचे भौगोलिक स्थान म्हणजेच निरपेक्ष व सापेक्ष स्थान हे पुढीलप्रमाणे -;

(I) निरपेक्ष स्थान -

निरपेक्ष स्थान भौगोलिकदृष्ट्या महत्त्वाचे असते. यामध्ये अक्षावृत्त व रेखावृत्त यांची माहिती असते.
करडेवाडी = अक्षावृत्तीय स्थान $18^{\circ} 96'$
रेखावृत्तीय स्थान $72^{\circ} 82'$

(II) सापेक्ष स्थान -

सापेक्ष स्थान हे सापेक्षतेच्या विचार करून सांगितले जाते. त्याचप्रमाणे मौजे करडेवाडी हे गाव मौजेपासून 2.5 किमी अंतरावर असून हे गाव सध्याडी डोंगरांच्या उपडोंगरांच्या म्हणजेच शंभू महादेव डोंगरांच्या उपडोंगर-शंभा जीतिबाच्या डोंगर, भावडीबाईच्या डोंगर यांपासून 2.5 अंतरावर वसलेले आहे. सदर गाव समुद्रसपाटीपासून 365 मीटर उंचीवर वसलेले आहे. हे गाव दगडू मधील भूस्थलदर्शक नकाशांमध्ये दर्शविलेले आहे.

1.2 प्रकल्पाचा उद्देश / हेतू

- 1) प्रकल्प क्षेत्रातील भौतिक स्थान अभ्यासणे.
- 2) प्रकल्प क्षेत्राची प्राकृतिक पाश्र्वभूमी अभ्यासणे.
- 3) प्रकल्प क्षेत्रातील पिक संस्थानेचा अभ्यास करणे.
- 4) प्रकल्प क्षेत्रातील व्यावसायिक वर्गिकरण अभ्यासणे.
- 5) प्रकल्प क्षेत्रातील समस्यांचा अभ्यास करणे.
- 6) प्रकल्प क्षेत्रातील समस्यांवर उपाययोजना सुचवणे.

वरील सर्व उद्देश हेतू प्रकल्पासाठी विचारात घेऊन
सर्व प्रकल्प पूर्ण केला. व या सर्व उद्देशांचा परामर्श
आम्ही घेतला आहे.

1.3 माहिती संकलन

संशोधन प्रकल्पासाठी स्वतः मूल्यांचा धटक म्हणजे माहिती संकलन हीच. या माहितीचे दोन प्रकार पडतात.

① प्राथमिक माहिती
जी माहिती संशोधक स्वतः मूलावलीद्वारे किंवा प्रबलावली-
च्या आधारे मिळवतो त्यामध्ये आम्ही प्रत्यक्ष संशोधन क्षेत्रात
जावून मूलावलीद्वारे माहिती प्राप्त केली. यामध्ये गावातील
स्कूल 18 घरांचा विचार केला. व त्यावजून संपूर्ण
गावाची सशस्त्र माहिती गोळा केली.

② दुय्यम माहिती -
जी माहिती निश्चित स्वच्छता असते, म्हणजे ती माहिती
आधी कोणीतरी उपलब्ध करून जतन केलेली असते.
उदा. पुस्तके, वर्तमानपत्र, तलाठी कार्यालये, इंटरनेट इ.
अदर प्रकल्पासाठी आम्ही करडिवाडीतील ग्रामपंचायत
कार्यालय तसेच तलाठी कार्यालय, इंटरनेट याद्वारे माहिती
गोळा केली.

1.4 प्रकल्प अभ्यास पद्धती (methodology)

कोणत्याही प्रकल्पाच्या अभ्यासासाठी विशिष्ट अभ्यासपद्धती आवश्यक असते. त्याचप्रमाणे आपली या प्रकल्पासाठी प्राथमिक व दुय्यम भादित्तीच्या आधारे अभ्यास केला. प्राथमिक भादित्तीसाठी आपली हा प्रश्नाच्या विभाजन घेतल्या. सार प्रश्नातल्या प्रत्येक विद्याध्याने घरी जावून मूलावली-द्वारे करून घेतल्या. मिळवलेल्या भादित्तीच्या आधारे टेबल तयार केले. त्याच्या आधारे महत्वापूर्ण अशा भौगोलिक आकृत्या व आलेख तयार केले.

① प्रस्तुत प्रकल्प अद्वान्त प्राथमिक व दुय्यम भादित्तीवर आधारलेला आहे.

② अभ्यास क्षेत्रांना प्रत्यक्ष भेटी देवून घेतकरीतगर्शि चर्चा करून निरीक्षणाद्वारे प्राथमिक भादित्ती गोळा करव्याम आपली.

③ उपलब्ध सांख्यिकी भादित्तीवर क्षेत्र संस्कार करून या भादित्तीचे विश्लेषण केले.

प्रकरण - 2

अध्यासक्षेत्राची प्राकृतिक पार्श्वभूमी

कोणत्याही गावच्या विकासासाठी व प्रगतीसाठी तेथील भौगोलिक परिस्थिती अत्यंत महत्त्वाची असते. त्याचप्रमाणे भोजे करंडीवाडी गावच्या समस्या व तेथील विकासाचा आढावा घेतला असता तेथील प्राकृतिक स्थला, हवामान, आर्द्रता, तापमान, जलप्रवाही, जलस्थिती इ. भौगोलिक घटकांची माहिती प्राप्त केली. तसेच निरीक्षणेही केली.

2.1 प्राकृतिक स्थला

भोजे करंडीवाडी सध्याची क्षेत्ररचनाच्या अंतरात महोदय क्षेत्ररचनांमध्ये वसविलेले असून ते कौथ पठारावर आहे. अध्यास क्षेत्राच्या दक्षिणेला पुलेसावली हे शहर असून उत्तरेला कौथ संव्यवहारिक गाव आहे. तर वायव्येला दिशेला यमाईदेवी (भुवनेश्वरी) मंदिर आहे. अध्यास क्षेत्राची समुद्र सपाटीपासून उंची सरासरी 765 मीटर ते 800 मीटर दरम्यान आढळते.

2.2 हवामान

येथेच्या स्थितीचा 25 ते 30 वर्षे सतत अध्यास करून काढलेल्या अनुमानास हवामान असे म्हणतात. भारत हा उष्ण कटिबंधीय हवामानात आहे. पश्चिमेला महाराष्ट्राची उष्ण कटिबंधीय स्थिती आहे. महाराष्ट्राचे हवामान मोसमी (मान्सून) प्रकारचे आहे.

अध्यास क्षेत्राचे हवामान विषम हवामानचे असल्याचे दिसून येते.

2.3 तापमान

भोजे करंडीवाडी गावचे सरासरी वार्षिक तापमान 30°C इतके आढळते. प्रत्युत भागात इत्यादीमध्ये सरासरी 29°C इतके तापमान आढळते. तर दिवाळ्यामध्ये 25°C तापमान आढळते.

२.५ पर्जन्य

अध्यास क्षेत्रात सरासरी पर्जन्य ५० ते १०० cm पडते. साधारणपणे जुलै ते सप्टेंबर हा पावसाळ्याचा कालावधी असतो.

२.६ तटवृक्ष

दिवाला, वृक्षाळा व पवित्राळा हे अल्पवयचे तटवृक्षे आहेत. अध्यासक्षेत्रात प्रामुख्याने दिवाळा तटवृक्ष कोकरोवर ते मेळवई दरम्यान आढळते तर वृक्षाळा मार्च ते जून दरम्यान आढळते. तर जुलै ते सप्टेंबरमध्ये भरपूर पर्जन्य पडते. आणि वृक्षाळा कोरडा असतो.

२.६ आर्द्रता

वातावरणामध्ये वाष्प हा एक महत्त्वाचा घटक आहे. कोणत्याही ठिकाणाच्या वातावरणामध्ये वाष्प हे थोड्या प्रमाणात असते. यालाच आर्द्रता असे म्हणतात. अध्यासक्षेत्रात आर्द्रतेचे प्रमाण विषम स्वरूपाचे आहे. दिवाळ्यामध्ये हे प्रमाण जास्त असते.

२.७ मृदा

मृदा ही जीवसृष्टीचा आधार आहे. मृदेवर वनस्पती व प्राणी अवलंबून असतात. मृदेवर शेती व शेतीवर आधारित व्यवसायही पसतात. म्हणजेच मृदेवर मानव, वनस्पती व प्राणी-जीवन अवलंबून असते. मोजे करडेवाडी गावाभोवती खालील प्रकारची मृदा आढळते.

या मृदेचा रंग हा त्या मृदेमधील लोहाकडामुळे लाल व नांबडा आहे. करडेवाडी गावाच्या नैऋत्येला मूळामुळे मृदा आढळते. ही मृदा कमी घोलनीय आहे.

2.9 वनस्पती

मौजे करंडेवाडी गावान पानसडी व निमड्डुळ प्रकारची वनस्पती आढळते. या भागान आंबा, किंय, बोर, पिंपर, शंभूभायल, शेवरी, निरगुडी, लिताफळ, पेळू इत्यादी प्रकारच्या वनस्पती आढळतात. तसेच पडिक जमिनीवर आढळणाऱ्या खडूच्या तालावर अग्रे चरई केली जाते.

2.10 दुष्काळ परिस्थिती

अच्युत पाऊस आणि फडक उन्हाळ्यामुळे अध्यासलेला दुष्काळ परिस्थिती उदभवते. 2007 साली खटाल तालुक्यात दुष्काळ निर्माण झाला. शेती व रेल्या भात दुष्काळ परिस्थिती उदभवत नाही कारण खरेच शेतकरी पावसचे पडणारे पाणी आडवून जिरवतात. त्यामुळे कुणून पातळी वाढते. आणि विविध प्रकारे शेतीला व पिकासाठी पाणीपुरवठा होतो.

2/3/11

प्रकरण - 3

३. लोकसंख्येची रचना व पीकसंख्या

३.१. कुडुंब

मौजे कराडेवाडीतील लोकसंख्येची रचना दि. २०११ च्या जनगणनेनुसार आरे. दि. लोकसंख्या पुढीलप्रमाणे-

कुडुंब	एकूण लोकसंख्या	स्त्रिया	पुरुष
२३	२७५	१५९	१२६

वरील कराडेवाडीपर्यंत आले निदर्शनास आले कि. मौजे कराडेवाडी गावात पुरुषांपेक्षा स्त्रियांची प्रमाण जास्त असल्याने दिसते. यावरून निरीक्षणाने अंदाजाने असावयाचे दिसते. स्त्रियांच्या भागाने पुरुषांची प्रमाण २३ ने कमी आहे.

० ते ६ वयोगटातील मुली - मुलांची संख्या (२०११)

लहान मुलां मुलींची एकूण प्रमाण	मुली	मुले
२२	१०	१२

० ते ६ वयोगटातील कराडेवाडीतील एकूण लोकसंख्या २२ आहे. ती एकूण लोकसंख्येच्या ३३ आहे. जनगणनेनुसार कराडेवाडीतील बाळ किंवा त्रयोत्तर असमान आहे. स्त्रियांचे मुलांपेक्षा मुली २ ने कमी आहेत.

प्रत्यक्ष निरीक्षणाने लोकसंख्या

एकूण कुडुंब	एकूण लोकसंख्या	स्त्री	पुरुष	कुले	मुली
१८	१५०	१२५	१२६	१२	११

अशाप्रमाणेच यातून घडिला १८ कुडुंब वास्तव्य करत आहेत. यापैकी स्त्रियांची संख्या १२५ आहे. तर पुरुषांची संख्या १२६ आहे. यावरून स्त्री-पुरुष निहा त्रयोत्तर हे असमान आहे. तर बाळवयोगटातमध्ये मुलींची संख्या ११ आहे. तर मुलांची संख्या १२ आहे. यावरून बाळ निहा त्रयोत्तर असमान वास्तव्याने दिसते.

व्यवसायानुसार वर्गीकरण

[Handwritten Signature]
1/3/18

७.२ व्यवसायानुसार वर्गीकरण

मौजे कराडेवाडी गावचा व्यवसायानुसार अभ्यास.

श्री	शेती	मजूर	व्यापार	शिक्षण	लष्करी
स्त्री	130	30	-	11	7
पुरुष	140	60	2	12	12

सदर गावामध्ये शेती हा प्रमुख व्यवसाय असल्यामुळे या गावातील ३०% लोक शेती व्यवसायाने गुंतलेले आहेत. सदर गावातील शेती करणाऱ्या लिंगांचे प्रमाण जास्त आहे. व मजुरीच्या बाबतीत लिंगांची संख्या अग्रेसर आहे.

७.३ शैक्षणिक साहित्य

अभ्यास क्षेत्रात शैक्षणिक सुविधा बऱ्यापैकी आहेत. सदर गावाने ०-५ या वयोगटासाठी अंगठावाडी आहे. सदर गावामध्ये एक अंगठावाडी आहे.

अंगठावाडी संख्या	मुल	मुली
1	1	5

सदर गावामध्ये 1 ली ते 4 वी पर्यंत प्राथमिक शाळा आहे. येथील विद्यार्थ्यांना माध्यमिक, उच्च माध्यमिक शिक्षणासाठी तसेच पदवी व पदव्युत्तर शिक्षणासाठी संकट जावे लागते. (ओई, कराड, धानारा)

शाळा	मुल	मुली
1	4	4

सदर गावाने माध्यमिक, उच्च माध्यमिक शिक्षणाची सोय नसल्यामुळे येथील विद्यार्थ्यांना गावापासून बाहेर (२-५km) जावे लागते.

अशिक्षित	सुशिक्षित
३०%	३०%

जमीन क्षेत्र (एकर)

- सामायत
- निराईत
- पडीक
- घर गोठा

(Signature)

3.4

वाहतूक सुविधा

सदर गाव कॉलेजपासून व भोक्व्याच्या रिकानापासून 2.5 km अंतरावर आहे. या गावचा रस्ता कच्चा आहे. येथील लोक वायकळ व मोटारसाधकालाचा उपयोग करतात. या गावात बस ही बस सुविधा आहे दिवसाभूत 2 वेळा बससेवा आहे.

3.5 शेतीविषयक माहिती

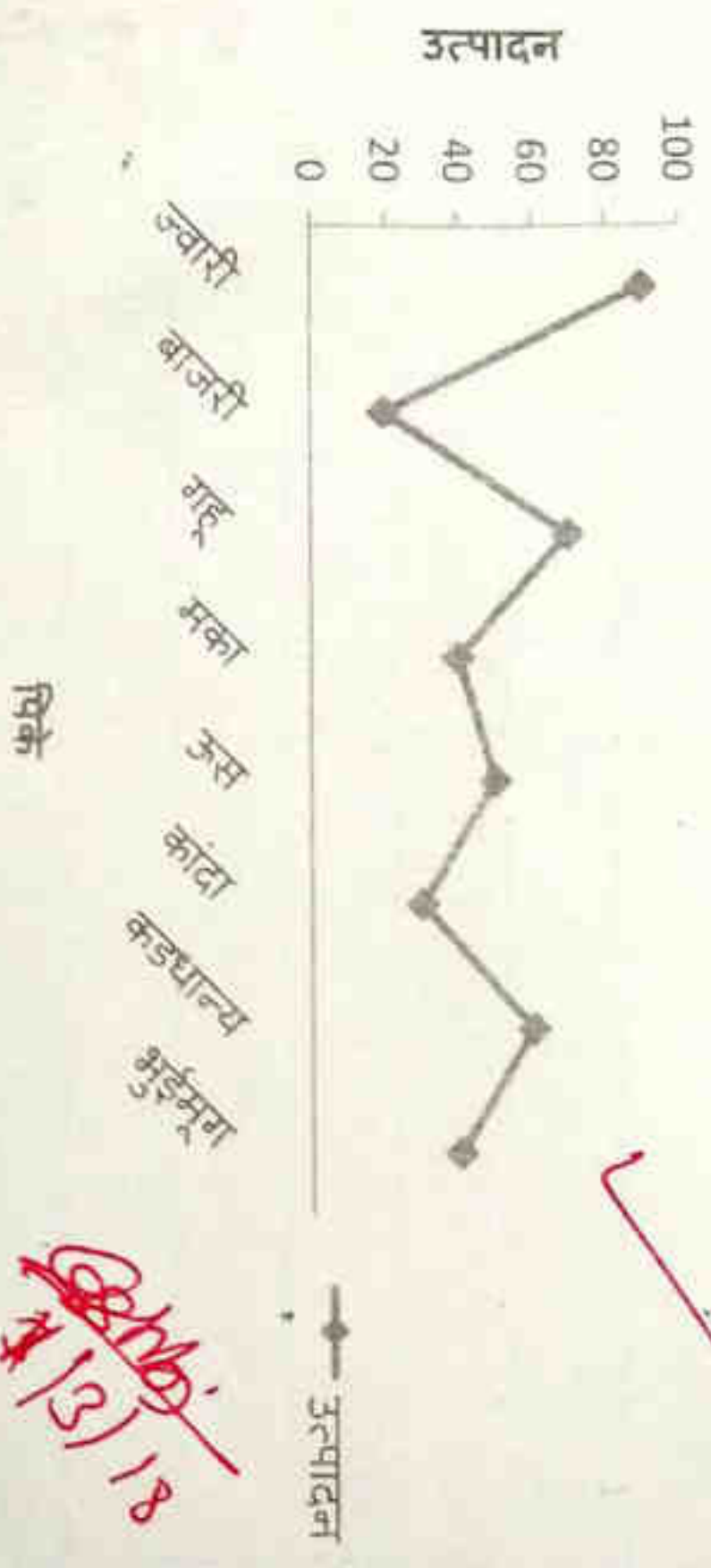
अभ्यास क्षेत्र मीजे करडेवाडी गावात, जिशयत, बागायत, पडिक, घर आणि गोठ्यासाठी वापरलेल्या जागेची संख्या पुढीलप्रमाणे -

अ क्र	शेती / जमीन	एकर
1	बागायत	192
2	जिशयत	50
3	पडिक	10
4	घर व गोठा	12

सदर गावातील बागायत, जिशयत, पडिक, घर व गोठा यासाठी वापरलेल्या क्षेत्राची संख्या पुढीलप्रमाणे निदर्शनास आली. बागायत क्षेत्र 192 एकर, जिशयत क्षेत्र, 50 एकर, पडिक क्षेत्र 10 एकर तर घर आणि गोठ्यासाठी 12 एकर आहे. न्यार्थिकी खर्चाने जास्त क्षेत्र बागायत पिकाळणी आहे.

शेतकऱ्यांना शेती करवण्यासाठी बागायत शेती आवश्यक असते. यामध्ये फस, कांदा दि मज्याची पिके घेतली जातात. जिशयत शेती पावसावर अवलंबून असते. या आगात विविधी जास्त असल्याने जलसिंचन केले जाते.

एकरी उत्पादन विवंटल मध्ये

13/18

उत्पादन

३.६

जलसिंचनाच्या सुविधा

सुद्धे आग्नास क्षेत्रात जास्तीत जास्त लोक शेतीत गुंमलेले आहेत. त्यामुळे शेतीला सर्वात महत्वाचा पाणीपुरवठा आवश्यक असतो. हा पाणीपुरवठा विहिरी तलाव, नदीमार्फत केला जातो. सुद्धे गावात विहिरी कोअरवेलस मधील पाणी शेती व पिण्यासाठी वापरले जाते. शेतीला पाणी हे आधुनिक पध्दतीने दिले जाते. यासाठी तेशील शेतकरी स्प्रिंकलर, ड्रिप सिंचन या आधुनिक पध्दतीचा वापर केला जातो. त्यामुळे पाण्याची बचत होते. व जास्तीत जास्त क्षेत्र सिंचनले जाते. हि माहिती आम्हाला शेतकऱ्यांनी दिली.

विहिरींची संख्या कोअरवेलची संख्या

३०

२०

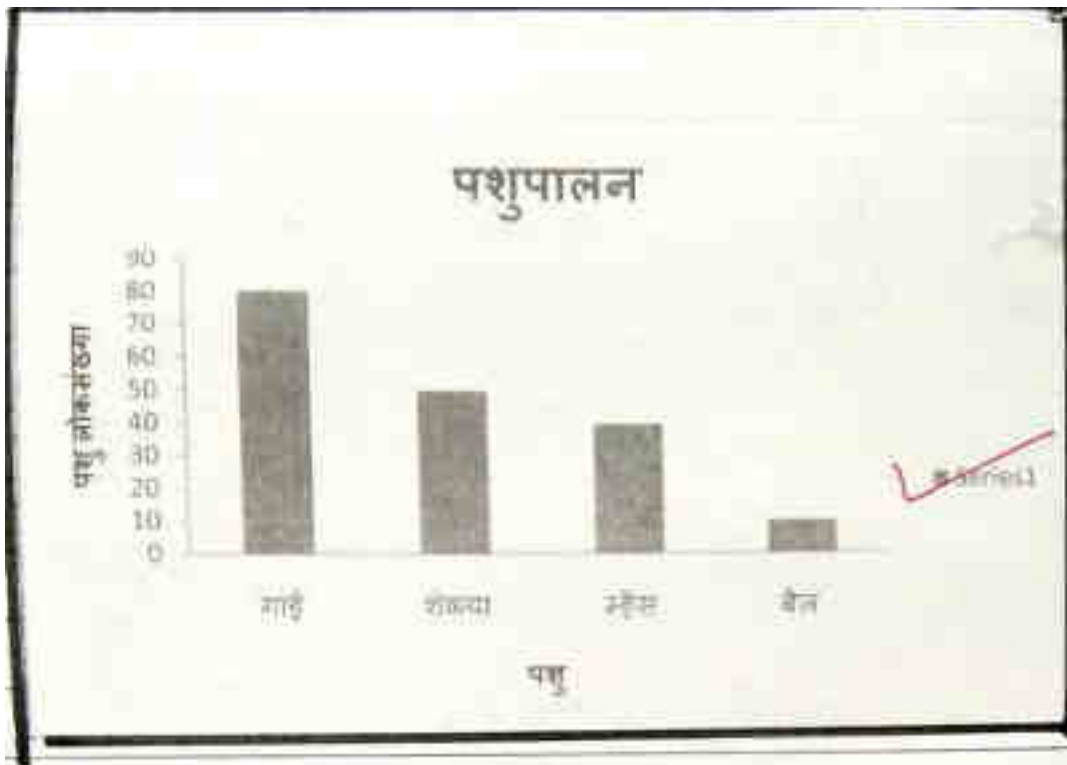
३.७

पिकसंरचना

पिकसंरचना हा प्रकल्प अस्तित्वाच्या शाखा आहे. आग्नास क्षेत्रात बरेच पिके व त्यांच्यापासून उत्पादन घेतले जाते. यामध्ये ज्वारी, ज्वारी, गहू, मका, कांदी, ऊस, वटाटा, वाटणा इ. पिके घेतली जातात. त्याप्यबरोबर कडधान्ये (मूडा, चवळी, डाउद, लूड, धोवडा इ.) तसेच पालेभाज्या, मूलाभाज्या इत्यादींचे उत्पादन घेतले जाते. वरील पिके खरीप व रवळी ढंगामात घेतली जातात. वरील पिकांचे उत्पन्नी उत्पादन खालीलप्रमाणे -

एकरी उत्पादन विपेटनसहजे -

पिक	ज्वारी	ज्वारी	गहू	मका	कांदी	ऊस	कडधान्य
उत्पादन	१०	२०	७०	४०	३०	५०	६०

good copy

3.8

पशुपालन

शेतीवरील पशुपालन केले जाते. पशुपालन हा शेतीपुश्क जोडकांडा आहे. धापासून शेताक्यांना बरेच फायदा मिळते. येथील गारि आणि शेतीच्या दुधापासून शेताक्यांना जास्त फायदा होतो. शेतीचे दुध प्रति 50 लिटर तर गारिचे दुध प्रति 25 लिटर या दराने विकले जाते. सदर गावातील जनावरांची संख्या -

गाई	मेंस	जोडी	बैल
80	50	40	

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते कि सदर गावात गारि व शेतीचे प्रमाण वाढत असून बैलांचे प्रमाण कमी होत आहे. कारण शेतीची सर्व कामे इंटरनेटारे केली जात आहेत.

9.9 रेशन कार्ड सुविधा

सदर गावातील लोकांकडे पिवले व केशरी रेशनकार्ड आढळून आले. पिवले कार्डधारक लोकांना कमी दराने धान्यपुरवठा होतो. तर केशरी रेशा आणि उर्वरित रेशनकार्ड धारकांना कोणतीही सुट दिली जात नाही.

केशरी कार्ड	पिवले कार्ड
50	50

9.10 धरातील सुविधा

सदर गावातील प्रत्येक घराने लॉट, बाथरूम व टॉयलेट या सुविधा सुविधा आहेत.

लॉट	बाथरूम	टॉयलेट
100%	100%	70%

डोमीवरीबद्ध पशुपालन केले जाते. पशुपालन हा डोमीपूस्क जोड्यांदा आहे. चापासून डोमक्यांना बरेच फायदा मिळते. येथील गाई आणि भेंडीच्या दुधापासून डोमक्यांना जास्त फायदा होतो. भेंडीचे दुध प्रति 50 लिटर तर गाईचे दुध प्रति 25 लिटर आहे. या दोन्ही विकले जाते. सदर गावातील जनावरांची संख्या -

गाई	भेंडी	जोडी	चैल
80	50	40	

वरील तफ्तीचावजन असे दिलेले आहे कि सदर गावात गाई व भेंडीचे प्रमाणा वाढत असून वीसाचे प्रमाण कमी होत आहे. कारण डोमीची सर्व कामे इंफेक्टरदारे केली जात आहेत.

3.9 रेशन कार्ड सुविधा

सदर गावातील लोकांकडे पिवले व केशरी रेशनकार्ड आढळून आले. पिवले कार्डधारक लोकांना कमी दरात धान्यपुरवठा होतो. तर केशरी रेशा आणि स्वयंसेवक रेशनकार्ड धारकांना कोवानीची सुट दिली जात नाही.

केशरी कार्ड	पिवले कार्ड
50	50

3.10 धरतील सुविधा

सदर गावातील प्रत्येक घराला लार्ड, बायकूम व टोयलेट या सुविधा उपलब्ध आहेत.

लार्ड	बायकूम	टोयलेट
100%	100%	70%

प्रकरण - 4

4.1 अन्वय क्षेत्रातील समस्या.

खर बागातील समस्या पुढीलप्रमाणे -

- 1) विजेची अपुरी सुविधा.
- 2) दळवळणी साधनांचा अभाव रोजगाराच्या अफर्या लोकी.
- 3) शेतीसाठी उपयुक्त माहितीकेंद्रांचा अभाव.
- 4) सुधारित वि- विद्यापीठे, खाने, किरकलाबाक विद्यापीठांचा अभाव.
- 5) आणि गरीब-गरीब.
- 6) शासकीय सुप, आरोग्य केंद्रांचा अभाव.
- 7) माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शाळांचा अभाव.
- 8) अर्थपुढवठा करणाऱ्या केंद्रांचा अभाव, इंटरनेटचा अभाव.
- 9) अन्नग्रीन खाने आणि गटारांचा अभाव.
- 10) शेतीच्या पाणी व्यवस्थापनाचा अभाव.
- 11) शैक्षणिकांचा कमी वापर.

4.2 सदर गावातील समस्यांवरील उपाय

- 1) विज येथेच पुढागान अंतर्गत केली पाहिजे त्यामुळे गावातील विद्यार्थ्यां पाठी वपसा सुरू होईल. शेतीला येथेच पाणी पुरवठा होऊन कचऱ्यात वाढ होईल.
- 2) दलदावळी साधनांचा विकास होण्यासाठी रस्त्याची दुरुवती झाली पाहिजे यामध्ये कच्चे रस्ते नव्याने बनवणे पाहिजेत.
- 3) गावामध्ये हाताची उद्योगे तसेच लहान - मोठे उद्योगे सुरू केले असता रोजगार उपलब्ध होईल. त्यामुळे उद्योगांना व त्यापारंगल खातजा मिळेल.
- 4) शेतीसाठी आवश्यक भाषादिक केंद्र स्थापन केले पाहिजे.
- 5) शेतीसाठी लागणारी वि- विद्या, शस्त्राद्यनिक साधने, औषध विक्री केंद्र उपलब्ध करून देणे.
- 6) शेतकऱ्यांना आधुनिक पद्धतीच्या सुविधा वापरण्यास प्रोत्साहन देणे व ते खरेदी करण्यास सक्षमी करणे.
- 7) गावामध्ये छोटे-सहकारी आरोग्यकेंद्र उभारणे.
- 8) सदर गावात माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळा स्थापन करणे. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना शिकता येणे सुकर होईल.
- 9) सदर गावामध्ये पतसंस्था व जिल्हा मध्यवर्ती बँक स्थापन झाली पाहिजे.
- 10) अंतर्गत रस्ते बांधावेत व रस्त्यांच्या दुर्गती गटारी बांधली पाहिजेत. त्यामुळे सांडपाण्याचे व्यवस्थापन होईल. यासाठी उदिरा गांधी ग्रामसडक योजनेचा लाभ घेतला पाहिजे.
- 11) सदर गावातील लोकांना झोपालय वापरण्यासाठी त्यांची

5.2 सारांश

पिक संस्थानेचा चिकित्सक अभ्यास करायला आला. औद्योगिक 2.5 किमी अंतरावर वसलेले करांडेवाडी हे गाव निवडले. सधुनवासीना म्हणजे करांडेवाडी गावात जाण्यास प्रा. शिंदे. इ.स. व.स. आणि प्रा. जगदाले ६३. बी यांनी मार्गदर्शन केले.

सदर गावामध्ये गेल्यानंतर आम्ही सर्व विद्यार्थ्यांनी प्रस्तावना पूर्ण करून घेतल्या त्या प्रस्तावना पूर्ण करत असताना गावातील प्रत्येकाले सहाय्य केले त्यामुळे सर्व प्राथमिक भादिनी प्राप्त झाली.

भूगोल हा विषय चार भिन्नेच्या आत अभ्यासला जात असून त्याचे बाल प्रत्येक वेळीस करणे गरजेचे आहे. हे काम पूर्ण करता असताना गावातील लोकांनी चांगल्या प्रकारे भादिनी सांगितली. तसेच तेथील भूगोली वरील भादिनी दिली.

आम्ही मार्गदर्शक प्रा. शिंदे. इ.स. व.स. आणि जगदाले. ६३. बी यांचे बदुमोल असे मार्गदर्शन लाभले. ज्या गोष्टीबद्दल आम्हाला भादिनी नव्हती त्या सर्व गोष्टी समजून घेऊन आम्हाला त्या गोष्टी पकून दिल्या. तसेच सदर गावातील ग्रामसेवक, सरांचे यांनी भादिनी पुरवली. याबद्दल मी सर्वांचे मनपूर्वक आभार मानतो.

कळावे
आपला विश्वासू

(मोसले विकी विकास)

६३ संक्षिप्त ग्रंथ शुची

करंडवाडी गावचे अर्थक्षेत्र अभ्यास करताना मी इतर
पुस्तकांचा अर्थही वाचित्वा भूगोल वापर करून हा प्रकल्प
पूर्ण केला. मी पुढीलप्रमाणे:-

जगाचा भूगोल. - प्रा. खर्चि. के. ड.

महाराष्ट्राचा भूगोल. - प्रा. खर्चि. के. ड.

आर्थिक भूगोल. - प्रा. खर्चि. के. ड.

WWW. Google. Com

५२ $\frac{K}{S}$ भूस्थानदर्शक नकाशा.

Google earth satellite map.

१३/१६

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशिल	
1	प्रस्तावना	
1.1	शैक्षणिक संहलेची उद्दिष्टे	<i>Compulsory Number</i>
1.2	शैक्षणिक संहलेतील संरचना	
1.3	संहल सभांची आराखडा	
2	संहल सभातील प्राकृतिक स्थला वैशिष्ट्ये	
2.1	प्राकृतिक स्थला	
2.2	नदीप्रणाली	
2.3	हवामान	
2.4	सुवा	
2.5	वनस्पती	
2.6	पशुसंसार	
2.7	कृषी	
3	पर्यटनस्थळे	
3.1	लवू पॅलेस कोल्हापूर	
3.2	श्री क्षेत्र गणेशिरी महाराज (जावडा)	
3.3	मालवग	
3.4	पावस	
3.5	राधापतीपुळे	
3.6	मालेश्वर	

शैक्षणिक स्मरण. सन २०१५-१६
(बिरोध ते मातवण)

प्रा. शिंदे एम् एम्, प्रा. दुर्गा
सांभारसभकेत विद्यार्थी व विद्यार्थीनी)

1.1 शैक्षणिक सहायी उद्दिष्ट्ये

शिवाजी विद्यापीठाने बी. ए. मात्रा व भूगोल क्षेत्राला
- खात्री वेपर कर्मांक 14 मह्ये दिलेल्या आध्यात्मिकमानानुसार
शैक्षणिक सहायी नियोजन करण्यात आले होते. खात्री
परिष्कारना अनुसरून शैक्षणिक सहायी नियोजन करण्यात
आले होते.

- 1) वेतनवेतनाचा प्रामाणिक वेतनपूर्वी व खात्री पत्राचा पादा घेते
- 2) खात्रीतील बदलाचा अन्वय करणे.
- 3) पिक क्षेत्रातील भिन्नतेचा आढावा घेणे
- 4) वनस्पतीतील विविधता बघणे.
- 5) व्यवसायातील बदलाचा आढावा घेणे.
- 6) भाषा व बोली भिन्नतेचा आढावा घेणे.
- 7) रूढी, परंपरा, वेधशुद्धीचा अन्वय करणे.
- 8) वसाहत प्रकारातील नकाशा बघणे.
- 9) वाजारातील भाड्या घेणे.
- 10) प्राणी विविधतेचा अन्वय करणे.
- 11) मृदा प्रकारातील बदल अन्वय करणे.
- 12) वार्षिक स्थळांची भाड्या घेणे.
- 13) आढावातील बदलांचा अन्वय करणे.

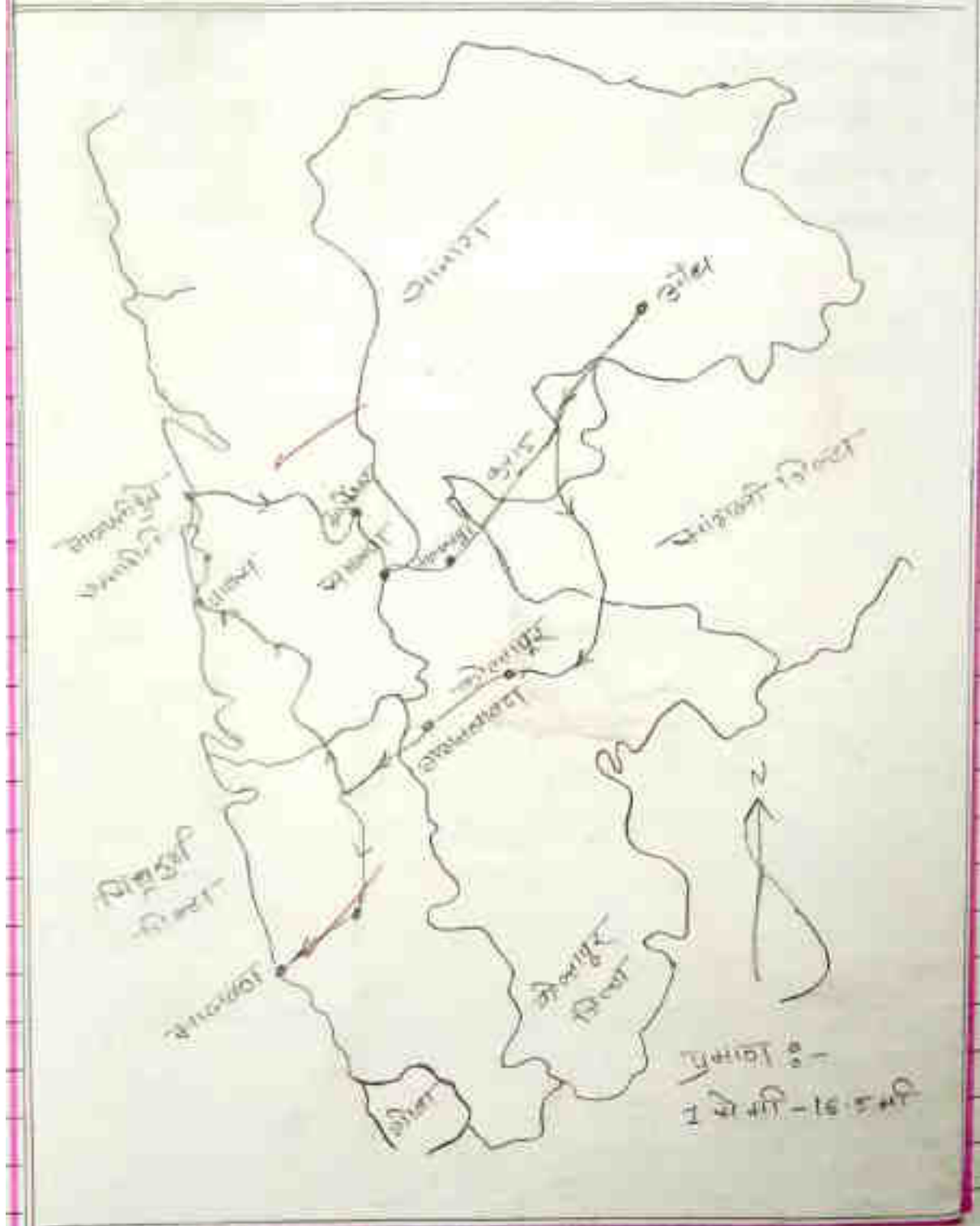
वरील परिष्काराचा पुनर्निर्माण भौतिक परिस्थिती
मंडळाने मान्यता आली. न्यायानुसार बदल भाड्यातील विविध
घटकांचा अन्वय करण्यात आला आहे.

ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ
ಗ್ರಂಥಾಲಯ
2023-24

ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ
ಗ್ರಂಥಾಲಯ
2023-24

शहल प्रवास मार्ग

1.3 सहल मार्ग्या आराखडा

सदस्यी सहल क्रीड - कोल्हापूर - रांगानबागडा -
- मालखण - पावल - रांगपतीपुले - मालखेर -
- क्रीड अथवा सहलमार्ग्या आराखडा काखळ्यान
आला होता .

Pravara

प्रकरण - २ सहज मार्गातील प्राकृतिक स्थला वैशिष्ट्ये

२.१ प्राकृतिक स्थला

भारताच्या पश्चिम भागात दक्षिण - उत्तर पसरलेली लांब किनाऱ्याची आहे. या किनाऱ्याची पश्चिम - उत्तर पसरलेल्या सव्हादी पर्वत शिरीसाऱ्या आहे. तर त्याच्या पश्चिमेत अरबी समुद्र पसरलेला आहे. सव्हादी व अरबी समुद्र यांच्या दरम्यान असलेल्या या लांब किनाऱ्याच्या सधन भागात कोकण असे स्थान. सव्हादीच्या पूर्वेकडील भागात पश्चिम भारताचा या नावाने ओळखतात. आग्नी शिखर भारतातील सातवा, कोल्हापूर आणि कोकण विभागात शिखरी, रत्नागिरी पिकात काढण्यात आली होती. सव्हादीच्या पश्चिम भाग प्रस्तरांचा होऊन कोकण किनाऱ्याची नद्ये आहे. या भागात पूर्व - पश्चिम वाहिली नद्यांचा जलविभाजक शिखर सव्हादी पर्वत ओळखता येतो.

२.२ नदीप्रवाही

सहजमार्गात सव्हादीच्या जलविभाजकाच्या पूर्व वाहिली व पश्चिम वाहिली नद्या वाहतात. सहजमार्गातील जलप्रवाही सधन जलप्रवाही या प्रकारात मोडतात. कोयना, पंचगंगा, काजवी, शिरोयमेशी, अंधकुटी, गड, कर्ली व तेरेखोत्र या नद्या वाहतात. या नद्यांच्या मुखाजवळ त्यांच्या भवा, सधन आहे. पूर्वाहिली नद्या मुळा नदीच्या प्रमुख उपनद्या आहेत. मुळा व गंगेच्या अक्षावारात जाऊन मिळते. तर पश्चिम वाहिली नद्या अरबी समुद्रात जाऊन मिळतात.

2.3 हवामान

सदल भागांत सातारा, कोल्हापूर, सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्हा प्रदेशाचा समावेश होतो. हाट भाट्यावर आर्द्र व थंड हवामान आहे. सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात उष्ण, सम व दमट हवामान आहे. किनाऱ्यापट्टीमध्ये सातारास सम हवामान आहे. या हवामानावर अरबी समुद्राचा स्पष्ट प्रभाव दिसतो. खारे वारे व भतभती वारे यांच्या प्रभावामुळे नापभागात फसक पडतो. सातारा आणि कोल्हापूर जिल्ह्यात संक्रमण अवस्थेतील हवामान आहे.

2.4 मृदा

जनक खडकावरील निर्मल प्रक्रियांच्या विकासासही किंवा कृत्रिमच्या परिपक्व मृदा असे भवतात.

सदल भागातील कृष्णेच्या खोल्यात जाड चरंची सुपिक काळी मृदा पादावशास मिळते. कोकणात सिंधुदुर्ग रत्नागिरी जिल्ह्यात जांभी मृदा आहे. किनाऱ्यापट्टीवर गाळाची जमिल आढळते. फुटी टिकाठी डोंगर उभारावर तांबूल - तपकिरी मृदा आढळते.

2.5 वनस्पती

सदलभागात सदाहरीत आणि निम्नसदाहरीत प्रकारची वनस्पती आढळतात. कोकणाच्या वनस्पतींची काही वैशिष्ट्ये आहेत. या भागातील सर्वत्र प्रदेशात नद्यांच्या खोल्यात नारनाच्या आणि पोळवच्या वाडा आहेत. तसेच वीळा, उडी, मडुमडुद, गोपा, तिवर, भाडडी, निडुडडी, टाळडी, बांबा, फास, फाजू, बाणू अशा अनेक प्रकारच्या वनस्पतींनी युक्त असा प्रदेश आहे.

(आत लागण - (कोठण-भाळवण)

2.6 पशुधन

या परिवारात वन्य प्राणी व पालीय प्राणी दुघटीस पडतात. कोल्हापूर जिल्ह्यात शहानगरी गव्यांघाटी प्रासिद्ध आहे.

2.7 कृषी

सातारा आणि कोल्हापूर जिल्ह्यात आद्युक्तिक शेती केली जाते तर सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात आम शेतीचे प्रमाण जास्त दिसून आले. अलीकडे या जिल्ह्यात डोंडार अतारार काजू व आंबा फळांच्या मोठमोठ्या बागा विकसित झाल्या आहेत.

कितारुघटीजवळ नावल्याच्या बागा पदावद्यास मिळतात. डोंडार अतारार पाक्यापाक्यांची शेती केली जाते. त्रिबाळ्यात शेतीमध्ये वनस्पतींची पाने मोडून देवतात. आणि कुजूत ते खाण्याची निधीती करतात. येथील भाव्यांच्या बागांना अनन्यसाधारण भरतय प्राप्त झाले आहे.

कोल्हापूर येथील (न्यू पब्लिश)

कोल्हापूर-राजवाडा

प्रकरण - 3

पर्यटन स्थळे

3। न्यू पॅलेस कोल्हापूर

न्यू पॅलेस कोल्हापूर हे आत्तातील महाराष्ट्र या राज्यातील कोल्हापूरमधील एक राजवाडा आहे. हा राजवाडा 1827-28 च्या दरम्यान बांधण्यात आला. काळ्या पॉलिश कॅबलेच्या वगडान बांधण्यात आलेल्या वास्तूशिल्पाच्या हा एकूट नमुना असल्याने पर्यटकांच्या आकर्षणाच्या भाग झालेला आहे. यामध्ये बागेत असे आणि खुशनी मैदान आहे. संपूर्ण भारत अष्टकोटी असून यामध्ये महाराष्ट्राची एक एकूण आहे. त्यावर पश्चात निश्चित करणाने आलेले आहे. 1827 वेगळ्या अंतरावर येथे नवान टोवर्स कोस. प्रत्येक कामेच्या वर शिवाजी महाराजांच्या जीवनातील कार्यकर्ता वंशाने आहेत. यावेळाची एक प्राचीनसंस्कृत आहे. आजही सुरुपती शाही निवासस्थान आहे. मराठा सम्राज्याचे संस्थापक छत्रपती शिवाजी महाराज याने घेत वंशाने म्हणजे शाही महाराज नवीन पॅलेसच्या नवमजला शाही छत्रपती संग्रहालय शासकांची स्मृतिचिन्ने ठावर दिला जातो. संपूर्ण देशातून अनेक पर्यटक प्रत्येक वर्षी न्यू पॅलेसला भेट देतात. हे संग्रहालय आस्तीत्वाचे शाही मार्ग प्रदर्शित करे. हे कोल्हापूरच्या छत्रपतींच्या, पोशाख, घेऊ, पाणिनी, नक्षीदार वस्तू आणि सामान यासारख्या वस्तूंच्या सखोल वास्तूसाठी समर्पित आहे. जसे चांदीचे इन्नी, ब्रिटीश कारिसरीय आणि गवळनीय जलसू कोफ इंडिया चॅम्बराफुल आलेली पत्रे आणि स्मृतिचिन्ने आहेत. या संग्रहालयामध्ये जायगी डेकी, जंगली कुशी, आळशी भाऊ, जंगली बसले, सिद्ध, ब्लॉक पेंडर, याम्यप्रमाणे इतरांच्या अनेक प्रजाती यांचा समावेश आहे.

श्री क्षेत्र गंगनगिरी महाराज .

(गंगनवावडा)

(शाळापक समिती विद्यार्थी-विद्यार्थिनी)

७२ श्री क्षेत्र गंगामिरी महाराज (गंगानवावडा)

गंगानवावडा हे भारतातील महाराष्ट्र राज्यातील कोल्हापूर जिल्ह्यातील एक शहर आहे. हे शहर कोल्हापूरपासून ८८ किमी अंतरावर आहे. हे नाग्युक्त मुद्र्यालय आहे.

गंगानवावडा हे लव्याडिच्या वसिंत वसनेने आहे. किंवा पाश्चात्य शास्त्री जवळील गंगानवावडा येथे प्रसिद्ध आहे. गंगानवावडांना पावसाळ्यात जाहमीत जास्त पाऊस पडतो. गंगानवावडा हा कन्नडात आधी मुद्र्यावा शास्त्राच्या कन्नडात आहे.

गंगानवावडा वस लव्याडिच्या वसिंत वसनेने आपणाले करून शास्त्रात वेळून जाहमीत आणि मुद्र्यावाच्या वाट आपणाला मुद्र्यावा शास्त्रात वेळून जाहमीत. काश्त शास्त्र हा गंगानवावडा वस लव्याडिच्यापासून १ किमी अंतरावर लव्याडि वसनेने. काश्त शास्त्राची लव्याडिच्या अन्तर् भागात जातो. हा लव्याडिच्या गंगानवावडा यांच्यात आहे. काश्त शास्त्राची लव्याडि ११ किमी आहे. हा लव्याडि शास्त्र लव्याडिच्या लव्याडिच्या नदरीच्या प्रशासनाच्या वसनेने. पावसाळ्यात हे शास्त्र अतिशय लव्याडि आणि निवारीत असात.

मानवण हे सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील एक शहर व नक्षुण्य आहे. हा महाराष्ट्रातील दक्षिणेकडील एक जिल्हा आहे. मानवण नक्षुण्यात आंबेगळीची वाडी, आमरा, खंभरी, देवली, जामण, जुवा, पत्तशेत, तळशीत आणि हार्जेकोट अशी गावे आहेत.

येथील स्थानिक लोकांच्या मुख्य व्यवसाय म्हणजे भासेमारी, येथील लोक मिठा करी आणि तांदळाचा भासासमर्थी मोक्या प्रमाणात वापर करतात. अन्धांली आणि तयार करणे आणि भिळ्हे म्हणूनही ओळखले जाते. येथे मानवणी खजाना ग्राम बेलन असलेल्या गोकुलेच्या अन्ध्या मानवणी लडोस प्रसिद्ध आहेत. पेशाविक कथांवर आधारीत नाटककार मानवणी दसना हे या क्षेत्रातील एक महत्वाचा आहे.

मानवण या शहराची हवाईत अनेक विश्वमनिय कथा आहेत.

दवागळ

मानवण हे भारताच्या पश्चिम किनारपट्टी वसलेले एक कॉम्प्लेक्स शहर असून काही सुंदर किनारे आहेत. सिंधुदुर्ग जिल्हा, नारळी वीथ हि दिकाही पर्यटकांना आकर्षित करतात. मानवण भाषेत करली, कोल्हाब, कलंबकी या तीन महान लढाण खाडी वांगळ्यात आल्या आहेत. मानवणचे दवागळ सामान्यतः उबदार आणि मध्यम प्रमाणात आहेत. म्हणून वाडीकृत केले आहे.

देवढावा

देवढावा हे जंगल नौजान आशळेंडे रिसॉर्ट असून तो कर्नाटकच्या उत्तर भागात स्थित आहे. गोव्याच्या दक्षिणेकडील कारवार भुज्या रस्त्यापासून कारवार बंद आहे.

करवा येथून देवढावा सुलभ आहे. हे परिसर नॅटुरल कंपनी जमिन असून भोवड्यांनी जोते.

कारवार वरून कर्नाटकातील वावुच्या पट्टीवर वसलेले आहे. जो पाश्चिमेकडील घाटांच्या पूर्वेकडील वाजूस

वांगळी गेला आहे. आणि पाश्चिमेकडील अरबी समुद्राला व्यापलेला आहे. कारवार प्रदेशात गेल्यावर

जका दगडात समोरीत तारे लदान-लदान बेटांवर दिवसात. येथून सुमारे ७ किमी अंतरावर देवढावा आहे.

देवढावा बीच रिसॉर्टमध्ये आणि अरबी समुद्राच्या निल्या पाठ्यांच्या अंतरावर असलेल्या भुज्या

रेतीच्या आसलेले खंड आहे. देवढावा रिसॉर्टने दप्त आखांच्या अद्रूप भागि गोल घरांना स्थानिक गोन्वी असे नाव दिले आहे.

~~सिमा~~

नारकली

महाराष्ट्र राज्यातील विद्युदुत्ती जिल्ह्यातील मानवठा तालुक्यातील हे एक गाव आहे. हे एक मोठे पर्यटनस्थळ आणि श्रेष्ठ आहे. गावातील महापुरुष अतिशय दख्खी रामनवमी साजरी केळी जाते. नारकली ४ किमी (२.० मैल) मानवठाच्या दक्षिण भागी २५६ किमी (१३९ मैल) मुंबईच्या कोर्ली नदी भागी अरबी समुद्र यांच्या संगमावर भारताच्या पश्चिम किनाऱ्यावर आहे.

मानवठा शहरापासून ४ किमी अंतरावर एक शांत समुद्र किनारा आहे. महाराष्ट्र दूरिश्म डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (Maharashtra Development Corporation) ने विकसित समुद्रकिनारी सुमारे एक कोटी रजिस्टर्ड आहे. हा समुद्रकिनारा इच्छाच्या रेड डिवी भागी आकाश प्रतिविंब पठ्यात पाळूच्या केवळिका फार आवडता आहे. नारकली साडीवरील बोट श्रयावेता काही वेळ खर्च करण्याच्या एक सुखद भाग आहे.

~~सिगावेत~~

रत्नागिरी जिळ्यात समुद्र किनारी एक गणपतीस्थान आहे. रत्नागिरीपासून ६६ किमी अंतरावर आणि चिपळूणपासून १२० किमी अंतरावर गणपतीपुले हा गावाच्या उत्तरेस खाडी व खाडी पलीकडे भावुंडे केशव भुजचे गाव आहे. दक्षिणेस भंडारपुले गाव आहे. पूर्वेला नदी आणि नदीपलीकडे निवेडी गाव आहे. आणि पश्चिमेला अरबी समुद्र आहे.

पुण्याच्या परिसरानेच केशवपुले वाट वून रीते. कासार जातीच्या भाजसांची इथे वस्ती रीती. त्यांच्या विनूनीविहून छिडे आडव्यावाच्या वडीगावच्या भागलास येथे येऊन वास्तव्य करायची व गावची खानी लांबालव्याची बंदी जावी. हा अवमाने कडकडीत उपासना करून देवाची प्रार्थना केली. तेव्हा आरपुण्यातून पुण्यास मी आलो आहे अन्नुठ्ठाणपूर्वक भाजी पूजा अर्घ्या कर म्हणजे न्हे अन्ने दोरिन्. केवकीरिच्या वनात शोध घेमाना त्यांना मंगलमूर्ति स्थान आढळले तीच हा गणपतीपुण्याचा गणपती द्रोय. येथे द्याशरची उत्तम पुजण रीते म्हणून गण्याच्या गणपती पुण्यास आला असे म्हणू आताचे. आणि हा त्रिकाणाल गणपतीपुले आहे नाव पडले.

शहरा मंदिराच्या समोर नंदादीप श्रीमंत लालासोदर पेशवे यांनी व फ्रेश बाजीशव आक चिमठाजीआक आप्पा धानी जाशरजाण्यची व्यवस्था केली. देवाभोजनाच्या डोंगरी करसबरी प्रदक्षिणा वाट म्हणजे पाचडी गोविंद पंत बुंदेल यांनी तयार केली. तर माधवशव पेशवे यांची पत्नी रमाबाई यांनी दहाडी उभंठाला बांधली.

हा मंदिराची रक्तेची मद्रवाची डीशेठ्ठे म्हणजे दरवर्षी २ ते ४ फेब्रुवारी दरम्यान आणि २ ते ४ नोवेंबर हा दिवसात सूर्यकिनाच्या वेळी मावळत्या सूर्याची किरणे उठ श्री मूर्तिवर

प्रस्ताव - मेरेच पाटीला वरून पसरलेल्या त्या स्वच्छ निमळ
समुद्र चौपाटीमुळे गवापतीमुळे हे कडक अकूट रपरीत
दिव्य अदृष्टा वदसाय आले. श्रीगणेशाचे दर्शन घेतल्यानंतर
सर्व धार्मिक उपाशी वाचूच्या आचलमचक शकक
विरहीत स्वाजाल्या आनंद होतात. परंतु हा समुद्र
किनारा खूप न खोल आहे. येथील समुद्रकिनारा
हा गवापतीमुळे या दिकाणाल फार मोठी नैसर्गिक
देवाची आभुजेला आहे.
गवापतीमुळे येथे चौपाटीवर भैरवपूरी, देवपूजा, खेळणी
तसेच कन्याकुसुमीची दफाने भोजन

रामदास

3.6 मालेश्वर

महाशार साव्यातील रत्नागिरी जिल्ह्यात वडमेश्वर नावाचा छोटासा गाव आहे. वडमेश्वर या गावाच्या उत्तरेकडे देवकुळ या गावापासून 18 किमी अंतरावर मालेश्वर हे शिवचे प्रसिद्ध त्रिकाटा आहे. हे स्थान दोंडारावरील गडून आहे. या गडून दोन शिवपिठी आहेत. वरगील एक माल्नीकार्जुन आणि खाले मालेश्वर या नावाने ओळखले जाते. असे सांगण्यात येते कि हे दोघे एक असून माल्नीकार्जुन हा मोठा भाऊ आहे जेव्हा हे स्थान निर्माण झाले तेव्हा तेथे पावीनी लवली. येथील देवस्थानची अशी परंपरा आहे कि येथे दरवर्षी भक्तराजसंक्रांतीला शिव - पार्वती यांचे लग्न लावले जाते. मालेश्वर हा वर तर सावल्या या गावाची भवानी मंदिर त्रिशुलीदेवी हि वर संपन्न करून लावली जाताना हा लग्नसोहळा मिळाले पश्चिमी लावला जातो. येथील शिवपिठ स्वयंप्र आहे. गावापासून दूर असलेल्या दोंडारात छोट्याशा गडून हे त्रिकाटा निवर्तित आणि दिव्यागार वतरातील लटलेले आहे. या स्थानाचे एक आवडीचे म्हणजे येथे वादगाश दख्खवा सभारे 200 फूट ऊंचीवळण पडते. हा दख्खवा धरेश्वर या नावाने ओळखला जातो. सध्याची वज्यावळण हा दख्खवा पुढे वाचलदी म्हणून ओळखला जातो. माघ महिन्यात या दख्खवावाचली भक्ति करणे हे खूप पवित्र समजले जाते.

मालेश्वरला जाण्यासाठी सावल्या देवकुळ तसेच रत्नागिरीदून परिवारून मंडलाच्या गाव्या आहेत.

Aundh Shiksha Mandal, Aundh

RAJA SHRIPATRAO BHAGAWANTRA MAHAVIDYALAYA
AUNDH

Accredited by NAAC

Department of Geography

LABORATORY CERTIFICATE

This is to Certify that (Mr. / Kum. / Smt. mahamuni

dhananjay Nandkumar

has satisfactorily carried out the required Practical work / Field work / Excursion
tour / Village survey / Projected work prescribed by

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

for the B.A. Part - III course in Geography and this (name) / Report register is his
/ her bonafide work in the year 2018 - 2019

Exam Seat No. R1

Date: 21/3/2019

Professor in charge

*Examiner's
21/3/2019*

13/3/19
Head

Department of Geography

Raja Shripatrao Bhagawantrao Mahavidyalaya

Aundh Dist. Taluka

B.A III

आनुक्रमिका

प्रकरण १ वे	उद्योग प्रकल्पाची ओळख 1.1] प्रस्तावना 1.2] उद्योगसंस्थापनाची गरज 1.3] प्रकल्पाची इच्छिते 1.4] भावनात्मक पद्धती.
प्रकरण २ रे	खालाडी गावची ओळख 2.1] खालाडी गावचा कच्चा आलेख 2.2] खालाडी गावचे स्थान 2.3] प्राकृतिक स्थान 2.4] खण 2.5] जमीन 2.6] नैसर्गिक वनस्पती
प्रकरण ३ रे	उद्योगसंस्थापनाचे महत्त्वाचे स्तोत्र 3.1] उद्योगसंस्थापनेचे प्रकार व माहिती 3.2] उद्योगसंस्थापनाची फाळे
प्रकरण ४ थे	उद्योगसंस्थापनेसंबंधी समस्या व उपाय / निष्कर्ष 4.1] निष्कर्ष

प्रास्ताविक

सहाय्यद्वारेण बहुतांश शेती ही पावसाच्या पावसावर अवलंबून असते. (परिष्कृत) म्हणजेच खेतीसाठी आहे. त्यामुळे या शेतीला मलेक उपास देता. त्या दूर काळासाठी पावसाचे व जमिनीतून हा भावितव्य नसल्या पर्यंत आहे. मोठ्यापणे पाणी शक्ति त्यांच्याकडे असल्या असलेली भावी आहे. पाणी व माती यांचे संतर्पण कृतात्म्य घट्टीत जमीनीचा विकास व त्यासहजमानुन रोजगाराची संख्या वाढणे हा हा चेतनेचा हेतु आहे. त्यामुळे ह्या उपासनेत वर तर हेतुत्वच विनाय मोठ्यापणे असलेल्या सुवापलीचे वरून व सुवापला हेतुत्व या उद्देशानेच संख्यात २००२ पासून मातल्या जमिनीचा फुले नव्यामुनी संख्यात भावितव्याचा संख्या कृतात्म्य आहे.

अल्प म्हणजे जमिन मजली जमिनीत पावसात आतात महत्त्वाचे स्थान आहे. प्रथम पाणी सुवापक असते ही त्याची जमिनी मज ठिपण देता आहे. तसेच हे सर्व पाणी मजमालाही उपरोगी नाही. प्रथमरीत एक पावसाच्या संख्यापेक्षा ३५%. पाणी महत्त्वाचेच आल्या पावसाच्या स्वतःच आहे व ३% पाणी जमिनी पावसाच्या जमिनीत आहे, परंतु ३% पावसापेक्षा २.५% पाणी घेऊ स्वतःच आहे. त्यामुळे मजमाल त्याचा विकेश स्वतःच होत नाही. तर फक्त ३% पावसाचा जे पाणी मजमाल, मजमाल, विहरी, तळी इत्यादीच्या स्वतःच आहे व त्याचाच उपयोग करावा लागतो. म्हणून नव्याची मोठ्याच्या वरिल व विकास होईत तसेच जोडे पाणी मिळणे स्वतःच होईल. ही जाण महत्त्वाचे म्हणून संयुक्त राष्ट्र संघाच्या नीतिशास्त्रा प्रतिनी मरी येताची दिवी आहे. ही तो हिल दूर नाही की ज्या दिवशी एक श्रेय पाणी श्रेय खनिज वेगवेगळी महत्त्वा होईल.

जगात रतःच महत्त्वाच्या समोपान एका देशाच्या प्रतिनीतिने म्हणजे ही निम्ने जगात महत्त्वाचे आहे तर त्याचे काळ पाणी हेच राहिल आहे कावेत त्यांनी केले एका मोठी पावसाची समोपान विगतन येत

घरात ताम्बुलपत्रीय अन्नान्नपत्री हे एक दुष्काळग्रस्त गाव आहे. शेती हे येथील
ग्रामस्थांचे अस्तित्वाचे साधन आहे.

पारकल व पाणी यांच्या सुलेपय निवेजलाचा अन्नत घाबुने
शेतीचे उत्पन्न कमी होऊन शेती प्रियागरीन लेत नाही. शाखा विचार
काल सत्य मेल जंयने गेट्टर फुप उपर्यो २०१८ च्या माठय्यातुन गावाचा
दुष्काळ कायम स्यस्यो वूह कुठ्यास्यो खंसी प्राण गेली. सदर उपर्येन
भाग होऊन अन्नसंश्लेषाची विविध कामे हाती घेतली नयेच अत नाविल्यपु
उपक्रम हाती घेतले, अन्नाचीय लोकंनी एकत्र येऊन अन्नसंश्लेषाची कामे
हाती घेतली. त्या अन्नसंश्लेषाचाचि चिकेसावळु आठवालय आम्ही सिदवा-
शीतीने केला.

प्रकृपाची उद्दीष्टे

- 1) पाव्याचे शेतकऱ्या दृष्टीने वस्तुच अचुल गेणे.
- 2) शेतकऱ्यांच्या पाव्यासंबंधी जाणुती निर्माण केली.
- 3) अक्षरंशाळाची शैक्षणिक शिक्ती जाड्यारहणे
- 4) अक्षरंशाळासंबंधी जाणुत्या आणि अक्षरंशाळासंबंधी जाणुत्या जाणुत्या केली.

2. खवालवाडी गावाची ओळख

खवालवाडी हे गाव महाराष्ट्र राज्यातील सातारा जिल्ह्यातील उत्तर नांदुर्यातील होंबे गावच्या पश्चिम बाजूला वसलेले गाव आर्थिक दृष्ट्या मध्यम-उच्च गाव असून पश्चिम छापेन वेगळे गाव आहे, येथील शेती हा प्रमुख व्यवसाय असल्याने स्थान जनसंख्या एक महत्त्वाचा भाग आहे. त्या हत्तीचे नमुन वा शेताने जनसंख्याची उमे ओढ्या प्रमाणे २००० वॉटर वा मध्ये २०००० तेव्हा तेव्हा, खवालवाडी गावाचा अक्षांशीय विस्तार $7^{\circ} 3' 25''$ 110° व रेखांशीय विस्तार $74.07''$ पूर्व अक्षांशीय विस्तारची उंची ५६० (२०११ च्या जनगणनेनुसार) एकूण क्षेत्र १०५ आहे, गावाची लोकसंख्या ५११७ आहे. साक्षरता प्रमाण ६१.१%. गावाची सरासरी साक्षरता ९१.८% आहे.

- 1) प्राकृतिक स्थान :- खवालवाडी हे गाव शैथिल्या पहातरीस एक छोटे गाव आहे. या गावाची प्राकृतिक स्थान विषय स्वभावाचे असून जंगलवासा मध्ये खोपवाट मागून वसलेले गाव आहे, या गावाच्या चहुबाजूने वन्य भाग येतो.
- 2) हवामान :- खवालवाडी गावचे हवामान विषय स्वभावाचे आहे. येथील हवामान मोसमी स्वरूपाचे असून येते. उष्णकटिबंधीय भाग येतो, येथील सरासरी तापमान २५ ते ६०°C आढळते.
- 3) जमीन :- जमीन रेगुर प्रकारची असून जमीनीमध्ये जोडवे प्रमाणे कुमी याद्वारे हाताळणे शक्य असून जमीन येथे आढळते.
- 4) नैसर्गिक कसपाती :- खवालवाडी गाव हे पश्चिम छापेन वेगळे असल्याने येथे पालवणी कसपाती न करता स्वभावाची जमीन आढळते. मांभुळ, वणभुळ, मांभ्या, लिंबू करंज, कोरी याद्वारे कसपाती येथे जोड्या प्रमाणे आढळते.

समस्त अंकन - वर (CCT)

रीकार्याचे नाव	साट क्र	विकास	मनुष्यव्यवसाय	श्रेणी	मागी मी	आगरी मी	मराठी मी	समस्त	संकेत
टी वार बोसो	165	वेळा जुरी	समुदाय	1	18	0.63	0.48	0.36	18/4
				2	18.70	0.63	0.48	0.36	18/11
				3	10.15	0.66	0.35	0.16	18/11
				4	14.40	0.59	0.42	0.51	18/11
				5	12.50	0.66	0.44	0.76	18/11
				6	5.30	0.61	0.41	0.03	18/11
				7	39.20	0.54	0.39	1.16	18/11
				8	14.10	0.63	0.46	4.25	18/11
				9	16.30	0.58	0.46	0.52	18/2
				10	29.70	0.57	0.46	4.27	18/13
				11	12.20	0.50	0.45	4.85	18/14
				12	11.50	0.51	0.35	0.18	18/11
				13	22.50	0.61	0.32	2.24	18/12
				14	16.60	0.54	0.31	3.70	18/12
				15	7.15	0.50	0.34	2.82	18/11
				16	16.80	0.64	0.31	0.81	18/12
					261.7	0.57	0.38	103.03	

सलवा समेतल दर (CCT)

सलवावे नाव	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा
सलवावे नाव	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा	सलवा
सलवावे नाव	65	सलवा	सलवा	17	10.30	0.70	0.26	1.87	A1/1
				18	20	0.63	0.33	4.31	A1/2
				19	6.185	0.63	0.47	2.02	A1/3
				20	12.5	0.63	0.30	2.26	A2/1
				21	23.60	0.62	0.38	5.19	A2/2
				22	23.85	0.68	0.28	5.86	A3/1
				23	23.10	0.67	0.25	4.84	A3/2
				24	10.45	0.62	0.43	2.78	A3/3
				25	11.60	0.63	0.33	2.81	B1/1
				26	13.18	0.68	0.27	3.51	B1/2
				27	4.73	0.65	0.32	0.95	B1/3
				28	8.80	0.74	0.33	2.15	B2/1
				29	18.40	0.63	0.23	3.68	B2/2
सलवावे नाव					211.28	0.65	0.32	87.83	

कुंपटिमीट वंडिंग (रुप)

क्र. सं.	दीतक्याचे नाव	ठारन सं. न	क्षेत्र (हेक्टर)	शिकाण	वांबी मीटर	उंची मीटर	घनमी. र
①	बबन तात्याबा जाधव	६६	१०	खड्याली मुठी	१०१.१	०.६५	६५.६५
②	गणेशगण भीतरान चव्खान	६६	१	बेल मुठी	१२३.७	०.६३	७२.३७
③	जगन्नाथ रुक्मिणी जाधव	६७	१.५	जंगला	२५२.३९	०.६७	१६२.३९
④	मारुती तुळाराम शिंदे	६८	१	जंगला	१६६.८	०.६२	९८.२१
⑤	पादुरंग गणपत शिंदे	६८ने११	३.०	कुळा	२५६.१८	०.६२	१२९.०३
⑥	तानाजी जीती जाधव	६९ने११	३.०	जंगला	३५२.७२	०.६२	१८८.६१
⑦	शामराव मारुती जाधव	११२	०.६	हेळ	६६	०.५९	१६८.३१
⑧	रामदास लालू जाधव	९३	१	हेळ	१९६.२२	०.६१	९९.६६
⑨	पादुरंग खड्याबा जाधव	९५	१	हेळ	२३९.०५	०.६६	१३१.५७
⑩	शामराव मारुती जाधव	९८	१	हेळ	९९.१५	०.६१	६०.६६
⑪	सुर्यकांत तात्याबा भाळुंबे	२०३	१	मुळी	१२०.५	०.६३	७६.८६
⑫	भरिंग भीतराम जनकरे	२०६	३	मुळी	१९३.३५	०.७६	२३९.६०
⑬	विशोर सुकुटार जाधव	९८	१	हेळ	१८५.३	०.६६	१२१.६२

एल. बी. एस.

क्र.सं.	रोजगारवाले नाम	उम्र	शिक्षण	कक्षा	रोजगारवाले तपशील		
					गती मी	उंची मी	वजन मीटर
①	नारायण जीतराम चव्हाण	65	बाल्यशाळा	L1	7.65	1	
				L2	7.85	0.95	31.24
सुद्धा गराबरी					14.75	0.92	
②	नारायण जीतराम चव्हाण	66	बाल्यशाळा	L1	5.70	0.75	0.01
③	नागनाथ शंकर जाधव	66	बाल्यशाळा	L1	3.70	0.35	21.28
④	पांडुरंग नारायण शिंदे	68	जिल्हा	L1	5.10	0.72	6.61
⑤	सांगदेव साहेबराव फार	75	जिल्हा	L1	5.20	0.84	
				L2	5.00	0.80	17.15
सुद्धा गराबरी					10.20	0.82	
⑥	पोपट जगराव भजाव	80	जिल्हा	L1	4.00	1.00	10
⑦	शामराव जानु जाधव	93	हेल	L1	4.10	0.98	3.85
				L1	4.20	0.91	
				L2	4.20	0.95	
				L3	4.30	0.85	
⑧	शामराव मातंगी जाधव	112	हेल	L4	5.25	0.92	65.53
				L5	4.40	1.10	
				L6	4.50	0.75	
सुद्धा गराबरी					24.85	0.91	
⑨	मितीन शंकर शिंदे	85	मॅट्रिक	L1	6.24	0.70	3.37

जलान माननी बांध

क्र.सं.	शेतकऱ्याचे नाव	ठाट नं.	शेजला	बांध क्रमांक	मोजक्याबाबत माहिती		
					लांबी मी	रूंदी मी	खर्च
①	जोती देवा जाधव	२५	जंजला	१	११.५०	१.६०	३६.१४
②	यादवग विष्णु पाट	१२०/१	शमुदा	१	५.३०	१.१०	
				२	५.६०	१.०४	
				३	५.५०	१.०३	१०१.३४
				४	५.४०	१.०३	
				५	५.५३	१.०३	
एकूण खर्च							
③	दिनाचड विष्णु पाट	१३५/४		१	४१.३३	१.०५	
				२	२.३०	१.००	
				३	५.३४	१.००	१०२.७०
				४	४.४५	१.००	
				५	५.७५	१.०१	
एकूण खर्च					२६.४६	१.०६	
④	अजयदास नामदेव जाधव	४०	जंजला	१	५.३०	१.००	
				२	५.०३	१.००	५२.६०
				३	५.४०	१.३३	
एकूण खर्च					१५.००	३.००	५५३.४४
एकूण खर्च							

क्र.	बीतक्याचे नाव	अर मं	ठिकाण	मोजमापाचा तपशील		
				नांबी मी	उंची मी	वजनमीटर
①	कृष्णत यशवंत नायक	125	भासाया ज्वल	82.40	3.80	3636.05

कीतलळे

क्र.	बीतक्याचे नाव	अर मं	ठिकाण	सरासरी नांबी मी	सरासरी उंची मी	सरासरी जोडी	वजनमीटर
①	टी. आर. गोखले	165	मेधावी ज्वल	12.27	11.65	2	871.10

शंताच्या वापर करून बांधलेल्या

रचना उपचार

स्पष्टीत नियमानुसार शंताच्या वापर करून बांधलेल्या रचना उपचारांना त्यांच्या पाणी साठविल्याच्या किंवा गाळ साठविल्याच्या क्षमतेच्या प्रमाणाने गुण निर्धारित केले. आशुज नामनि जस्त 20 गुण सवर कामासाठी आहेत. गावाच्या एकूण शेतासाठी प्रती हेक्टर 150 धनमीटर किंवा जस्त पाणी साठवण क्षमता निर्माण केल्याच्या ग्रामपंचायतीस पूर्ण 20 गुण देण्यात येणार आहेत. अब्जालवही ग्रामपंचायत एकूण शेत 512 हेक्टर इतके आशुज त्यानुसार शंताच्या वापर करून केलेल्या पाणी साठवण क्षमतेचा तपशील पुढील प्रमाणे आहे.

यंत्राचा वापर करून बांधलेल्या रचना

क्र.सं	रचना / उपचार	संख्या	केलेले काम तकमीट
①	जोम सलग जमताप चार (JPP CCI)	147	3757.77
②	जमज जमताप चार (CCF)	147	1611.05
③	कंपटिमेट बंधिंग, फार्म बंधिंग	10	3856.08
④	डोनाटोडे माती जाळा बांध	11	39701.31
⑤	माती जाळा बांध	8	27742.77
⑥	जीमेंट जाळा बांध	1	8307.5
⑦	जाळा खोलीकरण / पाली मध्यामीत गाळ काढणे	15	22417.25
एकूण			97333.73

1. खोल सतह समतल-चर (Deep cut)

वैतकीयचे नाव	गट क्र.	विभाग	क्ष. क्र.	नांबी मी	सरासरी संधी (मी)	सरासरी रुंदी (मी)	खणणीत	संकेतिक क्रमांक
	165-A	येवू खुरी	1	21.5	0.95	0.95	16.24	A1/2
			2	20.4	0.93	0.93	15.32	A2/2
			3	19.6	1.03	1.03	15.54	A2/3
			4	8.80	1.03	1.03	7.61	A2/4
			5	40.8	1.07	0.97	20.87	A2/5
			6	18.6	1.53	1.53	15.35	A2/6
			7	23.30	0.93	0.93	24.38	A2/7
			8	19.5	1.20	1.20	18.25	A2/8
			9	23	1.43	1.43	32.76	A2/9
		एकूण सरासरी	1.	20.75	1.11	1.11	191.17	
सी. आर. भोमले	165-B	बेतावी खुरी	10	27.4	1.25	1.25	20.61	A1/1
			11	24.1	1.06	1.06	16.09	A1/2
			12	24.7	1.23	1.23	19.49	A1/3
			13	23.03	1.51	1.51	37.78	A1/4
			14	23	1.51	1.51	37.66	A1/5
			15	31	1.50	1.50	52.08	A1/6
			16	28.30	1.36	1.36	41.31	A1/7
			17	3.20	1.20	1.20	8.17	A1/8
			18	20	1.2	1.2	10.80	A2/2
			19	19.65	1.19	1.19	14.03	A2/3
20	20	1.18	1.18	11.80	A2/4			
21	15.75	1.52	1.52	10.37	A2/5			
22	18	1.3	1.3	10.33	A2/6			
सी. आर. भोमले	165-C	बेतावी खुरी	23	285.35	1.31	1.31	282.23	
			24	33	1.40	1.40	50.52	A1/1
			25	31.50	1.40	1.40	43.22	A1/2
			26	30.60	1.23	1.23	36.39	A1/3
			27	24.40	1.34	1.34	43.61	A1/4
			28	24.60	1.28	1.28	43.42	A1/5
			29	24.6	1.21	1.21	42.7	A1/6
30	23.30	1.23	1.12	44.5	A1/7			

खोल सलम समतल चार (Deep CCT)

खोलक्याचे नाव	गट क्र	विकाळ	ता क्र	जोडी मी	सरासरी मंडी (मी)	भक्ती मंडी (मी)	समष्टि सरासरी मंडी मी	संश्लिष्ट खाण
टी.भार मोसले	165-C	पोल्यादी कुरी	30	19.70	1.85	23.25	1.10	A2/1
			31	11.60	1.31	11.54	0.76	A2/2
			32	30	1.33	48.27	1.21	A2/3
			33	21.7	1.27	43.32	1.24	A2/4
			34	13.5	1.26	13.26	0.78	A2/1
			35	21.40	1.25	15.26	0.72	A2/2
			36	26.60	1.25	27.73	0.81	A2/3
			37	12.60	1.26	10.45	0.16	A2/4
			38	18	1.23	8.06	0.35	A2/5
			एकूण सरासरी			39	11.51	1.29
टी.भार मोसले	165-D	कापडे कुरी	39	24	1.43	51.54	1.06	A1/1
			40	32	1.30	26.13	0.87	A1/2
			41	30.30	1.38	35.83	0.83	A1/3
			42	31.50	1.27	54	1.25	A1/4
			43	33.80	1.32	22.31	0.50	A1/1
			44	26.40	1.63	14.26	0.34	A2/2
			45	18.30	1.33	10.95	0.45	A2/3
			46	20.50	1.41	8.67	0.30	A2/4
			47	21.70	1.48	10.60	0.33	A2/5
			48	22.35	1.23	9.25	0.34	A2/6
एकूण सरासरी			49	13.10	1.35	6.54	0.37	A2/7
			50	18	1.21	4.62	0.35	A2/8
			51	26.80	1.51	14.34	0.37	A2/9
			52	3.80	1.26	4.93	0.40	A2/1
			53	27.30	1.23	20.86	0.80	A2/2
			54	28.30	1.13	33.68	1	A2/3
			55	28.7	1.23	27.53	0.78	A2/4
			56	20	1.16	2.28	0.87	A2/5
			57	26.40	1.18	25.23	0.81	A2/6
			58	10.50	1.28	9.14	0.68	A2/7
एकूण सरासरी			59	11.70	1.17	18.01	1.17	A2/8

खोल क्षेत्रात शिमतल चार (Deep CCA)

शेतकऱ्याचे नाव	शटक्र	बिचाल	क्र	लांबी	जसमरी रुंदी	जसमरी जाडी	खोलमीटर	लाभकारिता प्रमाण			
टी. व्हाट, भोमले	105-E	काटे खुर्ची	60	30	1.2	1.03	44.98	A1/1			
			61	26.4	1.25	1.35	44.55	A1/2			
			62	31	1.29	1.31	52.33	A1/3			
			63	23.8	1.26	1.07	40.18	A1/4			
			64	24.9	1.25	0.97	37.19	A1/5			
			65	24.1	1.3	1.02	31.10	A1/6			
			66	18	1.22	0.84	18.40	A2/1			
			67	23.8	1.19	0.88	24.32	A2/2			
			68	18.1	1.11	0.92	18.48	A2/3			
			69	13.4	1.13	0.98	21.48	A2/4			
			70	37.4	1.24	1.06	43.16	A2/5			
			71	22	1.11	0.78	13.05	A2/6			
			72	47.65	1.21	0.92	80.78	A3/1			
			73	9.30	1.31	0.92	11.21	A3/2			
			74	11.80	1.13	0.78	10.95	A3/3			
			75	19.90	1.20	1	23.88	A3/4			
			शुभा जसमरी	105-F	कुला	76	31.3	1.24	0.95	42.16	A4/1
						77	18.25	1.32	0.85	32.99	A1/2
						78	23.30	1.52	0.89	15.67	A1/3
						79	17.50	1.24	0.87	23.05	A1/4
80	9.80	1.36				0.52	11.28	A1/5			
81	22.50	1.30				0.66	3.80	A1/1			
82	24.60	1.33				0.76	35.84	A1/2			
83	24.40	1.34				0.70	20.95	A1/3			
84	21.60	1.30				0.75	24.62	A1/4			
85	23.40	1.25				0.93	23.20	A1/5			
शुभा जसमरी	105-G	कुला	86	23.50	1.22	0.78	21.06	A1/6			
			87	13.70	1.23	0.92	26.26	A1/7			
			88	22.10	1.26	0.91	26.30	A1/8			
			89	26.10	1.33	0.74	12.77	A1/9			
			90	37.00	1.23	0.80	23.51	A1/10			

सलग समतल चर CCT

डोमेनकाचे नाव	नगर	विक्षण	संयुक्त वास्तव्य	सं.क्र	वांकीरमणे (मी)	तल्लो (मी)	दुज मीटर	समोपेद सुमंमु	
फॉरेस्ट	84-A	शळभा	जंरिमु	1	13.9	0.85	0.85	6.85	A1/1
				2	12.8	0.87	0.85	4.21	A1/2
				3	7.6	0.4	0.50	2.74	A2/1
				4	14.7	0.33	0.85	4.93	A3/1
				5	27.4	0.43	0.85	11.55	A3/2
				6	8.6	0.48	0.30	5.58	A4/1
				7	13.55	0.40	0.85	4.82	A4/2
				8	15.30	0.47	0.89	6.04	A5/1
				9	11.80	0.43	0.31	5.26	A5/2
				10	15.2	0.42	0.85	6.06	A5/3
				11	4.55	0.25	0.85	1.16	A6/4
				12	20.85	0.44	0.85	3.03	A6/5
				13	14.3	0.50	0.85	6.33	A6/1
				14	10.95	0.47	0.83	4.27	A6/2
				15	19.1	0.46	0.84	7.37	A7/1
				16	17.5	0.47	0.83	7.15	A7/2
				17	8	0.48	0.83	3.15	A7/3
				18	12.4	0.37	0.30	4.13	A7/4
				19	7.75	0.45	0.95	3.21	A8/1
				20	12.55	0.32	0.85	3.15	A8/2
				21	16.20	0.57	0.83	7.78	A9/1
				22	24.80	0.46	0.85	8.13	A9/2

सलग समतल चर (CCT)

दीलक्ष्याचे माप	गट क्र	शिक्षण	समुदाय/वर्ग	दाऊ	दांबी (मी)	सापशी रूंदी (मी)	सप्यारी रूंदी (मी)	हजमंडेर	संश्लेषित क्रमांक
फॉरेस्ट	48-A	शब्दा	वर्गिक	23	8.85	0.85	0.38	2.60	A9/3
				24	12.85	0.85	0.48	5.29	A10/1
				25	7.35	0.83	0.32	2.26	A10/2
				26	14.70	0.87	0.38	4.93	A10/3
				27	10	0.87	0.43	4.25	A10/4
				28	8.35	0.85	0.43	3.73	A10/5
				29	8.05	0.87	0.45	3.15	A10/6
				30	18.65	0.85	0.58	7.93	A1/1
				31	12.75	0.88	0.48	5.38	A1/2
				32	11.70	0.85	0.46	4.47	A1/3
				33	18.10	0.85	0.45	6.92	A1/4
					407.95	0.87	0.44	335.29	
एकूण सरासरी				34	8.5	0.32	0.39	3.05	A1/1
फॉरेस्ट	48-B	शब्दा	वर्गिक	35	12	0.86	0.41	4.23	A2/1
				36	9.05	0.83	0.44	3.54	A2/2
				37	10.05	0.95	0.47	4.49	A2/3
				38	14.20	0.91	0.52	6.72	A2/1
				39	11.05	0.86	0.44	4.18	A2/2
				40	20.1	0.88	0.42	7.43	A2/1
				41	6.55	0.87	0.46	2.62	A2/2
				42	9.15	0.87	0.49	3.46	A2/3
				43	11.70	0.94	0.57	6.27	A2/1

संगीत कक्षात्मक वेर (CC1)

श्रीलक्ष्मण्ये नाम	शास्त्र क्र	शिकला	मिथुन व.वर्ष	व.क्र	लांबी (मी)	ज्याज्या दूरी(मी)	ज्याज्या दूरी(मी)	शुद्धीकरण	वर्गीकृत क्रम
				44	8.50	2.88	0.50	3.76	Ac/2
				45	7.25	0.91	0.44	2.90	Ac/3
				46	10.55	0.92	0.43	4.01	Ac/4
				47	10.5	0.87	0.38	3.55	Ac/1
				48	6.75	0.92	0.35	2.17	Ac/2
				49	9.5	0.86	0.36	2.88	Ac/3
				50	11.2	0.86	0.47	4.52	Ac/4
				51	8	0.97	0.40	2.78	Ac/5
					1841	0.85	0.44	144.25	1
उत्कल जराजरी				52	12	0.11	0.43	4.65	Ac/1
पॉलिस्ट	संगीत	संगीत	वर्षिक	53	21.25	0.87	0.51	5.38	Ac/1
				54	27.3	0.91	0.33	9.03	Ac/1
				55	18.4	0.88	0.48	6.50	Ac/1
				56	12.3	0.86	0.44	4.65	Ac/1
				57	12	0.88	0.47	4.56	Ac/2
				58	10.8	0.83	0.48	4.61	Ac/1
				59	58.8	0.88	0.44	21.77	Ac/1
				60	12.60	0.80	0.44	4.01	Ac/2
				61	10.55	0.84	0.44	3.88	Ac/3
				62	11.00	0.85	0.42	3.78	Ac/4
				63	24.9	0.88	0.40	14.51	Ac/1
				64	18.24	0.85	0.48	10.24	
				65	27	0.84	0.53	12.02	Ac/1
				65	22.81	0.81	0.43	10.70	Ac/1

सैन्य समतल - वर CCT

सैनिक/सैनिका नाम	जट क्रमांक	दिवस	मनुष्य वर्गीकृत	वर्ग	नामी (मी)	जगलरी स्ट्री (मी)	जलपरी इति (मी)	समय	संकेतिक क्रमांक
फॉरेस्ट	48-D	रजमा	वर्गीकृत	66	9.8	0.83	0.52	4.56	A3/2
				67	25	0.85	0.44	5.35	A7/1
				68	11.9	0.86	0.40	4.03	A4/2
				69	16.75	0.90	0.44	3.08	A5/1
				70	10.10	0.82	0.45	3.33	A6/1
				71	15.50	0.89	0.45	6.01	A7/1
				72	18.50	0.88	0.42	6.89	A8/1
				73	24.45	0.88	0.65	13.55	A9/1
एकल महामरी				74	21.25	0.87	0.48	17.52	
फॉरेस्ट	48-E	रजमा	वर्गीकृत	74	16	0.62	0.59	5.30	A1/1
				75	7.70	0.59	0.43	1.95	A1/2
				76	13.25	0.62	0.52	4.27	A4/1
				77	10.33	0.65	0.36	2.22	A2/2
				78	18.60	0.57	0.34	3.60	A2/3
				79	20.80	0.67	0.27	5.57	A3/1
				80	23.70	0.61	0.29	4.10	A3/2
				81	32	0.60	0.37	7.99	A4/1
				82	43	0.64	0.43	12.20	A6/1
				83	19.60	0.62	0.35	4.25	A6/1
				84	21.40	0.59	0.30	3.79	A6/2
				85	13.40	0.65	0.42	3.66	A7/1
				86	14.30	0.61	0.42	3.66	A7/2

सतलज समतल चर CCT

शेतकऱ्याचे नाव	शट क्र	विक्रम	सतलजक गांमिळ	शट क्र	सतलजी रकमी (मी)	सतलजी उंची (मी)	बाबी मी	घनमीटर	सतलजक गांमिळ
कोरेस्ट	४५-६	राजगा	गांमिळ	९७	०.५७	०.३६	१८.५०	०.७७	A7/3
				९८	०.६२	०.३७	२६.५०	६.०८	A8/1
				९९	०.६७	०.५०	३८	१०.१८	A9/1
				१००	०.६५	०.३५	१५.७०	३.५२	A9/2
				९१	०.६६	०.४७	३५	८.०८	A10/1
				९२	०.५७	०.५७	७.५०	२.०१	A11/1
				९३	०.६६	०.५०	८.५८	२.१६	A12/1
				९५	०.६२	०.५९	८.६२	२.६२	A13/1
				९५	०.६२	०.५५	१५.८०	५.०५	13/2
एकूण सतलजी					०.६१	०.५०	५३९.१८	२१५.३२	
कोरेस्ट	४५-७	राजगा	गांमिळ	९६	०.५९	०.५३	१६.५०	५.१५	A1/1
				९७	०.५७	०.५०	२६.५०	६.०२	A2/1
				९८	०.६१	०.५६	५३.७०	१२.२६	A3/1
				९९	०.५५	०.२९	११.५०	१.७८	A3/2
				१००	०.५८	०.५३	२०.२०	६.२१	A4/1
				१०१	०.५३	०.३९	२८	६.९८	A4/2
				१०२	०.६१	०.२६	९.७०	१.५५	A4/3
				१०३	०.६५	०.५२	१५.७०	६.५६	A5/1
				१०५	०.५८	०.२८	२५.८०	५.०३	A5/2
१०५	०.५५	०.६३	१५.३०	२.७८	A6/1				
१०६	०.६३	०.३२	२५.५०	५.१२	A6/2				

सलगने समतल चार CCT

वीनव्याचे नाव	घाट क्र	समुद्रसपाटी वरील उंची	म. क्र	लांबी	समतल क्षेत्र	समतल क्षेत्र	एकमीटर	संकेतिक क्रमांक
फोर्सेट	84-F	सलगने समतल	108	21.40	0.66	0.38	5.37	A7/1
			109	18.10	0.68	0.35	4.31	A7/2
			110	25.10	0.61	0.40	7.10	A8/1
			111	25	0.62	0.53	8.21	A9/1
			112	8.20	0.65	0.53	7.78	A9/2
			113	29.80	0.62	0.51	4.08	A9/3
			114	11.50	0.67	0.47	3.62	A9/4
			115	10	0.60	0.47	8.82	A10/1
			116	17.7	0.63	0.55	6.13	A10/2
			117	26.80	0.61	0.50	8.02	A10/3
			118	18.70	0.61	0.48	5.47	A10/4
			119	24.6	0.63	0.39	6.04	A11/1
			120	26	0.61	0.55	5.55	A11/2
			121	44.7	0.62	0.44	12.13	A11/3
			122	17.30	0.66	0.45	5.32	A11/4
			123	15	0.61	0.38	3.48	A12/1
			124	13	0.65	0.41	5.46	A12/2
			125	39.30	0.64	0.36	9.13	A12/3
			126	7	0.65	0.42	9.91	A12/4
			127	10.70	0.61	0.32	2.03	A13/3
			128	12.60	0.61	0.30	2.30	A13/1
			129	6.20	0.60	0.30	2.30	A13/2

सलग समतल चर CCT

सितक्याच नाव	गट क्र	विकाश	समुदायक यंत्र	अ. क्र	वांची मूल्य	प्रामाणी करी	प्रामाणी दरि	समाप्ति	प्रामाणी क्रमांक
सर्वेष्ट	8+	सकमा	वांमिड	130	12	0.61	0.25	2.85	A14/2
	F			131	10.70	0.63	0.29	2.65	A15/2
				132	6.89	0.61	0.44	2.63.86	A
				132	19.40	0.62	0.48	3.09	A1/1
				133	10.80	0.58	0.42	2.63	A1/1
				134	11.50	0.65	0.40	2.99	A1/2
				135	4.80	0.61	0.55	2.71	A1/3
				136	12.20	0.64	0.44	3.43	A2/1
				137	16.50	0.62	0.43	4.40	A2/2
				138	2.0	0.64	0.49	6.27	A2/3
				139	9	0.62	0.32	1.78	A3/1
				140	18	0.65	0.47	5.33	A3/2
				141	11.80	0.64	0.26	1.88	A3/3
				142	12.80	0.66	0.50	4.22	A3/4
				143	11.80	0.58	0.27	1.85	A4/1
				144	16	0.65	0.46	4.64	A4/2
				145	9.70	0.65	0.30	1.89	A5/1
				146	14.40	0.62	0.27	2.41	A5/2
				147	10.50	0.58	0.37	2.25	A5/3
				148					

3. कुंपार्टमेंट बाँडिंग

अत्ममेव जयते वॉटर कप स्पर्धा 2018 मध्ये कुंपार्टमेंट बाँडिंग हा उपचार यंत्राद्वारे माळ, टिंबूट खडकी पर्वट व सुळकी येथे विशेषतः पडील नमीनीमध्ये होवून आता आसून त्याद्वारे नागवडीव्यतीत क्षेत्र वाढविल्यात सयल केला आहे. यंत्राद्वारे 10 खोलेदारंल्या शीतीमध्ये कुंपार्टमेंट बाँडिंगने 3896.08 एनमीटर इतकी पाणी साठवण क्षमता निर्मिता जाली आहे. कुंपार्टमेंट बाँडिंगच्या सुभाचा विषय निहाय तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

सुधारित बँडिंग (यांत्रिक)

क्र.सं.	शेतकऱ्याचे नाव	शेत नं. शेत ज.	शेत	जिल्हा	गंभीरी मीटर	इंयरी मीटर	राजमील
①	अंजय सत्यंत पवार	198	2.0	साळ	711.5	1.05	747.04
②	बबन शोषण जाधव	154	2.0	साळ	540	0.99	534.60
③	धुशेरा आनंदा जाधव	156	1.0	शंभुर अदवी	446	0.80	332.48
④	गजलक्ष्मी कुळ्या जाधव	15 154	3.0	पवई	252.5	0.70	176.75
⑤	आनंद दारा मनषेरे	184	4.0	शुळकी	518.81	0.92	477.30
⑥	आशोक बाबुराव मनषेरे	175	2.0	शुळकी	314.10	0.72	226.13
⑦	नामदेव वामन जाधव	55	2.0	साळ	232.5	0.90	207.45
⑧	केमार विठ्ठल जाधव	83	2.0	अंकुर	214.1	0.87	238.47
⑨	शुभदेव वामन जाधव	55	0.68	साळ	723.2	0.88	254.07
⑩	बळराजो भाळ्या जाधव	78	0.5	पदनकोरे	273.2	0.51	141.70
एकूण राजमील							3836.08

शेतकरी

सत्यमेव जयते वॉटर कप स्पर्धा २०१८चे सहाय्यीत सर्वाधिक जल साठवण क्षमता शेतकऱ्यांद्वारे निर्माण झाली आहे. यंलाद्वारे शेतकऱ्यांचे शेत वाढवण्याचा काळजीय ठरवा पुढी कालात निवो-जळणा मिजोळकांना रक्षा मले असून लहल ॥ शेतकऱ्यांची ६५००३३ हाननीट्टर बाणी सध्का क्षमता निर्माण झाली आहे. या उपचारा द्वारे पडीक जमीनीचा सुरोध्य वापर केल्याच्या दुष्टीने प्रयत्न केला आहे. शेतकऱ्यांच्या आलेल्या कामाचा शेतकरी निहाय वेपरीत पुढीलप्रमाणे आहे.

क्र.सं.	शेतकऱ्यांचे नाव	अटले	विकाश	गांवी	हंवी	संयोजक
①	अशोक बाबुराव जगवरे	124	माळ	26.20	2.25	33470
②	सुखस पोपट जाधव	148	पेठवीची बोराळ	16.00	3.50	1970
③	सुखदेव वामन जाधव	55	माळ	22.00	2.50	1081.20
④	दिठ्ठान अशंकर पळेकर	105	बाजण नवम	52.00	2.85	8035.91
⑤	दास जगन्नाथ बोसले	130	सुळकी	26.30	4.30	3647.10
⑥	शुभेरा गंतु जाधव	155	माळ	23.50	6.50	12516.56
⑦	बाळणव शिवाजी-गवळ	65	वेळ बुडी	45.00	3.05	8139.50
⑧	जगन्नाथ जगन्नाथ गोसले	162	माळ	21.20	3.45	1897.8

नाला खोलीकरण पाणी साठव्यानीत

शाळ काढणे.

सध्याचे ज्येष्ठ वॉटर कॅप स्पर्धा 2018 च्या काळातशीत
अवधीत जल साठवण क्षमता खोलीकरण व याद्वारे लगेच
तपवातीत गळ काढणे या साध्यमातून निर्माण झाली
आहे. एरुला 18 अचारांद्वारे 22.5, 25 घन मीटर येवढी
मोठी साठवण क्षमता तयार झाल्याने जन व्यवस्थापन कुलामा
याची मोठी मदत झाली आहे. या साध्यमातून झालेल्या
कामाचु विकाश मिलाय तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

नाला कोलीकरण

क्र.सं.	शेतकऱ्याचे नाव	शेत क्षेत्र	विभाग	मराठी क्षेत्र	अंग्रेजी क्षेत्र	सरासरी क्षेत्र	एकरीदर
①	अरुण वसंतान चव्हाण	५७	बीबीरोड	५१.२०	३.५८	०.७२	१६६.७६
②	पांडुर लक्ष्मण	२११	मनकीना वडा	१५७.५०	१९.५५	३	९६६९.२१
③	अश्ववाम शंकर जाधव	५१	शांभतेळे	६५.००	१९.६०	३.१०	३०५३.५०
④	मोहन शंकर जाधव	५०	मळी	११५.००	११.७५	१.८१	२५२२.५३
⑤	सुब्रह्मण्य वामन जाधव	५५	मळी	२५.५०	९.१७	०.९१	४९५.६३
⑥	चांगदेव जोसेबस पवार	७५	जंजना	२१.२०	१६.६	०.९१	८५.६३
⑦	नारायण सीताराम चव्हाण	६५	कोल्हापुरी	५.५०	१०.७	१.५५	३८.३६
⑧	दत्तात्रेय मंगेशिव पवार	१९९	तावणेर	८३.६०	१.५३	०.७९	२०५५
⑨	श्रीरंग अश्वराम तनवरे	२५५	जोटा	५०.००	१५.८०	२.६०	६०३.७१
⑩	श्रीरंग सीताराम तनवरे	२५५	महादेव जोटा	१३०.३०	५.२०	१.०८	८३७.५८
⑪	अकाशीष ज्योती घाडगे	२१०	रेड	३०.१०	१५.२०	२.१०	३१५.१२
⑫	शिवाजी अश्वपत पवार	१३१	संभार	९२.००	३.८८	२.८८	१८६.०८
⑬	घोषट शंकराव जाधव	१३०	वांगार	१००.००	१९.१३	१.५०	२५३१.१५
⑭	बबन जोगी वडिकर	११५	दांडवी	१३७.७७	१९.३५	१.५५	९६३.९०
⑮	तात्यासा लीला जाधव	११२	हेव	११५.००	५.५०	१.५०	६६५.१२
⑯	शंकरराव मातंगी जाधव	१३०	हेव	१२०.००	३.३६	१.६०	३८२.७३
⑰	जगन्नाथ शृङ्गा जाधव	८३	हेव	६२.००	६.८६	०.९०	२५२.६८

खजालवाडी गावच्या कुल्या आराखडा

प्रश्न 4थे :-

अबालवादी गावचा जलसंधारणाचा असवायु केवा नंतर कशी समस्या माळून गाव्या त्या पुढील प्रमाणे, -

- ① जलसमुद्रागला खमीत करणे अवघड लेने.
- ② जोख्या केव व पैसा खर्च कळ्याची लचारी करणे.
- ③ जोख्यात स्पीरिट निर्माण करणे अवघड लेने. नैसत्व करणे.
- ④ माथुरी जमीन
- ⑤ पानतोट झेन कळी
- ⑥ नैसर्गिक पड्याखा पाव्याचे झेन कळी

करील समस्याकरती पुढील प्रमाणे उपाय सायता येतात.

- ① जोख्यात जलसंधारणाविषय जनश्राष्टी करणे.
- ② जल म्हणजे जीवन ही संघयना रुजवेणे.
- ③ जेती उत्पादन वाळ्यासाठी जलसंधारण काळ्याची गरज.
- ④ गावच्या विकाससाठी जेख्याची आवना निर्माण करणे.
- ⑤ रस्त्यांचा विकास करणे

ओंध शिक्षण मंडळाचे -

राजा श्रीपंतराव भगवंतराव

सहाविद्यालय ओंध

ग्राम सर्वेक्षण व भटन अहवाल

सन - 2018-19

विद्यार्थींचे नाव -

सहाईक हरेवर्षी नामदेव

सागीदरीक -

प्रा. शिंदे एस. एम.

अनुक्रमिका

अ.न

तपशील

पान नं.

१)

प्रस्तावना

वैज्ञानिक अल्पीची दृष्टी,

वैज्ञानिक अल्पीचीय उल्लास.

अल्लमार्गाचा आराखडा.

२)

अल्ल मार्गातील प्राकृतिक स्थाना वैशिष्ट्ये

१) प्राकृतिक स्थाना.

२) नदी प्रवाही.

३) ह्यासात.

४) मृदा

५) वनस्पती

६) पशुपाल

7) कृषी

पर्यटन स्थाने

1) चाफळ

2) कोयना धरण

3) डेखण

4) संगमेश्वर

5) गंगापतीपुळे

6) पावस

7) मत्सालय

अ. न.	कोरीचे नाव	पान. नं.
१)	दुप फेले सुनील विषय विद्यार्थी	
२)	नेरुल ह्यागन - डोकना बरवा	
३)	डेपना	
४)	मत्त अंभवालव	
५)	बाबजणपुजे मीरि	

सहल बुद्धांत -

प्रस्तावना -

पर्यटन ही सैना प्राल या शब्दाची संवर्धित आहे आणि प्रवास हा शब्द लॅटिन कापेलीन या शब्दापासून आलेला आहे, त्याचा अर्थ वर्तुळ असा आहे, जाल शब्दापासून पुढे वर्तुळाकार प्रवास किंवा रॅकेज टूर्स हा शब्द तह झाला. इ.स. 1848 मध्ये हा शब्द प्रथम वापरला गेला आणि त्याचा अर्थ एका ठिकाणातून दुसऱ्या ठिकाणी जाणे किंवा वर्तुळाकार प्रवास करणे, वर्तुळाकार प्रवास करून मिनिमिमी ठिकठिकाणे पाहणे असा होतो.

पर्यटन हा निर्मलरत्नवा शब्दाचा गुरुक अर्थपूर्ण आहे. आम्हें भौगोलिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, सांस्कृतिक दृष्टीचा अभ्यास होतो. अर्थाने हातील जेवढा बळ अभ्यास होतो, तेवढा बळ प्रवास आहे. हे सर्वोत्तम आहे.

मानवामध्ये प्रवासाची आवड प्रत्येक काळातून दिसून येते. नवे प्रवास हा त्याचा स्वाभाविक आहे. प्राचीन काळी मानवाच्या प्रवासाच्या कल्पना आजच्या पेक्षा वेगळ्या होत्या. बल्केच नवे तर आजच्याप्रमाणे पूर्वी प्रवासाचा हेतू केवळ आनंद मिळविणे एवढाच नव्हता. प्राचीन काळातील प्रवासासंबंधी प्रवास करीताने विविध ठिकाणी संदर्भ उपलब्ध आहेत जे. इ.स. च्या तिसऱ्या शतकातील अलेक्झांडर दि-ग्रेट व 4 व्या शतकातील मार्को पोलो यांचे प्रवास विविध प्रदेशातील आर्थिक, सांस्कृतिक व सांस्कृतिक परिस्थिती व ठिकाणी विस्तृत माहिती देतात. हब्स बतुना या प्रसिद्ध विद्वानने आफ्रिका व आशिया भाग, इटाली, चीन या

वैज्ञानिक अल्पीचे उद्दिष्टे

विवाची विद्यापीठाने बी. ए. भाग तीन सुशोभित
स्पेशल अडी पेपर क्रमांक 14 मध्ये दिलेल्या शीक्यासक्रमानुसार
वैज्ञानिक अल्पीचे नियोजन करायला आले उद्दिष्टांना अनुसरून
वैज्ञानिक अल्पीचे नियोजन करायला आले होते.

- 1) केंद्राच्या प्रांतातील वैज्ञानिक व अध्यापक विभाग पाहणे.
- 2) स्वामानातील बदलाचा अंदाज करणे.
- 3) पीठ प्रारंभातील शिक्षण समस्यांचे.
- 4) कक्षातील विविधता जाणणे.
- 5) अंदाजातील बदलाचा अंदाज घेणे.
- 6) भाषा व बोली शिक्षण समस्यांचे.
- 7) रूढी, परंपरा, पेशेसुखांचा अंदाज करणे.
- 8) वसाहत प्रकारातील नद्यांचा अंदाज.
- 9) बाजारपेठेची माहिती घेणे तसेच नगर क्षेत्राचा अंदाज करणे.
- 10) प्राचीन विविधता समस्यांचे.
- 11) सुदा प्रकारातील बदल अंदाज घेणे.
- 12) दार्शनिक ज्ञानाची माहिती घेणे.
- 13) आंतरराष्ट्रीय बदलांचा अंदाज करणे.

वरील उद्दिष्टांचा पूर्ततेसाठी शैक्षणिक परिस्थिती केंद्रात
अंदाज घ्यावी. याबुसार सध्या मार्गातील विविध घटकांचा
अंदाज करायला आला आहे.

शैक्षणिक महत्त्वपूर्ण सहभाग

या शैक्षणिक महत्त्वपूर्ण एवढा 13 विद्यार्थ्यांचा समावेश होत असतो सर्वत्र ही ए भाग तीन उद्देश्य भुगोल या कार्यालय होतो. विद्यार्थी विद्यापीठ उदरपुर ही ए भाग तीन भुगोल विषयाने अभ्यासक्रमातुसार काही शिक्षण संस्था व अभ्यास महाविद्यालयांची परवानगी सह महत्त्वपूर्ण बंधन आली होनी. अल्प मार्गदर्शक म्हणून या एम. एम. शिंदे आणि या. एम. साह. मुला उपस्थित होत.

अल्प मार्गाचा आराखडा

अल्पची अल्प शोध - केंद्रना धरण - उदर -
उद्देश्य - जलपतीपुत्रे (मुक्काम) - पावन - महत्त्वपूर्ण -
शोध - असा अल्प मार्गाचा आराखडा मातृव्यास
आसा * होत.

③ हवामान

सह्य मार्गात वातावरण, कोल्हापूर, सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्हा प्रदेशांच्या वनांमध्ये येतो. हाट सध्यावर अर्ध व थंड हवामान आहे. सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात उष्ण, जम व उमट हवामान आहे. या हवामानावर बरेच अनुदाया स्पष्ट प्रभाव दिसतो आहे वारे व नतलई वारे येण्या यामुळे तापमानात फरक पडतो. वातावरण व कोल्हापूर जिल्ह्यात जंगल अत्यंतच हवामान आहे.

④ मृदा

जंगल हातळणीत निरंतर यंत्रियेच्या विकासासाठी हिंवा उग्रतेच्या परिपाकाला मृदा मलानात. सह्य मार्गातील हल्लेच्या जोश्या व जंगल घराची सुपीक कळी मृदा पाहण्यात मिष्टे, कोल्हात सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात जंगल मृदा आहे. विनाहपट्टेवर विनाहारी जंगलाची जमीन भाळते. काही ठिकाणी वेगळी उताऱ्यात तांबूस तपकिरी मृदा भाळते.

⑤ वनस्पती

सह्य मार्गात जवळील व निमरादाहीत प्रकृती मध्ये साहज्यतात, कोल्हाच्या वनस्पतीची कळी येथेच आहे. या भागातील सह्य प्रदेशात जंगलांच्या जोश्यात नाह्यच्या भांडा पोळीच्या वाजा आहेत. तसेच किमा, उडी, मुचकुंद, शीपा, निरर मारांडी, येळी, निरुडी, सकळी, मांवा, फणस, जनु, बांधु वारा अनेक प्रकृती वनस्पतींनी युक्त हा प्रदेश आहे.

पर्यटन स्थळे

① चाफळ - श्री जमर्घीचे चाफळ

पुणे - बंगळूर महामार्गावर चाफळ्यापासून पुढे ५० कि.मी. मंतरावर उंबरा गाव आहे. तेथून ३० कि.मी. मंतरावर चाफळ आहे. मंतरागाव जिल्ह्यात नांब गावी जमर्घीच्या नारायण देवा या गुप्ताने मंत्रुष्य रत्नप्रदानाने व्यतीत केले. ते रत्नदान या नावाने ओळखले जाऊ लागले. रत्नदान स्वामींनी निर्णयाने नंतरची ३० ते ३५ वर्षे चाफळ व परिसरातच सातत होती. त्यांनी १६५६ मध्ये चाफळला श्रीमन् मंदिराची स्थापना केली. मंदिर नदीच्या दक्षिण तीरावर टेकडीची उभा त्यांनी निघडली.

चाफळ येथील रत्न गुप्ती रत्नदान स्वामींना बंगलूर येथील वेदात मिळाली, मुमते ६० से.मी. उंचीची कापिष्ठाम पात्रागत हरापडलेली ही देखणी गुप्ती आहे. बंध किर्तित रत्नदान घेतली आहे. हावा - उवा हातांना २५ से.मी. उंचीच्या देव गुप्ती अहित, उवा - प्रत्येच्या हा गुप्तीतच सीता व लक्ष्मण म्त्वतान, गुप्तीच्या बाकी कोरूनच्या रथाचा अंगठेडे जोडलेले आहेत.

चाफळचा रत्न जन्मोत्सव आजही रत्नदान स्वामींनी हातून दिवाप्रमाणे सांगून सांगिते चालते. तो संपूर्ण पार्याजोभा आहे. ११ डिसेंबर १३६३ रोजी घोरतजगत्ता झालेच्या सुद्धाच्या हादराने मंदिराची मोठे हानी झाली. नाबालीय सातारचे निराश्रितकारी रानी गत सुधारणा केली आहे. मूळ मंदिराचे कोठे दगड झाली नाब मन पाव्यानाही नवलेले आहे. बांध व सुद्धासाठी बाकी रंगाना दगड घांशी येथून झाला आहे.

(2) कोयना धरण

दक्षिण पहातररील इंधनाकरिता प्रदेशाच्या दिवाणा मिळवा लसेच मिंचण प्रकल्पांची निमित्ती हल्ली चालाठी ब्रिटिश प्रकल्पांची शासन काळात पाहणी करव्यात झाली होती, 1945 मध्ये सुंबई राज्याच्या ग्रिड डिपार्टमेंटने कोयनेचे सर्वेक्षण काम सुरू केले. सुंबई सरकारने 15 जून 1954 रोजी तत्कालीन मुख्यमंत्रिनी मीरासनी देगड बांधवा हर्ले जवळतरेतच चळणांच्या उपस्थितीत धरणवाच्या बांधकामात सुरुवात केली.

पाला तालुक्यातील देशभुजतडी गावाजवळ करणाच्या किंतीचे काम 16 जून 1954 मध्ये सुरू ठेवून ते 1962 मध्ये पूर्णत्वम गेले. यत्नाची पात्रापसुनची डॅमची 20302 मीटर व त्यांची 807.72 मीटर आहे. 1962 साली धरणाच्या जलाशयाचे विघाणी जाणार असे जाणकारां हाचे उपाय प्रकल्पाचा ठरवून उद्देश वीज निर्मिती वा आहे. तर जनसिंघन हा दुसरा उद्देश आहे, अशाचा फायदा घेऊ पाणी झाली आकून वीजनिर्मितीचा साक्षी प्रयोग करव्यात मर्या आहे.

पोपळी विद्युतमूह रथा 1 व 2

कोयना धरणाचे पाणी पोपळीच्या विद्युतमूहाने नेव्यासाठी मर्या वेधे मरिचक मर्या झाल्यात झाला आहे. पायात मर्या मर्या करवातली देण बोधे बांधकाम होते मर्या. यामुळे पाणी झालात मुयमान नेव्यात झाले त्यानंतर पाणी उल्लेख विहीरीत गेले, यामुळे दान बा लह वाहिले आहे विद्युतमूहानीत लोडिंग कर लोडून वीज निमित्ती केली जाते. लवयेचे लह मर्या 2.80 मी वॉट व रथा दोन मर्या 320 मी वॉट वीज निर्मिती होते.

छोटेवाडी विद्युतसुट टप्पा - 3

घोळी विद्युतसुटसुत वळोणे पाणी घालाच्या नववचान सोडवान वेने,
या कालाच्या काली सुगर्मात दुसऱ्या विद्युतसुटाची कसली उतवान काली मोरे.
या तीमळा घडान 300 मे वेट वीज निर्मिती होते.

कोयना धरण पायथ्या विद्युतसुट

कोयना व कृष्णा घालाच्या कालीत कसलेक सुट एव उद्देशे गोवा निवडलागी
पाणी देतना देखीत वीज निर्मिती कधी वा देवुने घालाच्या कालीत वानुम घुमे के
कालीचे वीकर बांधवान घुमे मोरे. जेणे 1500 मे, वेट वीज निर्मिती होते.

वलयमाणी व पक्षी

कोयना कसयापवान वाघ, जिठोरे, जेणे, मसुप, जंवार, रोहन, रामतुकर
सागर, कळंगर, वणर, ताल, केवडा, लसा, काल्या, मंजूर, मुंडा व माणी
सादलान, कोयना परिकरतीत कालाट वसतजीकुडे दोरे काला, मलि, जगना,
मोर, वर, मिहण मसुकीभाट, मिर, मसुप, पोष्ट, कोकेल, काल्या,
पिल्या, कुम्बुन, गोवी, विजीत व विपुन पक्षी मसुपान.

द.स. 30 एप्रिल 1960 मध्ये कालीत पंतप्रधान नववचान वेळ
हाली या नववचान सेट दिली होती, त्या कालीचे दोरे नववचान उतवाना
ची निर्मिती कधी आहे हे उतवान 19 डिसेंबर 1963 पासून परिकरतीत कुने
कालान घुमे आहे. सुखेच्या कालाच्या प्रोक्त शकत सेट देणे शक्य नही
या काल्याची माहिती कधी कालीचे दोरे नववचाना काली माहिती
केव निर्मण केले आहे.

श्री. क्षेत्र डेरवण - (श्री. विठ्ठलमठगड)

फराड - रत्नागिरी रस्त्यावर डेरवण हे ऐतिहासिक पर्यटन केंद्र आहे, हे पर्यटन केंद्र श्री लक्ष्मण विठ्ठलवास महाराज निर्मित श्री विठ्ठलमठगड वाजवा-
ने प्रसिद्ध आहे. नामच्या वरून महाराज या पर्यटन केंद्राचा अर्थही
कारणाने सांगता आहे

डेरवण हे विठ्ठलमठगड तालुक्यातील विठ्ठलमठगड 13 कि.मी. अंतरा-
वर असलेले हनुमान मठ आहे. मठाला गावातून बाहेर पडताच उभ्या लानाना
दुर्गवादीकडे जाण्या फक्त फुले, वा नजीकचे पुढे जेवण श्री विठ्ठलमठगड
मठाले स्वयंसेवक करतो. तेच श्री क्षेत्र डेरवण आहे.

श्री विठ्ठलमठगडाला हनुमानमठगड असे सुद्धा म्हणतात. श्री क्षेत्र डेरवण
ज्याची उंची पेटली पलीकडे, श्री विठ्ठलमठगडाला पाहिल्यावर लक्ष्मण
मठाले शक्तिमतीची विद्युत्कला पाहिल्यावर श्री विठ्ठलमठगडाला उभ्या लानाना
असे दृश्य निर्माण करतो. श्री महाराजांनी हनुमान मठाला श्री विठ्ठल
मठगडगडगडगड

श्री क्षेत्र डेरवणाले हनुमान मठगड असे सुद्धा म्हणतात. श्री क्षेत्र डेरवण
ज्याची उंची पेटली पलीकडे, श्री विठ्ठलमठगडाला पाहिल्यावर लक्ष्मण
मठाले शक्तिमतीची विद्युत्कला पाहिल्यावर श्री विठ्ठलमठगडाला उभ्या लानाना
असे दृश्य निर्माण करतो. श्री महाराजांनी हनुमान मठाला श्री विठ्ठल
मठगडगडगडगड

श्री क्षेत्र डेरवणाले हनुमान मठगड असे सुद्धा म्हणतात. श्री क्षेत्र डेरवण
ज्याची उंची पेटली पलीकडे, श्री विठ्ठलमठगडाला पाहिल्यावर लक्ष्मण
मठाले शक्तिमतीची विद्युत्कला पाहिल्यावर श्री विठ्ठलमठगडाला उभ्या लानाना
असे दृश्य निर्माण करतो. श्री महाराजांनी हनुमान मठाला श्री विठ्ठल
मठगडगडगडगड

५) संगमोत्सव (रत्नागिरी) जिख्यातील गरम पाण्याची कुंडे)

जिख्यातील विविध आणि वैविध्य या गोष्टींचे साक्षात्कार जाणवताच असते. लेहमीपेक्षा काही वेगळ्या प्रकारे ही ते सापळ जाणव पावते असे वाटते. गरम पाण्याचे खाते किंवा चुंड हे एक मिश्रण म्हणून शायतः म्हणतात. संमेलितीत सोबत पेशकश असलेली गरम पाण्याची जिख्या जगातील समितीच्या वरत असतात तर यहीनप्रमाण किंवा जडुनीती बोधीन गरम पाण्याची कुंडे भारतीय शास्त्रात प्रसिद्ध आहेत. रत्नागिरी जिख्यातील गरम पाण्याची कुंडे स्थानिक पातळीवरील प्रसिद्धतातीत असे तर महाराष्ट्र पातळीवर तरी प्रसिद्धी मिळवत नाही, संगमोत्सव गरम पाण्याचे स्थान कसे उपेखाव्याख्या सिद्ध असते. कोळान येथे पर्यटक गरम पाण्याच्या कुंडांना पाहण्यासाठी आकर्षित होतात. चर्मरोग असे रक्ताभासी गरम पाण्याच्या कुंडातील संगमोत्सव पाण्याचे ज्ञान उपयुक्त होते. कोयनामगर - पोखरी, निष्कल निष्कल मार्गे गंगापतीपुळे साक्षात्कारीत गरम पाण्याच्या कुंडे आहेत पाहिल्या, या उन्हाच्या कडेपाय हे गरम पाण्याचे कुंड असून तापमाने 40° से. ते 44° से. पाह्याचे तापमान असते. रत्नागिरी जिख्यात अशा किांनी सुसुद्धाच्या वरतवा शरतच अशाचे प्रमाण असल्याने या शुर्गमातून उष्ण पाण्याचे फतो वर येत असतात.

७) श्री : क्षेत्र गणपतीपुळे

रत्नागिरी जिल्ह्यात अनुसूचितरी असलेले हे एक श्री क्षेत्र गणपतीपुळे प्रसिद्ध स्थान आहे. रत्नागिरीपासून 48 कि.मी तर चिपळूणपासून 120 कि.मी अंतरावर गणपतीपुळे या गावाच्या उत्तरेस खोशी व पलिकडे माबुंड कुशाव सुलाचे गाव आहे. दक्षिणेस मंवारपुळे गाव आहे. कृष्ण नदी व लही पलिकडे निवेडी नाव आहे.

प्रसिद्ध असे हे ठिकाण आहे. परिचयेलां सखी अनुसू असे. गणपतीपुळ्याच्या परिसरातच कुड्याचे दाट वन होते. कासार जातीच्या माणसांची येथे वस्ती होती. त्यांच्या किर्तीसत्तन शिबे आत्म्याच्या ईडी गावाच्या माणसाने येथे येऊन वास्तव्य करूयाची व गावाची ज्ञाती संमळ्याची बुद्धी झाली. या गोष्टी समजले नव्हत्यात अपास करून देवाची प्रार्थना केली, तेव्हा बाणपुत्र्याकून पुढ्यास गी आला आहे. अनुष्ठानपूर्वक माडी पुजा-अर्चा करूळजे कुडे असे लेईल कोणकरुव्या वनात शोध घेता त्यांना मंगलमुर्तीची स्थान माळते लेईल हा गणपती बोध, येथे सागराची उत्तम पुळा होती. म्हणून बुद्ध्याचा गणपती पुळ्यास आला असे म्हणु लागले व या ठिकाणी गणपतीपुळे असे म्हणु लागले.

- कोरा मंदिरामोर नंदादिप नानसोलेब पेशवे यांनी व दुसरा बाजिसरचा शाह रचमठाजी अप्पा यांनी नगर-खाण्याची व्यवस्था केली आहे. देवनागरीवतीतरी योगी करणबंदी प्रवक्षिण वाठ म्हणजे पाळडी गोविंदपंत बुंदले यांनी तयार

हेली. तर मावळकरास पोत्रवे यांची पत्नी उमाबाई यांनी द्याडी
सर्वांगीण बांधली

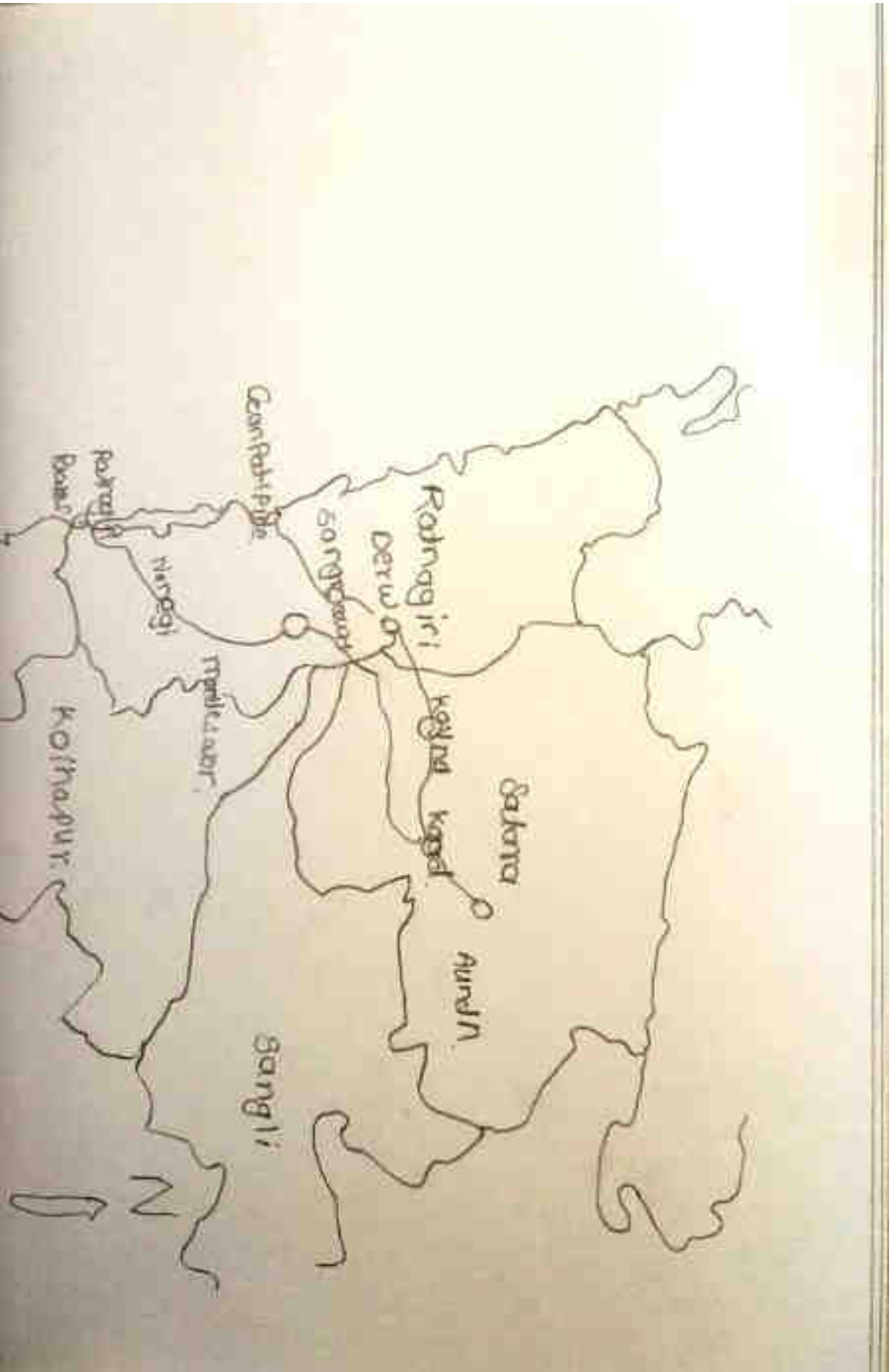
या मंडिराच्या उक्तीची वैशिष्ट्ये उल्लेख करवरी
जे ४ फेब्रुवारी त्राणी वते ४ नोव्हेंबर या विकसन बुर्वालाच्या
केडी मावळच्या गुणाची किलो गेट ही सुर्वेस पत्रतण.
येथेच पांढ्या वुस पल्लेच्या त्या स्वच्छ निवळ समुद्र
नोपणीसुळे वे एक उकृष्ट फॅशन ग्याड म्हाडा ह्दवान
बाहे आहे. ही गलेगाचे वर्शन केलावानंतर मरिक्त
सपेरी वाहूच्या नंदातचकु अत्यंत विस्तीत कितावप्रार स्वामा
या बागंद घेतात. पत्तु हा समुद्र किनारा नुप ओप
बाहे उगापतीसुळे रोधे या दिवसास मोदी वैसागिक
केवळी बाभलेची आहे. उगापतीसुळे रोधे नोपलीकर चहा-
पान, भेलपुडी, केपुना, जेलनी, क्वाकुलीची दुकाने
आहेत.

6 पावल - स्वामी स्वस्वपानंदराये

स्वागिरी मिश्रान गेल्यानेर प्रत्येक घरांतू पावलाना बोट
देवोन . पावल गेणे जवळी स्वस्वपानंद राणे सनपतान व समाधी आहे .
गोंडिल्या वेवारी चाकरीच्या वतानुन एक स्वर्गबु गळ्यानी प्रकल्प
आहे . स्वागिरी पाशुन २० डि. मी . मंत्रावर पावल हे विवाह आहे .

१६ ऑक्टोबर २०११ रोजी स्वामी स्वस्वपानंद राणी वेत
डेवना . देवनातलीन वताने सनपतान त्यांच्या समाधी जीवज्यानी
उतर होणे स्वामी स्वस्वपानंद राणी सुखोद्य मिश्रान सनपताना
चाकरी वारले . या स्वामीजीविल्या तवारी सनपताना हवामानुकेन
त्यांच्या मन्त्र देह देवना आहे . अतिशय उत्तम भागि लपटीन
समपान हे मूर्तीमंदिर आहे

समपान उज्वळ मंदीर तलेन नही फतीकडे विजेकर
व जीमेकर ही शिवमंदिर आहेत पावल समपान समाधी मंत्र
विवाह सपाने ही वस्तु स्वामी स्वस्वपानंद सनपतान वेवारी
माकि सवाशोची उज्वळानी व जेवणारी सनपताना होणे . सनपती
विजलीचा सवाद विनासुद्य दिवा राणे . सनपताना जे कही
देव्यानी उज्वळ भक्ते . त्यासारी वनिकुंम साने देवणी
हेतू पावती देव्यानीही सनपताना केलेली आहे . सुद्ध पौर्णमा
साथी स्वामीचा विजिविदिन वेचे मोठ्या प्रमाणात सनपत
हीतो .

Aundh Shikshan Mandal, Aundh's
RAJA SHRIPATRAO BHAGAWANTRAO MAHAVIDYALAYA,
AUNDH

Accredited by NAAC

Department of Geography

LABORATORY CERTIFICATE

This is to Certify that Shri. / Kms. / Smt. Kumbhar, Pooja
Aoil

has satisfactorily carried out the required Practical work / Field work / Excursion
tour / Village survey / Projected work prescribed by

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

for the B.A. Part - III course in Geography and this Journal / Report represents his
/ her bonafide work in the year 2019 - 2020

Exam Seat No.

Date: 4/03/2020

Professor in charge

*Examined
7/3/2020*

Department of Geography

Raja Shripatrao Bhagawantrao Mahavidyalaya

Aundh Dist. Satara

अनुक्रमिका

अं क्र	प्रकल्पार्थे नाव	खोरा	सही
①	प्रस्ताविक	}	✓
1.1	प्रकल्पदोम / श्याज		
1.2	प्रकल्पाचा उद्देश		
1.3	भाषिती संकल्पन		
1.4	प्रकल्प अभ्यास पद्धती		
②	अभ्यासधोर्याची प्राकृतिक पार्श्वभूमी	}	✓
2.1	प्राकृतिक स-उद्य		
2.2	हवामान		
2.3	तापमान		
2.4	पर्जन्य		
2.5	धर्म		
2.6	जात		
2.7	भाषा		
2.8	वय संरचना		
2.9	साक्षरता		
③	लोकसंख्येची संरचना	}	✓
3.1	व्यवसायानुसार वर्गीकरण		
3.2	जैवसांख्यिक भाषिती		
3.3	प्राकृतिक सुविधा		
3.4	कुटुंब		

म.क्र	प्रकल्पार्थे ज्ञात	शेरा	सही
3.5	सर्व सुविधा		
4	अभ्यास क्षेत्रातील समस्या व उपाय		
4.1	समस्या		
4.2	उपाय		
5	निष्कर्ष		
5.1	समाशेष		
5.2	मंदर्ष ग्रंथसूची		
5.3	प्रस्तावती		

[Handwritten signature]

व्याख्या -

भूगोल (Geography) मनुष्ये पृथ्वीय वर्तन रोष मानवाच्या आर्थिक, सामाजिक व राजकीय क्रियांचा अभ्यास करणारे शास्त्र मनुष्ये भूगोल रोष.

पर्यावरण आनी मानवी जीवन यांचा परस्पर संबंध स्पष्ट करणारे शास्त्र मनुष्ये भूगोल रोष.

The study of physical features of the earth and it's atmosphere and of human activity as it effects and distribution of population and resources, political and economic activity

शिवानी ज्येष्ठपर्वी कोल्हापूर पेर क्र. 14 मध्ये विषय समष्टीचे प्रमुख चरित्राची माहिती जीणे गणेशवाडी येथे प्रत्यक्ष जाणून तेथील लोकसंख्या संख्येच्या अभ्यास केला आहे.

1.1] प्रकल्पक्षेत्र / स्थान -

सर्व प्रकल्पासाठी आनी शहराच्या निल मध्यवर्तीन सातारा जिल्ह्यातील शरव तालुक्यातील ओले गणेशवाडी हे गाव ओलेच्या दक्षिण दिशेला वसलेले आहे. हे गाव आनी सर्वेक्षणासाठी निवडलेले आहे. हे गाव आमच्या महाविद्यालयापासून 8km अंतरावर आहे. गणेशवाडीचे भौगोलिक स्थान मनुष्ये निरपेक्ष व अपेक्ष स्थान हे पुढील प्रमाणे.

1] निरपेक्ष स्थान -

निरपेक्ष स्थान भौगोलिकदृष्ट्या महत्त्वाचे असते. याप्रमाणे असकृत व रेखांकृत यांची माहिती असते.

गणेशवाडी : असकृतीय स्थान : 17°30' 49.24" N

रेखांकृतीय स्थान : 74°19' 22.52" E

(ii) सापेक्ष स्थान :-

सापेक्ष स्थान हे समीच्या विषय फक्त संगीतले जाते. त्याप्रमाणे गणेशवाडी हे गाव अहमदाबाद नगरात अहमदाबाद हे अहमदाबाद क्षेत्र अहमदाबाद देवी मुंबईच्या पश्चिमेला वसलेले आहे. गणेशवाडी हे गाव समुद्रपाटीपासून १६०० मी उंचीवर आहे.

1.2] प्रकल्पाचा हेतु / उद्देश :-

- 1) प्रकल्प क्षेत्रातील लोकसंख्या संरचनेचा अभ्यास करणे.
- 2) प्रकल्प क्षेत्रातील भौतिक स्थान अभ्यासने
- 3) कुटुंबातील सर्वसुविधांचा अभ्यास करणे
- 4) प्रकल्प क्षेत्रातील समस्यांचे उपाय योजने

1.3] माहिती सांठवणे :-

संग्रहित प्रकल्पासाठी सर्वत्र साधनांचा एक प्रकल्प माहिती संकलन क्षेत्र. या माहितीचे दोन प्रकार पडतात.

i) प्राथमिक माहिती :-

जी माहिती संग्रहित स्वतः मूलातून किंवा प्रश्नांची आधारे मिळवते यामध्ये आधी प्रत्यक्ष संग्रहित क्षेत्रातून मूलातून माहिती प्राप्त केली यामध्ये गावातील लोक व त्यांच्या विचार देणे व वावरून पूर्व गावाची साधना माहिती गोळा केली.

ii) दुय्यम माहिती :-

जी माहिती लिखित स्वरूपात असते ती दुय्यम माहिती होय.

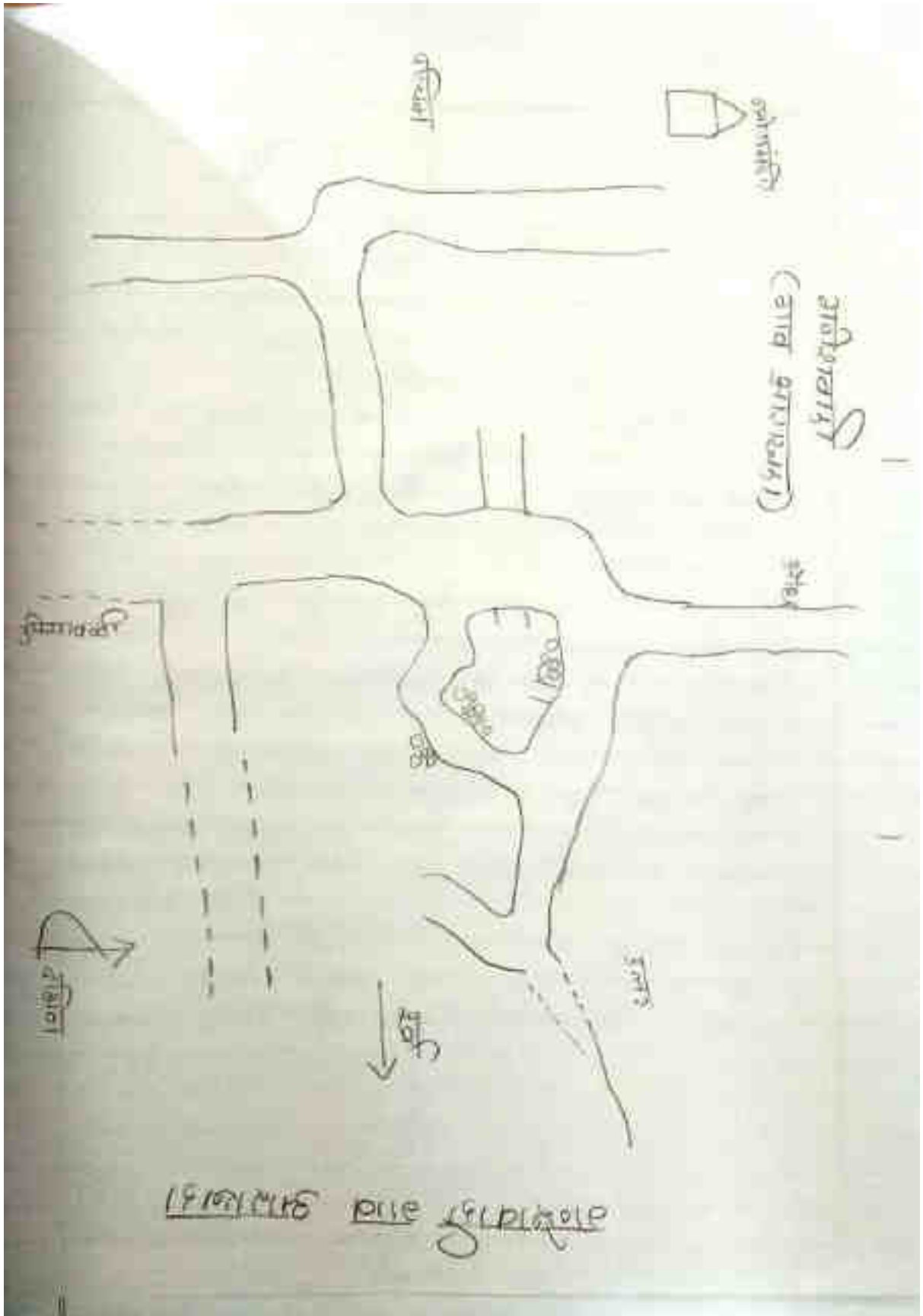
गणेशवाडी गावातील जिन्हा प्राथमिक शाळा व ग्रामपंचायत कार्यालय, तलाठी कार्यालय, गणेशवाडी या कार्यालयात आरंभक असलेली माहिती. दुय्यम स्वरूपाने आकडेवारी मिळवण्यात आली.

1.4 प्रकल्प अभ्यास पद्धती :-

कोणत्याही प्रकारच्या अभ्यासासाठी विशिष्ट अभ्यास पद्धती आवश्यक असते. त्याच प्रमाणे आम्ही या प्रकल्पासाठी प्राथमिक व दुय्यम साहित्याच्या आधारे अभ्यास केला

प्राथमिक साहित्यात गीता खुर्यासाठी प्रस्तावना 22 जनांमध्ये विभागल्या आम्ही सर्व विद्यार्थ्यांना सदर प्रस्तावना प्रत्येक विद्यार्थ्यांनी एरी जातून भुजावलीद्वारे सरल धातूच्या मिश्रणाच्या साहित्याच्या आधारे सफल पुर्ण अशा भौगोलिक आकृत्या अखीर तयार केले.

- 1) प्रस्तुत प्रकल्प अहवाल प्राथमिक व दुय्यम साहित्यावर आधारलेला आहे.
- 2) अभ्यास क्षेत्राच्या प्रत्येक कोर देतून त्या रिकाम्या लोकाशी सवाद माधुन व निरीक्षणाद्वारे प्राथमिक साहित्यात गीता केला.

प्रकृती - 2

अभ्यास क्षेत्राची प्राकृतिक पार्श्वभूमी

लोकसंख्येचा अभ्यास :-

गवोशवाडी या गावात एकूण कुटुंबांची संख्या 83 असून या गावाचे लोकसंख्या 325 इतकी आहे या गावामध्ये बहुतांश हिंदू धर्माची लोक राहतात. तसेच या गावातील बरेच लोक खोती, जंतसूजुरी नोकरी या व्यवसायात गुंतलेले आहेत.

2.1 प्राकृतिक झुडवट :-

महाराष्ट्र राज्यातील सातारा जिल्ह्याच्या पूर्वेला जातारापासून 48 किमी अंतरावर हे गाव आहे उजवे स रोहित्वांसिक वारसा जाहलेच्या पुराण संस्थानाच्या दक्षिणेस स्थित आहे. गवोशवाडी या गावाच्या पूर्वेला कुंडेवाडी आहे उत्तरेला यमार्ग देवीचा डोंगर असून त्याची समुद्रसपाटीची उंची 833 मी आहे. गवोशवाडीच्या उत्तर व पश्चिम भागात महादेव डोंगराच्या उपरांगा आढळतात. तसेच या गावाच्या उत्तरेकडील भागात घाटमाथ्या आहे.

गवोशवाडी हे गाव पूर्वेच्या छारेच्या क्षेत्रामध्ये प्रसन्नाने पाण्याची समस्या आढळते तेथील हवामान विषम स्वरूपाचे झालेले या विकासाची जमीन काळी व सुमोड आहे.

2.8] लघु संरचना - ०

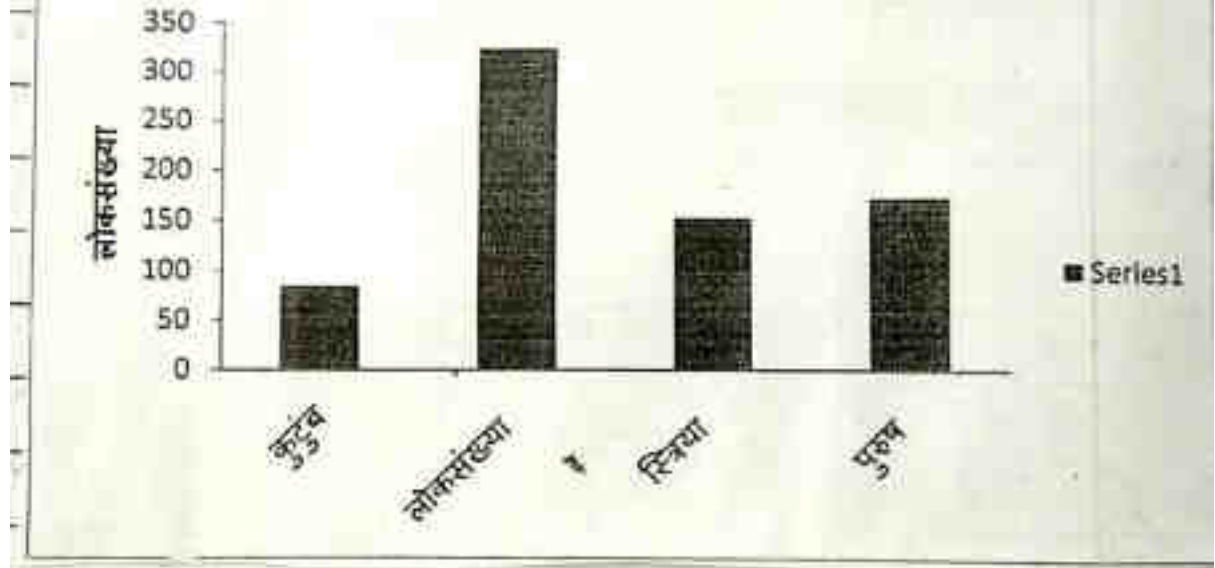
राज्याच्या गावात लोकसंख्येची वयोगणानुसार विभागणी केल्यास राकुवा लोकसंख्येत काम करणाऱ्यांचे प्रमाण काय आहे ते समजू शकते.

गावातील 18-59 वयोगटातील स्त्री-पुरुष काम करू शकतात 0 ते 4 वयोगटातील मुले व मुली आणि 60 वर्षांपेक्षा जास्त लोकसंख्या काम करणाऱ्या गावात मोडत नाहीत. गणेशवाडी गावामध्ये 0-5 ते वयोगटात राकुवा लोकसंख्येपैकी 8.31% बालक असून 6-14 वयोगटात 16.57% लोकसंख्या आढळते.

2.9] साक्षरता - ०

व्यक्तीला लिहिता व समजुन वाचता येत असेल तर तीला साक्षर समजले जाते व्यक्तीला वाचता येत असेल आणि लिहिता येत नसेल तर तिच्या निरक्षर समजले जाते. गणेशवाडी या गावाच्या साक्षरतेचा विचार करता राकुवा साक्षरता 70% खतकी आहे. तर स्त्रिया साक्षरतेचे प्रमाण 30% आहे. आणि पुरुष साक्षरतेचे 40% खतके आहे. राकुवा साक्षरतेच्या सरासरी पुरुष साक्षरतेचे प्रमाण कमी आहे.

सन २०११ लोकसंख्या

प्रक० - 3

लोकसंख्येची संरचना

8.1] कुटुंब

मौजे गावोगावतील लोकसंख्येची रचना ही खालीलप्रमाणे जगाच्या जगांनुसार आहे ही लोकसंख्या पुढीलप्रमाणे.

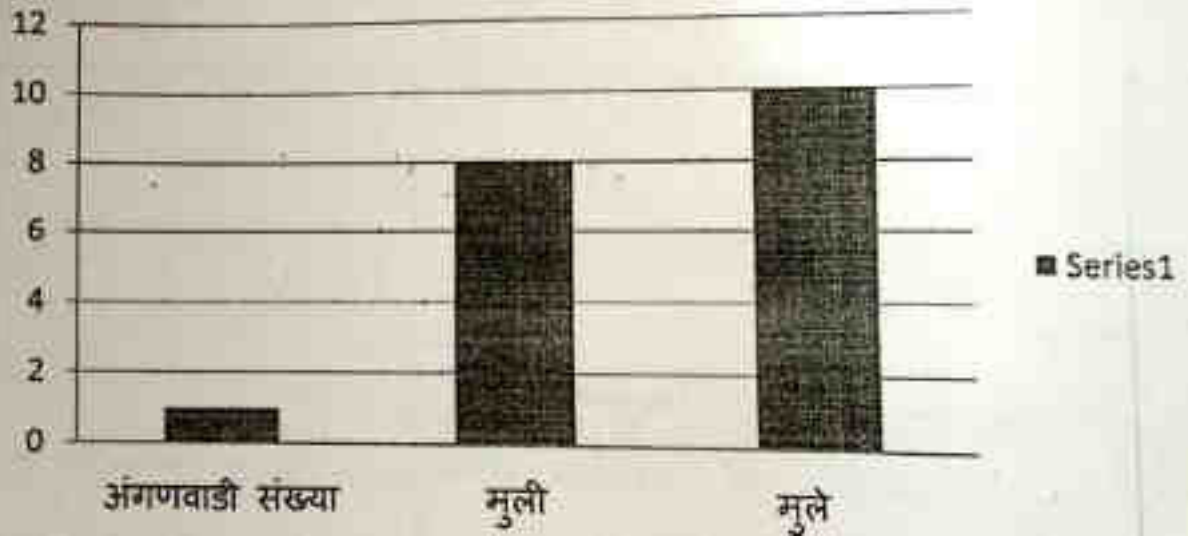
साल 2011 लोकसंख्या

कुटुंब	लोकसंख्या	स्त्रिया	पुरुष
85	325	153	172

0 ते 6 वयोगटातील मुली-मुलांची लोकसंख्या 2011

लएल मुल / मुली (कुल संख्या)	मुले	मुली
35	20	15

शैक्षणिक माहिती

०.३] व्यवसायानुसार वर्गीकरण

अंगठवडी गावचा व्यवसायानुसार अभ्यास

	जोती	बोतमाजूर	व्यापार	शिडला	नीकरी
कमी	-	10	-	10	-
फुलम	35	15	-	25	10

०.३] औद्योगिक साहित्य

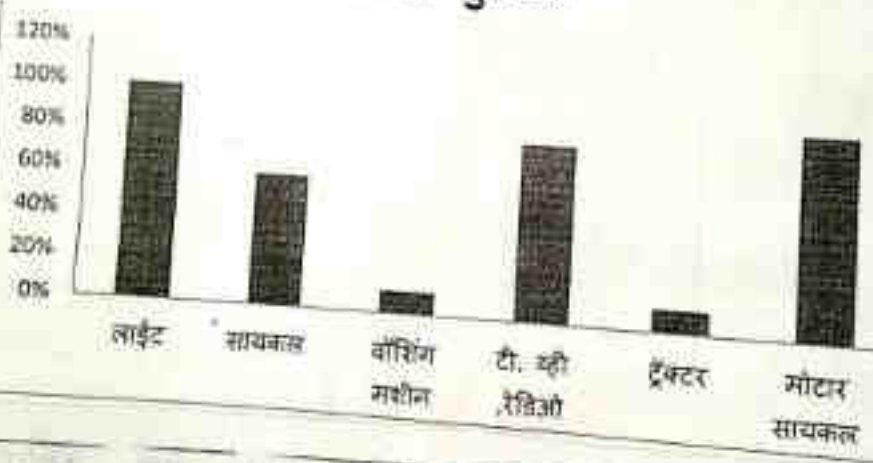
अभ्यास क्षेत्रात औद्योगिक सुविधा आहेत पर गावला वड वयोगटातील अंगठवडीत आहेत.

अंगठवडीची संख्या	मुल	मुली
1	10	8

सदा गावामध्ये 14 प्राथमिक शाळा आहे येथील विद्यार्थ्यांना माध्यमिक व उच्च माध्यमिक, शिंदगावामी / कॉलेज सही उत्तर मिळावी जावे लागते (औद्योगिक - व्यास - सातल)

शाळा	मुले	मुली
1	11	9

सोयी सुविधा

सदर गावात माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणाची सोय नसल्यामुळे विद्यार्थ्यांना गावापासून 3 कि.मी जावे लागते

अशिक्षित	सुशिक्षित
30%	70%

3.4] वाहतुक सुविधा :-

सदर गावात कॉलेजपासून व श्रीकृष्णाच्या दिकावापासून 3km लांब आहे. या गावचा रस्ता पक्का आहे येथील लोक सायकल व मोटर सायकलाचा उपयोग करतात. या गावात ड.टी बस सुविधा आहे दिवसातून 2 वेळा आहे.

3.5] सोई सुविधा :-

सदर गावात प्रत्येक गावात लाईट व इतर सोई सुविधा उपलब्ध आहे.

लाईट	सायकल	वाॅगींग मशीन	टि.वी. रेडिओ	मोटर सायकल	ड्रक्टर
100%	60%	10%	80%	90%	10%

प्रकरण - 4

अध्याय क्षेत्रातील समस्या

4.1] लोकसंख्येची समस्या :-

- 1) प्राथमिक सोई सुविधांचा अभाव
- 2) वैद्यकीय समस्या
- 3) बौद्धिक सुविधा
- 4) आर्थिक समस्ये
- 5) जलसिंचनाचा अभाव
- 6) रोजगाराच्या अपुत्या सोई
- 7) दळ्यावळीचा अभाव

4.2] सदर गावातील लोकसंख्येच्या समस्यांवर उपाय.

- 1) प्राथमिक आरोग्य खापन
- 2) माध्यमिक शाळा सुरू करवात याची जाणीव घ्यावी.
- 3) आर्थिक समस्ये बांधणी करावी.
- 4) जलसिंचनाच्या सुविधा पुरविली
- 5) वस सेवा सुलभ करावी
- 6) उद्योग बांधणी घालना देवी

प्रकरण - 5

निष्कर्ष

सदर प्रकल्पामध्ये गणेशवाडी गावच्या लोकसंख्या सदर प्रकल्पामध्ये संख्येच्या अद्याप केल अमलाना वा गावामध्ये लोकसंख्येचे प्रमाण कमी आढळून येते यथ बरोबर यागावत मोठ्या प्रमाणान पातुम पडत नाही त्यामुळे पाणी वंचित निर्मिता रते.

दिलेल्या सर्व माहितीवरून असा निष्कर्ष काढला की

- ① या गावतील धर्म या धर्काचा अद्याप केल्यात आता ९९% लोकसंख्या हिंदु धर्माची आहे.
- ② गावतील बहुसंख्य लोक मोठ्या प्रमाणान मराठी भाषा बोलतात
- ③ साक्षरतेच्या अद्यापतून पुरुष साक्षरतेचे प्रमाण कमी आहे.
- ④ ओती व्यवसायात पुरुषांचे प्रमाण जास्त तर गीतमजुरी करणाऱ्या स्त्रीयांचे प्रमाण जास्त आहे.
- ⑤ धर्तातील सुखसोयीची साधने बहुसंख्य कुटुंबात अपुरी आहेत.

समावेप

लोकसंख्या संरचनेचा अभ्यास कुठ्यात आला औंठ पासून तीन कि.मी अंतरावर असलेले गवोशवडी हे गाव निवडले सुरुवातीला म्हणजे गवोशवडी गावात जाठ्यास प्रा. शिंदे लस. राम आणि कु. कांबळे पी. वाय यानी मार्गदर्शन केले.

सवर गावामध्ये कोठ्या नंतर आम्ही सर्व विद्यार्थ्यांनी प्रश्नावल्या पूर्ण करून द्याल्या त्या प्रश्नावल्या पूर्ण करत असताना गावातील प्रत्येकाने सहकार्य केले त्यामुळे आम्हाला प्राथमिक माहिती प्राप्त झाली.

भूगोल हा विषय 4 शिर्तीच्या आत अभ्यासता जात नसून त्याचे ज्ञान प्रत्येक क्षेत्रात करणे गरजेचे आहे. हे काम पूर्ण करत असताना गावातील लोकांनी चांगल्या प्रकारे माहिती आंगितली तसेच लेखित मुलांनी करीत माहिती दिली.

आमचे मार्गदर्शक प्रा. शिंदे. लस. राम. प्रा. कांबळे पी. वाय यांचे बहुमुल्य मार्गदर्शन लाभले ज्या गोष्टीबद्दल आम्हाला माहिती नव्हती त्या सर्व गोष्टी पटवून दिल्या तसेच सवर गावातील ग्रामसेवक संजय यानी माहिती पुरविली या बद्दल नी सर्वांचे सन्मुखेक आभारी आहे.

कळावे
आपली विश्वायु
कुंभार पूजा अमित

शिवाय

संदर्भ ग्रंथसूची

- ① प्रा. भीमले R.M व प्रा. काटे R.G लोकसंख्या शास्त्र (2006)
फडके प्रकाशन कोल्हापुर
- ② डॉ. खाहापुरकर व डॉ. कुले
लोकसंख्या भूगोल (2002) अभिजीत प्रकाशन लातूर
- ③ Principles of population of studies.
- ④ WWW . google . com.

Completed
5/3/2020

प्रस्तावना

पर्यटन ही संचार प्रवास या वाक्याची संबंधीत आहे लॅटिन भाषेतील Tourer या वाक्यापासून बनलेला आहे त्याचा अर्थ वर्तुळ असा आहे (प्रवास) या वाक्यापासून पुढे वर्तुळाकार प्रवास किंवा पॉकेट Tourer हा वाक्य रूढ झाला. जस 1863 हा वाक्य प्रथम वापरला गेला व त्याचा अर्थ हाका दिकावाहून दुसऱ्या दिकावाही जाणे किंवा वर्तुळकार प्रवास करणे वर्तुळ कार प्रवास करून निरागिगळी दिकावाही पाहणे असा होतो.

पर्यटन हा निरगिगळ्या हाकाचा संकुप्त अविष्कार आहे ज्यामध्ये भौगोलिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, राजकीय हाकाचा समावेश होतो मात्र यातील कोणत्या वाक्य प्रभावी आहे किंवा प्रभावी इतके हे दखतो अवघड आहे

मानवामध्ये प्रवासाची आवड प्रत्येक कुलखंडात दिसून येते नवीन प्रवास हा त्याचा स्थाई प्रवास आहे प्रचीन काळी मानवाच्या प्रवासान्या कल्पना आजच्या पेक्षा वेगळ्या होत्या बनेकेच लढे तर आजच्या प्रभावी पूर्वी प्रवासाचा हेतु केवळ आनंद मिळवणे हाच होता. प्राचीन कालातील प्रवास संबंधीत प्रवासकर्तान्या विविध दिकावाही संदर्भ उपलब्ध आहे. जस 3 अत्यंत उच्च असेच ब्रांडर - व्ही - ग्रेट व १ वात्कालीन मार्क लो यांच्या प्रवासान विविध प्रादेशातील सामाजिक, धार्मिक व सांस्कृतिक परिस्थिती या दिकावाही विस्तृत माहिती देतात. अनेक भूगोल तंत्राची व प्रवास करून वेगवेगळ्या हाकाची माहिती मिळवणी भूगोलाच्या आद्यमान लैसागेंक व सांस्कृतिक हाकाची प्रवास करव्यासाठी औशाहीक, सन्नीची निधीजन केले जाते.

यहां अनुसूचित पाश्चिमी महाराष्ट्रातील कोकणातील नैसर्गिक व सांस्कृतिक हक्काची महिती देता यावी यासाठी महत्त्वाचे निशेजण करव्यात आले होते.

उद्दिष्टे

अध्यास क्रियानुसार औद्योगिक महत्त्वाचे निशेजण करव्यात आले होते यातील उद्दिष्ट्यांना अनुसूचित औद्योगिक महत्त्वाचे निशेजण करव्यात आले होते.

- 1) वेगवेगळ्या प्रांतातील वैशिष्ट्यपूर्ण व यशस्वी यंत्रणा पाहता येते.
- 2) स्वाभाविक बदलाच्या अभ्यास करणे.
- 3) वलस्पती
- 4) सदा प्रकारातील बदल अभ्यासने
- 5) भाषा, तदीपरंपरा तफावत जोडणे वेगवेगळे अभ्यास करणे
- 6) वसाहत प्रकारातील तफावत जोडणे
- 7) प्राची विविधेच्या अभ्यास करणे
- 8) शारिक, ज्येष्ठाची महिती घेणे
- 9) आहागातील बदलाच्या अभ्यास करणे

परीक्षे उद्दिष्ट्याच्या पूर्वनेमादी
बौद्धिक परिस्थिती केंद्रभूत अभ्यास आपली त्यानुसार

शैक्षणिक सहलीचा सहभाग

सहलीत एकूण 16 विद्यार्थ्यांचा समावेश होतो. यापैकी सर्वजण पु.म. भागा 3 सुभोव या वर्गातील हेम शिवाजी विद्यापीठ पु.म. भागा 3 सुभोव विषयाच्या अभ्यासक्रमानुसार यापैकी शिक्षण संस्था व आयच्या महाविद्यालयाची परराष्टी सर सहलीत होवणाने झाली होती. सहल मासिक, मजुरा आ. तस तस शिर् व तस आर मुक्ता उपस्थिती होते.

सहलीच्या सांगात्या आगळडा

सहली सहल शौच, वड, महाबळेश्वर, हरिहरेश्वर, जमिना, पुर्वी शौच असा होतो.

सहल मार्गातील प्राकृतिक श्चना व वैशिष्ट्ये

प्रवास मार्गातील बदल

कोठ्याही विभागाचा किंवा नियोजन विभागाचा अंदाज करत असताना भौगोलिक, आर्थिक, सांस्कृतिक अंदाज घ्यावे. भिन्नता आढळते वा भिन्नतेचा अंदाज घ्यावा. जेणे करिता जल संपर्क आणून देण्यासाठी भिन्नता आढळून घ्यावी.

प्राकृतिक श्चना :-

प्राकृतिक श्चनेचा अंदाज घेता असताना प्राकृतिक श्चनेची भिन्नता आढळते. पर्वत, पठारे, झाडी, शेवटी हे प्राकृतिक श्चनेचे अनेक प्रकार असून प्रवाह प्रवाहाचे हे श्चने अनेक जाळ्या असून अशा हे श्चनेचा प्रवाह असून समुद्रमार्गातून त्याची उंची ६०० मी पेक्षा जास्त आहे. मात्र हा प्रवाही प्रदेश असून समुद्रमार्गातून जलसंपर्क घ्यावे. तसेच अशा प्रदेशात जलसंपर्क घ्यावे. पूर्व-पश्चिम मार्ग असून दक्षिण-उत्तरेच्या आढळतात. मात्र त्याच्या काही पूर्व-पश्चिम मार्गातून जलसंपर्क घ्यावा. जलसंपर्क घ्यावा. या मार्गातून तेथील तसेच भौगोलिक अंदाज घ्यावा. पर्वत क्षेत्र असून काही ठिकाणी असेल आढळतात.

हवामान - 0

प्राकृतिक स्थला व हवामान याचा अर्थ जवळपास संबंध आहे. प्राकृतिक स्थलेचा अनुमान हवामान या घटकांमध्ये शिथिलता आढळते. औद्योगिक व पर्वतीय प्रदेशांच्या भाग असल्याने येथील हवामान विरल स्वरूपात आढळते. म्हणूनच येथील हवामानात कमी होतो मात्र महाकावेरवड भागच्या परिसर केंद्र दिकाणी थंड व अत्यंतच हवामान आढळते तर समुद्रमार्गी तटवर्त असल्याने हवामान आढळते.

जमिन - 0

जमिन या घटकांमध्ये मुळा वरील शिथिलता आढळते. औद्योगिक जमिनी पश्चिम किनाऱ्यावरील जवळपास जमिनीमध्ये शिथिलता आढळते. कारण महाकावेरवड, पायवाडी, पोलादपूर येथे जडवाचा पायुसाचे प्रमाण जास्त असल्याने येथील जमिनीत जोड्याचे प्रमाण जास्त आढळते. त्यामुळे जमिनीचा रंग जाळा आढळतो. मात्र औद्योगिक भागाच्या वरील प्रदेशांमध्ये वळी व रेगुर जमिन आढळते. अशी जमिन पिकांसाठी अयोग्य आहे.

जैवार्थिक वनस्पती - 0

औद्योगिक वनस्पती म्हणजे वनस्पतींच्या प्रयोगात येत असल्याने त्यामुळे ते कापणी व पालण्याची वृक्ष आढळतात. मात्र महाकावेरवड, पायवाडी, पोलादपूर अशा दिकाणी जवळपास प्रमाणात जवळपास जडवाचे प्रमाण जास्त असल्याने जडवाचे प्रमाण जास्त आढळतात. या जडवांमध्ये अनेक प्रकारच्या वनस्पती येथे आढळतात. तर हरिहरवड समुद्रकिनार्यावरील भाग, पोलादी भागात वनस्पती आढळून येतात. तसेच प्राकृतिक स्थलेचा अनुमान ज्या हवामान, जमिन या मध्ये शिथिलता आढळते तशी ही शिथिलता जैवार्थिक वनस्पतींमध्ये आढळते.

महाबळेश्वर

महाबळेश्वर हे ठिकाण महाराष्ट्राच्या सातारा जिल्ह्यातील एक थंड हवेचे ठिकाण व प्रेक्षणीय स्थळ असून येथे सर्वेक वर्षभर सैर देवता खिरींग काळापासून महाबळेश्वराचा त्यागमेला उत्कृष्ट गिरीरथान हा लौकिक साजरी कार्यक्रम समुद्रसपाटीपासून १३०२ मीटर उंचीवर पश्चिम घाटच्या रांगेत वसलेले महाबळेश्वर हे थंड हवेचे व पहाडीय जलसंधारिण ठिकाण आहे. महाराष्ट्राचे जवळतून म्हणून प्रेक्षणे जाणारे ठिकाण आहे. हे उत्तरेच्या थंड हवेचे ठिकाण आहे.

सातारा जिल्ह्यातील महाबळेश्वर हे एक नगराजिकीक प्रमाणात लोकसंख्या आहे. महाराष्ट्री पर्वताच्या पश्चिम घाटालील एक ठोंगावर हे वसलेले आहे. भारतीय जी टिखरीने स्थलेची काही भौजकीय ठिकाणे आहेत. यातीलच हे एक खिरींग राजवटीतील मुळई परगण्याची उन्हाळ्यातील राजधानी होती. याचे क्षेत्रफळ १३०-१११ कि.मी (१११.८१ स्क्व. मीटर) आहे. समुद्रसपाटीपासून याची उंची १३१३ मीटर (४३३१ फुट) आहे. सन २०११ चे शिर्गठालीनुसार याची लोकसंख्या १२७३७ आहे. येथे मराठी, हिंदी व भाषा बोलल्या जाताना पुरुष १ स्त्री प्रमाणात १०१८ असे आहे. येथील साक्षरता प्रमाणात ७८% आहे. हे वर्षावर्षातील मुळमी १३१, लोकसंख्या आहे.

पर्यटन [संपादन]

हे एक थंड हवेचे ठिकाण आहे. येथील महाबळेश्वराचे देवूळ याच राजा मिथलदेव याने तैरण्या काळात बांधले. उपठालखालच्या लंबूवरील कापून आणलेले सोन्याचे कळस खिरींगी महाराजांनी हा महाबळेश्वर येथील महाबळेश्वर मंदिर लागून असलेले लोखणीचे आहे. आधी प्रतापराज या सर्व स्थळाला खिरींगच्या नावाने व

वर्तमाना ऐतिहासिक संदर्भ आहे.

महाकलेखवण्या अतिरानून कृष्णा, वेण्णा, कोयना, सावित्री व गोखरी या पाच नद्या उगम वाढतात येथे पंचगंगेचे देवूळ आहे हे रिकारा क्षेत्र महाकलेखवर म्हणून प्रसिद्ध आहे. जगावेरी ही नदी पश्चिमाव्हिती आहे तर वडिव्या चार लपटा सुर्ववाहिनी आहेत. वेण्णा तमव म्हणजे तर पर्वकांचे मोठे आकर्षण होय.

महाकलेखवण्या पावसाचे प्रमाण खूप असून पावसाळ्यात हा परिसर उत्तमच असतो. येथील निमग्नसिद्ध, बडबड - ज्ञानावळा किंवा प्राचेरानप्रमाणे या रिकारी अख्येने पॉइंटम खूप अक्षरिक्त आहेत. विजय पॉइंट, आर्धर जीट पॉइंट, लॉडमिंग पॉइंट हे त्यापैकी प्रसिद्ध ठेगाने आहेत या रिकारी पर्वकांची मोठी गर्दी असते.

महाकलेखवण्या चंद्रावेरी, रामवेरी, पाभंळाचा मठ व ज्ञानमुळे गावचे प्रसिद्ध आहे. महाकलेखवण्या मठ तर खूपच चर्चित आणि प्रसिद्ध आहे. गुलकंड ही येथे मोठ्या प्रमाणावर मिळते.

पर्वतकासाठी येथे जुन्या महाकलेखवर पासून जवळीची अंतर्गतर खूप प्रेक्षणीय दिकाणी आहेत. म्ह. शिवाय पु. मंदिर आहेत. कि. जी. सुर्वेच्या काळातील भारतीय वास्तुकलेचे दर्शन बडबडतात. पाच नदीचे उगम स्थान म्हणून ओळखले जाते.

महाकलेखवर बाजारपेठा :-

महाकलेखवर बाजारपेठा फार प्रसिद्ध आहे येथे लोकीचे कपडे, स्वेटर, यामड्याचे वेन्ट, पॉर्न व वस्तु विविध प्रकाराने विकतात. तसेच येथे यथे कुडाने प्रसिद्ध आहेत.

आर्धर जीट पॉइंट :-

अमुद्ध सपरीपासून १३०० मीटर उंचीवर असलेल्या हा महाकलेखवरमधील एक पॉइंट आहे. नगर आर्धर यांच्या ज्ञानमुळे या जागेच्या हे नाव मिळाले. हे एक सुंदर रिकारा आहे. जगाची खुप मोठे दर्जे आहे.

पॉइंट - ०

एक पॉइंट जवळच हा निडल पॉइंट आहे नैसर्गिक सिया
असल्या सुईसारखे भोक आहे ते सहजाने दिसते म्हणून त्याला
सोडव होल नाव दिलेले आहे. हा पॉइंट हल्लीच्या सोंडसाखा
दिसतो म्हणून त्याची उक्कन रूप म्हणून ही प्रसिद्धी आहे.

दिव्यात पॉइंट - ०

ज्या वेळी विसात हे सग उरत ते उरत नवते सुंदर वाजयपान
गो तेका हा पॉइंटला त्यांचे नाव दिले आहे. महाकेशवर मधील हा
उरत भी उंचीला मिळोला टेकडोवरील पर्वत उच पॉइंट आहे.
महाकेशवर मधील हा राक्य पॉइंट उला आहे की येथून लुभी
सुगंध्य आणी सुखांजली वाहू शकता.

पर्यटन स्थळे

वाई गावापती

सातारा जिल्हातील श्री लक्ष्मी आणि दक्षिण
काशी मठानुसार ओकळत्या जाणाऱ्या र्वर्ये येथील कृष्ण नदीच्या तीरावर
असावेले येथेच गावापतीचे मंदिर हे सर्व आवाजवृद्ध अशोकात्म्याचे
अपडते स्थान आहे. दसोज हजारे भक्त या मंदिराचा भेट देतात.
टांकुरांसाठी तर हा आस्थात्मिक देवा आहे. मध्य वाहारी कृष्ण नदी...
पुनः मंदिर... सुंदर आणि येथील काळम उत्का सुंदर नजारा असेच
आणि वाजुचा गावापतीचे मंदिर. मठाचे झाले राखणार वाजवटो...
हे आहे वाईचे वाजवटोच अर्थात येथेच गावापतीचे मंदिर असा
कासे यांनी दृष्टी मध्ये हे मंदिर उभारणे त्याच ठिकाळून आवाजवले
वडोलेची ही मूर्ती अमूल्य. पाहण्याची मिथी झळका जावताना कृष्णोचा
तीरावर वळजेच र्वर्ये ऐतिहासिक हळूच प्रसिद्ध आहे. त्या काळी ते खर्या
वेळीच पूर्ण घाटांसाठी आणले मंदिरासाठी प्रसिद्ध होते. वडोलेचे
मिष्टाने मंदिरातील श्री जिहनाचांची मंजीवन असाही. मठा जमने
काशी धिबल्यास, त्याची नारायण, अमर्य रामदासाची स्थापन केलेले
जेकोला हनुमान व्हादी मंदिर येथे आहे. गावापतीच्या मध्य गावा
विषाच मुनीमुळे या गावापतीचा मठाचापती किंवा येथेच गावापती असे
अर्थोर्थे जाते. गावापतीचा अर्थात मंदिर अथवा योथसावर गावापतीची मंजीव
लेली एक मंदिर ८० मीची र्वर्ये व दोन मंदिर १० मीचा असा मंजीव
मुनी आहे.

हरिहरेश्वर

महाराष्ट्रातल्या सावित्री नदी त्रिधे सारकी समुद्राचा प्रवाह घेते तिच्या मुखावर हरिहरेश्वर नावाचे गाव आहे. नदीच्या पुढच्या त्रिराव भीवर्धन हे गाव आहे. ते दोन्ही गावे शहरा किंवा पंचनाम. हरिहरेश्वराचा मुंबई - गोवा रस्त्यावरून वायनावपासून जाय फुटतो. तर भीवर्धनाच्या रस्ता साठागाव येथे सुरु होतो भीवर्धनवरूनही होडीने हरिहरेश्वरला जाता येते साठागाव कोकण रेल्वेवाडी घेते. तेथूनही हरिहरेश्वरला जाता येते.

कोकणापुढील तिक निमगरीय असे पवित्र तीर्थस्थान तिका सापुला हरिहरेश्वर गाई वल्लभने नदोला उगेर ता दुसरा वाकुला जयलक्ष्म्य स्वच्छ व तिका समुद्र व तपेरी वखून आकर्षित दुसरा असर्धि समुद्रकिनारा तसेच नगरी पोक्कीच्या वागाच्या नालीने आनी जेवणदवांच्या कुशीत प्रसन्नने हे तिर्थस्थान आहे. हरिहरेश्वर कातभैरव योगेश्वरी, सिद्धिकिनाथक व हनुमान आनी चार मांदिरे तसेच समुद्रकिनारी असवागे विष्णुपद, गणेशतीर्थ वरुतीर्थ, सूर्यतीर्थ आनी अनेक ठिकाणे आहेत देशान तेकुठा उर तीर्थस्थाने अरुनी तरी प्रमुख तीर्थ हरिहरेश्वर ग्रथे उरते. असे खानचे जाते हरिहरेश्वरच्या मठापुर्वेक लाग असा अनेक श्री हरिहरेश्वर मानस्य पोशीपट्टे आहे हरिहरनावाच्या पश्चिमसिमुद्र असनेच्या या देवात हरिस्वरूप व हरस्वरूप या दोनीया संगम जाता आहे.

रायगाड जिळ्यातुच श्री कोम हरिहरेश्वर हे स्थान दिका सारी मगुल प्रसिध्द आहे हरिहरेश्वरला आठनातीच तिक नदोलाये तीर्थस्थान मानले जाते. हरिहरेश्वर हे गाव कृमगिरी, विष्णुगिरी विठगिरी, पार्वती या चार तेकडुयच्या कुशीत आहे गावच्या उलीके.

जंजिरा नदीमध्याे कोळी लोक स्थावितपणे वहात असत त्यावेळी त्यांचा प्रमुख
होता राम पातिल हा शेकोटे वांधण्यासाठी त्यावेळी मिलाभी दाखेदाराची
सहाय्यती घ्यावी लागली होती शेकोटेची स्थावितता लाहत्याम राम
दाखेदाराना जुमानेसा ज्या.

जंजिराच्या पुरातन व्हडा :-

जंजिराचे सिद्धी हे मुख्य अजिमीनियामधील असून, हे पश्चिमी, कुरु,
काक व दवाकर होते. त्यांनी आताकाले जंजिरा नदीकडून अनेकाली
जंजिरा जिकराच्या प्रयत्न केला पण तो यशस्वी होऊ शकला नाही
संपत्ती शिवाजी राजानांची जंजिरावर स्वाभिव मिळवता आले नाही व-स
उत्तर ते वस पश्चिम अशी 350 वर्षे जंजिरा अजिमीत आहे. जंजिराचे
प्रवेशद्वार सुवीक्षिमुख आहे हीचने किन्नाच्या प्रवेशद्वारापर्यंत पोहोचल्यावर
या प्रवेशद्वाराच्या आज तक उदर आहे. प्रवेशद्वाराजवळ तक किन्ना
आहे बुवासाखानाची दर्पोकरीत या यिनातून विसून येते. ताका वाहाने
थपती पथाने वाट हत्ती पकडने आहेत व खोपरीत तक हत्ती
मुळका आहे. असे ते जिा आहे कुरावाघान वनर हत्तीचाकाना
पुपवतो आहे की तुम्ही हत्ती प्रमान, मी पण दोर आहे. या किन्नाकडे
वाकड्या नजरेने पश्चिमाचे बाडम कुन नका

या किन्नातील सिद्धी अस्तागंनी हा किन्ना सौखे अजिमीत
राखता. अंझाजी सदराजाली तर हा किन्ना हस्तगत कुलटागाची
या किन्नातलीक पाय रहा किमी अंतरावर पश्चुर्ग वाठारा
मजबूत किन्ना उभारला गेला. या मीही मुळका जंजिरा जिकरा
महागजांना वाकड रोडु बाकने नाही

Completed
4/10/2020